

Roman Provincial Archaeology in Slovenia Following the Year 1965: Settlement and Small Finds

Jana HORVAT

Izvleček

Predstavljen je razvoj rimske provincialne arheologije v Sloveniji v zadnjih petintridesetih letih: najpomembnejši dosežki, usmeritve in glavni problemi. V prikazu je poudarek na novih dognanjih na področju poselitvene slike, na rezultatih proučevanja kriznih obdobj, kot sta romanizacija in zaton antike, na kratko so obravnavane raziskave drobne materialne kulture. K posameznim temam je podana najpomembnejša bibliografija.

A synoptic review of various problems concerning Roman provincial archaeology in Slovenia was written by P. Petru and published in 1965 in *Arheološki vestnik* (P. Petru 1964-1965; similarly 1977b; comp. *Dediščina Slovenije*). The article presents the then state of investigations, problems and even future scientific orientations, which researchers did indeed follow more or less. The purpose of this article, in continuation, is to present the development of Roman provincial archaeology through the thirty-five years following Petru's review: the most significant achievements, orientations and the principal problems. New discoveries concerning towns and rural settlement shall be presented, as well as new research concerning such turning points as romanization and the decline of the Roman empire. Small finds are also discussed in short. An essential bibliography is provided as well. Specific problems concerning history, art history, epigraphy and numismatics are omitted. This review undoubtedly remains wanting, as it ensues from the current state of investigations and consequently, discoveries and problems that emerged during the past few years are in the forefront (comp. reviews: Mikl Curk 1990c; Vidrih Perko 1996).

Roman provincial archaeology in Slovenia was involved with long term projects in the sixties and

Abstract

The development of Roman provincial archaeology in Slovenia through the last thirty-five years is reviewed: the most significant achievements, orientations and the principal problems. New discoveries concerning towns and rural settlement shall be presented, as well as new research concerning such turning points as romanization and the decline of the Roman empire. Small finds are also discussed in short. An essential bibliography is provided as well.

seventies. Systematic investigation of the material culture (imported fine ware, regional and local pottery, glass, various elements of attire and jewelry) has been carried out. Almost all the significant fields are covered. The published collections of the material are still important, despite that some commentaries are out-of-date (e.g. *Arh. vest.* 30, 1979, 221 ff).

Numerous cemeteries were published, large and small, as well as recently excavated material, in addition to older finds bearing insufficient information. Assessments of older settlement excavations are almost lacking.

One of the most successful enterprises was the investigation of the military structures incorporated in the *Claustra Alpium Iuliarum* system. Important advances were made in researching the shift of settlement in the valleys to more elevated and well defended positions, beginning already in the 3rd century AD and following through to the 6th century. Our knowledge of the earliest time of Roman occupation, between the 2nd century BC and the beginning of the 1st century AD, has improved during the past decade.

Topographic surveys of larger regions, Bela Krajina and Prekmurje, are significant for establishing a conception of rural settlement (J. Dular

1985; Šavel 1991). The important improvement was carried out by rescue excavations along the eastern edge of Pohorje, revealing numerous well preserved ground plans of *villae rusticae* (Strmčnik Gulič 1990a).

The course of roads in the Styria region were investigated by systematic probe excavations, while at the same time the settlements and cemeteries along the roads were also researched.

The distribution of tumuli necropolises in the territories of the towns of Poetovio, Solva and Savaria also represents a significant topographic undertaking (Pahič 1972).

Research and reconstructions of funerary tombs at Šempeter, the highest quality monuments of artistic and spiritual culture, are very important achievements (Klemenc, Kolšek, Petru 1972).

The significant sites have been researched thanks to recent rescue excavations: a tile workshop at Vransko dating to the time of the Marcommanic wars and sanctuaries at Hrastnik, Kobarid and Godič.

Roman towns present one of the greatest open-ended problems in Roman provincial archaeology in Slovenia, as investigations have always been dictated by modern construction and the momentary political circumstances. Extensive rescue excavations have been under way in Emona, Celeia and Poetovio during the last four decades, with systematic excavations only at Neviodunum. All these extensive projects remain largely unpublished. Only select smaller excavations, preliminary reports and short syntheses, which due to the lack of basic publications cannot be verified and fail to be of sufficient profundity in themselves, are currently published. With the exception of Emona, plans of towns also failed to be kept up-to-date. Consequently, knowledge of the topography of Roman towns lags far behind that of extensive investigated areas. Precise chronologies of the emergence of towns, their evolution, phases of development as well as their decline, are also problematic. Publications of small finds, which could serve well in the establishment of precise chronologies and for comparisons between individual sites, are also lacking.

REVIEWS, BIBLIOGRAPHIES

In addition to Peter Petru (1964-1965; 1977b), Jaro Šašel also contributed a short review of the settlement history and urbanization during the Roman period (Šašel in: *ANSI* 63-68) as well as numerous individual analyses, derived from historic

and epigraphic sources, supplementing to the general image of the Roman era (Šašel 1992). Central and eastern Slovenia were included in monographs of the provinces Pannonia and Noricum (Mócsy 1974; Alföldy 1974).

The Roman economy in the Slovene region was reviewed several times (Mikl-Curk 1968d; Verzár-Bass 1986; also: Šašel 1990; Mócsy 1990). The current state of investigations of *villae rusticae* was presented by Marija Lubšina-Tušek (1981). A general survey of the material culture was contributed by Iva Mikl-Curk (e.g. 1968a; 1997c).

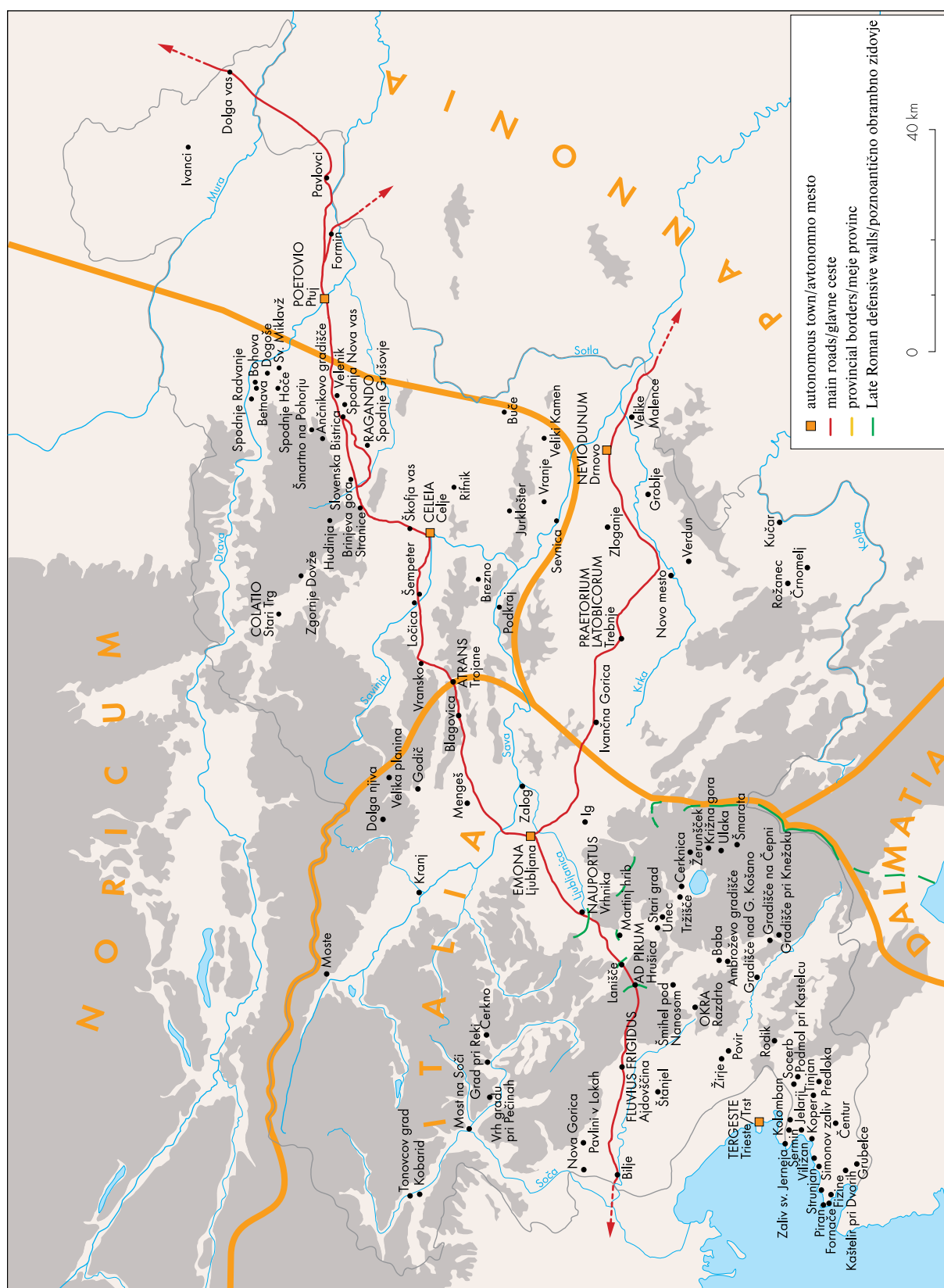
Popular reviews have also been published in the past few years (Curk 1976; P. Petru 1979 [critique Bratož 1981]; Curk 1999; articles in *Enciklopedija Slovenije*: e.g. Rimska doba, Rimska umetnost, Rimsko verstvo, Ptuj; J. Horvat and M. Šašel Kos in: *Zakladi*).

The fundamental publication, *Arheološka najdišča Slovenije* (Ljubljana 1975), cites the basic topographic information and a bibliography for each individual site up to the year 1965. The data included has not been verified in the field, nor is the topography of Roman towns thoroughly documented.

The periodical *Varstvo spomenikov* (in continuation *Var. spom.*) provides up-to-date reports on excavations. As the information is abridged, it shall be omitted from citation, barring exceptions, in this review. Up-to-date short reports were also published up to the year 1990 (for the year 1988) in *Arheološki pregled*. Catalogues of coins also provide important information clarifying settlement patterns (*FMRSI* I, II, III).

Locations mentioned in Roman sources are published in the map *Tabula imperii romani, Trieste* (Roma 1961), while Jaro Šašel prepared a synoptic encyclopedia of localities (Šašel in: *ANSI* 88-96; some important locations: S. Petru 1968; Šašel 1974a; 1977; Pahič 1969b; 1983a).

The region of Slovenia was incorporated in the bibliography of the Roman archaeology in Yugoslavia (Stipčević 1977) and in the bibliography of Yugoslavia regularly published in *Starinar* as well as in the bibliography of *regio X in Aquileia nostra*. Littoral regions, and later almost the entire region of Slovenia, were covered by the commented thematic bibliography of the Adriatic area: Dix ans de recherches (1975-1985) sur l'Adriatique antique (IIIe siècle av. J.-C. - IIe siècle ap. J.-C.), *Mél. Ét. franç. Rome* 99/1, 1987, 353-479 and *Mél. Ét. franç. Rome* 100/2, 1988, 983-1088; Recherches sur l'Adriatique antique II (1986-1990), *Mél. Ét. franç. Rome* 105, 1993, 303-417 and 1015-1122; Recherches sur l'Adriatique antique III (1991-1995), *Mél. Ét. franç. Rome* 109, 1997, 263-415 and 855-987.

Fig. 1: Sites mentioned in the text.
Sl. 1: Najdišča omenjena v besedilu.

A bibliography of small material culture (with the exception of pottery), divided into groups, is published in the *Instrumentum* (Montagnac) periodical, issued biannually since 1995. A bibliography of pottery is presented annually by the *Rei cretariae Romanae fautores* association.

THE ROMAN ADVANCE IN THE 2ND AND 1ST CENTURIES BC

Early contact between the southeastern Alpine region and the Roman world is one of the intensively researched topics (review: Vidrih Perko 1996). On the basis of historic sources, it can be inferred that the range of Roman influence gradually expanded during the time between the founding of Aquileia (183/181 BC) and the end of the reign of Augustus (14 AD) (e.g. Šašel 1976; numismatic sources: Kos 1986, 25-31, 53-56). Archaeological sources from the 2nd and 1st centuries BC are sparse, yet they faithfully reflect Roman intervention.

The earliest Roman influence could be traced at Sermin, a strategically important prehistoric site situated in the bay of Koper. A strong influx of Roman pottery is dated to the middle of the 2nd century BC, that is shortly after the Roman conquest of Istria in 178/177 BC. Greco-Italic amphoras, manufactured along the western Adriatic coast, are the most characteristic material. The older settlement centers in Istria continue to subsist, Sermin and likely also Piran. At the end of the 2nd century and the first half of the 1st century BC, Roman finds (e.g. amphoras of the Lamboglia 2 type) were discovered at fortified hill-top settlements throughout Istria and the Trieste Karst, indicative of settlement continuity through from the prehistoric era. Entirely new settlements also arise along the coast at this time, such as at Fornače near Piran (J. Horvat 1995a; 1997a; Stokin 1989).

The first Roman encroachments along the most significant communication routes into the interior of the eastern Alpine region are archaeologically perceptible from the 2nd century BC. Abundant Italic material dating at least to the end of the 2nd as well as to the 1st century BC was discovered at Gradič near Kobarid. The region of Kobarid in the upper Soča valley is opened toward the Friulia lowlands via the Nadiža (it. Natisone) valley. One of the routes connecting Aquileia with the Norican Kingdom probably followed along this course (unpublished information N. Osmuk; Osmuk 1987; 1997a; 1998a; 1998b).

Early Roman objects are also revealed in the region of the Amber Road. A large hoard of Ro-

man weapons was discovered in the 19th century at Grad near Šmihel below Nanos, an extensive Iron Age hillfort attributed to the Notranjska cultural group. The hillfort controlled the crossing over the Razdrto pass (Guštin 1979). A detailed typological analysis showed that the weapons date to the first half or the middle of the 2nd century BC. The types comprised in the hoard (pila with flat hafts, javelins, early gladii) play a significant role in clarifying the development of Roman weapons in general. Dating to the time directly after the founding of Aquileia (181 BC), the hoard is probably a trace of one of the many Roman military interventions which eventually led to the permanent Roman supervision over the region around the Postojna gateway (J. Horvat 1993; 1995b; 1997b).

A Roman outpost was situated at Razdrto by the end of the 2nd century BC (Bavdek 1996). A nearby fortified settlement, Grad near Šmihel, is already abandoned by the end of the 2nd century BC, however other hill-top settlements continue to subsist within the Notranjska region [Inner Carniola]. Roman material dating to the 1st century BC is discovered at these hill-top settlements, in addition to the objects that can be associated with the local prehistoric surroundings (Ambrožovo gradišče and Baba near Slavina: J. Horvat 1995b; Stari grad above Unec: J. Istenič, N. Trampuž Orel, V. Stare, *Var. spom.* 36, 1997, 254). Republican coins are frequent finds (Kos 1986, 25-31; e.g. Gradišče at Knežak (or Gradišče below Studenec): *FMRSI* III, 53; Gradišče na Čepni above Zagorje: *FMRSI* I, 79; Ambrožovo gradišče near Slavina: *FMRSI* I, 87) as well as Norican silver coins (Kos 1977), sometimes they are even discovered together in hoards (J. Horvat 1995b, 189; *Zakladi* 190). The distribution of Italic pottery is indicative that Roman supervision over the region of the Notranjska cultural group was in effect already from the end of the 2nd century onwards (J. Horvat 1995a; 1995b; 1997a).

A special variant of the Certosa fibula type VII f, which perhaps even reaches all to the Middle La Tène period, is characteristic for the Notranjska region (Bavdek 1996, 299; V. Svetličič in: J. Horvat 1997a, 31-34). Local types of fibulas, such as the Kastav and Picugi types, disseminate into the northern Adriatic region during the 2nd and 1st centuries BC (Guštin 1987; 1986a; 1991). Italic types of fibulas dating to the Late Republican period (e.g. types Nova vas, Cenisola, Almgren 65, variants of the Nauheim type; Guštin 1987; 1986a; 1991; Božič 1993), or the Late Republican and Early Augustan period (e.g. types Gorica, Jezerine, Alesia; Guštin 1987; 1986a; 1986b; 1991; Vičič

1994), make their appearance in the Notranjska region, as well as in the regions of the Idrija and Mokronog cultural groups.

The period during the middle and the second half of the 1st century BC is manifested in the continued expansion of Roman influence into the interior of the southeastern alpine region (J. Horvat 1995a). The most important Roman outpost was situated in Nauportus, at the source of the Ljubljanica river. Historical sources mention the presence of Italian merchants in Nauportus already during the 2nd century BC, when the settlement was still in the domain of the Taurisci. Wares brought over the passes from Italy were transferred onto boats and further conveyed in the direction toward Siscia. A fortified Roman settlement, with a large market place and warehouses of the Hellenistic type, was constructed during the middle of the 1st century BC or during the Early Augustan period at the latest. The settlement was organized as a *vicus* and governed by representatives of merchant families from Aquileia. The material culture incorporates, in addition to Italic material, also objects characteristic of the Late La Tène Mokronog culture (Šašel Kos 1990; J. Horvat 1990a). A Roman outpost already existed, synchronously, at Emona (Ljubljana); it was situated along the southern foot of the current Ljubljana Castle and not where the later *colonia* was established. The region of the Ljubljana gateway must have been firmly under Roman supervision already by the middle of the 1st century BC (Vičič 1992; 1993; 1994).

The Posočje region was incorporated into the Roman state in the middle of the 1st century BC or during the Early Augustan period. Traces of combat are evident by the Roman military objects discovered at Grad near Reka (also Grad at Lipa: D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999). A Roman funerary monument from Most na Soči dates to the third quarter of the 1st century BC (Šašel 1985a).

The remaining parts of Slovenia were incorporated in the Roman empire during the Octavianic and Augustan period: the Dolenjska region (the Lower Carniola) most likely in connection with the wars with the Iapodes in 35/33 BC, the Celje and Ptuj region corresponding with the annexation of Noricum around 16 BC, the rest at the latest during the wars with Pannonians between 14 and 9 BC (the most recent historic review: Šašel Kos 1997b; synoptic on archaeological finds dating to the Augustan period: Mikl Curk 1973b; J. Horvat 1995a). The flourishing of the settlements at Nauportus and in Emona resulted from political changes (J. Horvat 1990a; Vičič 1993; 1994). The

fortified outpost at Kranj is also very significant at this time (Mikl Curk 1973b; M. Sagadin, *Var. spom.* 32, 1990, 179). Other important settlements were at Celeia (Lazar 1996a; Vičič 1997) and probably also Poetovio (numismatic finds: Kos 1986, 56).

Fortified hill-top settlements throughout Istria and the Notranjska region continued during the 1st century AD (J. Horvat 1995a; 1995b; 1997). The prehistoric fortified settlements in the Dolenjska region were abandoned and there must have been a shift in settlement area already during the Augustan period (e.g. Stična: Gabrovec 1994). The native population was recruited by the Roman army during the Augustan period, as is substantiated by the graves with weapons at Verdun near Stopiče (Breščak 1986). Prehistoric hill-top settlements were probably also abandoned in the Styria region at the beginning of the Roman era (e.g. Poštela: Teržan 1990; Brinjeva gora: Pahič 1980). Hill-top settlement in the Gorenjska region [Upper Carniola] perhaps continued into the Augustan period, as is indicated by Roman military finds from Gobavica above Mengeš (Železnikar 1999).

The early phase of the Roman period in the region of Slovenia concludes with the founding of towns: Emona during the Octavianic or Early Augustan period, Celeia during the reign of Claudius, Nevi-odunum during the reign of Vespasian and Poetovio during the reign of Traianus (Šašel Kos 1995a; 1997b).

ROADS

Jaro Šašel gathered topographic information on the course of individual roads, milestones as well as historical sources and inscriptions concerning roads (Šašel 1975a). Detailed surveys of road courses in western Slovenia and Istria (Bosio 1991) and in eastern Slovenia (Pahič 1983a) are also important.

Certain changes in the course of main roads were brought about during the Roman era and are most evident in the Notranjska region. The prehistoric and Early Roman main road leading over the Razdrto pass (Odra) and the Postojna gateway (Šašel 1974a; 1977) became a secondary road following the construction of a shorter route over the high and unsettled Hrušica (Ad Pirum). Its construction can be dated by an historical source to the Augustan period (Festus, *Breviarium* VII 51, 10-13; Ulbert 1981). The redirection of traffic is also evidenced along the older route at Razdrto. A great difference is noticed between the abundant material dating from the end of the

2nd century BC to the first half of the 1st century AD and the almost complete absence of later finds (Bavdek 1996). The road over Hrušica was abandoned during the Late Roman period and the older routes through the more protected regions were used anew (Ci-glenečki 1985a).

Field investigations of individual segments of roads and routes were carried out in the Karst region (a secondary road passing Rodik: Slapšak 1977), in the Vipava valley (N. Osmuk, *Var. spom.* 29, 1987, 268; N. Osmuk, *Var. spom.* 33, 1991, 211) and over Hrušica (Ulbert 1981, 10-11; P. Petru 1980-1981). Probe excavations were carried out along the main Roman road, which was lined with a wooden sieve, running through the Ljubljana moor (D. Vuga, *Var. spom.* 22, 1979, 286, 290; D. Vuga, *Var. spom.* 23, 1981, 241-243); the course of secondary roads was also determined (D. Vuga, *Var. spom.* 22, 1979, 278, 282-284, 314-315; D. Vuga, *Var. spom.* 23, 1981, 261-262, 264-265). Milestones were primarily investigated in the Dolenjska region (Lovenjak 1997b; 1998, 333-375). Numerous road segments were excavated along the route Emona - Celeia (synoptic: Pirkmajer 1985; Blagovica: M. Zupančič, *Var. spom.* 22, 1979, 278-281; Vransko: Lazar 1997d; Šempeter: Kolšek 1976).

As concerns the investigation of roads, the most significant contribution was made by Stanko Pahič, who following systematic topographic survey and probe excavations, determined the precise routes of roads in the Styria region between Celeia - Poetovio (Pahič 1969b; 1974; 1975a; 1976; 1978; 1983a; a concentration of milestones near Škofja vas: Winkler 1972; Kolšek 1979; 1986a; 1990), Poetovio - Savaria (Pahič 1964-1965; 1975b; 1983a; *Var. spom.* 21, 1977, 209-215; Horvat-Šavel 1985; in Ptuj: Vomer Gojkovič 1993), Poetovio - Mursa (Pahič 1964-1965; 1983a; *Var. spom.* 21, 1977, 209-215), Celeia - Virunum (S. Pahič, *Var. spom.* 10, 1965, 204-206; *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 197-198, 201-202; Strmčnik-Gulič 1981), Celeia - Flavia Solva and along the valley of the Drava river (Pahič 1983a; S. Pahič, *Var. spom.* 25, 1983, 246-247). These roads are paved with gravel; stone slabs with cart tracks were discovered in the Drava valley (Pahič 1983a, 263-265). The double route between Stranice and Slovenska Bistrica is also a point of interest (Pahič 1969b).

TOWNS

Emona

A settlement dating between the middle of the 1st century BC and the 1st century AD was discov-

ered along the right bank of the Ljubljanica river at the southern foot of the Castle Hill (Grajski hrib). Strong influences from Italy are evident in the oldest layers, that is, reliably prior to the establishment of the *colonia*. Several phases between the 1st century BC and the 1st century AD were determined by good stratigraphy and also by differences in the material culture (Vičič 1992; 1993; 1994; also Plesničar-Gec 1992). Human presence was demonstrated on the Ljubljana Castle Hill also during the Roman era (M. Horvat, *Var. spom.* 33, 1991, 232-235; popular: Ma. Horvat 1996).

According to the most recent analyses of historic and epigraphic sources, the *colonia Iulia Emona* was to have been founded already during the Octavianic or Early Augustan period (basic review: Šašel 1968; most recently: Šašel Kos 1995a). Numismatic finds contradict the existence of a military encampment in the region of the later *colonia* (Kos 1986, 54-56; Šašel Kos 1995a). The beginning of the construction of the town along the left bank of the Ljubljanica can be dated to the Late Augustan or Tiberian period by the finds from the *forum* (Mikl Curk 1972-1973; Plesničar-Gec 1976). The town was planned according to a uniform plan and module of 6 x 5 squares, a side measuring 60 passus in length (Detoni, Kurent 1963; Kurent 1980).

Large areas of housing quarters in the north-western and eastern sections of the town, as well as parts of the *forum*, were excavated during the past four decades. The ground plan of the town, initially prepared by Walter Schmid (1913), is thus supplemented. Excavations of *insula* 32 are published, while the remaining regions have yet to be. Consequently, questions concerning the main phases and a detailed chronology still remain open to discussion. (Synoptic articles: Plesničar-Gec 1972c; 1976; 1977b; 1978; 1990a; 1990b. Popular: *Dediščina Ljubljane*; Plesničar-Gec 1996).

Insula 32 was constructed as a housing unit (1st -3rd cent.) and then transformed into *thermae* during the first half of the 4th century (phase 2). An Early Christian structure was situated here during the second half of the 4th century (phase 3). The baptistery with a portico is reliably dated to the beginning of the 5th century, thus demarcating phase 4. The building history is thoroughly presented in the publication, material finds are discussed according to the four general phases (Plesničar-Gec et al. 1983; popular: Plesničar-Gec 1999).

The architecture of individual buildings is discussed in short (*insula* 2: P. Petru 1977d; Jakopičev vrt: Plesničar 1968), as well as the northern entrance to Emona (Plesničar-Gec 1974) and the system of *cloacae* (Vahen 1986).

The discontinuation of Emona has yet to be clarified. The latest archaeological finds connected to the settlement date to the first half of the 5th century (Vidrih Perko 1992a; Pröttel 1996, 124-126). Contrariwise, the rotunda on the *forum* is dated to the second half of the 5th century by Ljudmila Plesničar-Gec (1970-1971; 1972b; 1997).

More than 2500 graves from Emona are known and published (S. Petru 1972; Plesničar-Gec 1972a; individual grave groups discussed: Plesničar-Gec 1967; 1985; Plesničar 1980; Slabe 1968; S. Petru 1978; Vuga 1985; Wiercinska 1978).

The abundant material from the cemeteries was used for a chronology and interpretation of the thin-walled pottery, as well as the common and coarse ware (Plesničar-Gec 1977a; critique with an analysis of jug forms dating to the 1st and 2nd centuries: Mikl Curk 1978b; also: Plesničar 1971; 1975; Plesničar-Gec 1987b); terra sigillata was also analyzed (Mikl Curk 1977; 1979a; J. Horvat 1986), as well as glassware in part (S. Petru 1974b). Select groups of settlement pottery were analyzed (Mikl-Curk 1974a; 1977; 1979b; Perko, Plesničar Gec 1991; Vidrih Perko 1992a; Plesničar Gec, Vidrih Perko 1993; Bezeczky 1994b). A workshop where thin-walled pottery was fired was also discovered (Plesničar-Gec 1985b; 1987b). In addition to imports, local glassware production, substantiated by particular forms of ladles (Plesničar 1974; Plesničar-Gec 1980-1981) and beakers (Istenič 1994), is present in Emona already during the Early Roman period. The remains of a glazier's workshop, probably dating to the end of the 4th or even the beginning of the 5th century, were discovered in *insula* 31 (notice: Plesničar-Gec 1980-1981). Analyses of some types of glassware (S. Petru 1980), bronze vessels (Plesničar-Gec 1982) and bronze and silver objects (Šribar 1968; Sivec-Rajterič 1978; Sivec 1995; Sivec, Dirjec 1998; Plesničar-Gec 1995; Giumlia-Mair 1996; 1998) as well as ivory dolls (Kuret 1983) were carried out. Mosaics are discussed in more detail (Djurić 1976), as well as frescoes (Plesničar-Gec 1973; 1987a; Plesničar 1976), bronze sculptures (Cambi 1990) and individual stone monuments (Plesničar-Gec 1965; Maxfield 1986; Mussini 1998).

Celeia

Finds from Late Celtic and Early Roman Celeia originate from the first terrace beneath the Miklavški hrib [Miklavž Hill], as well as from the bed of today's Savinja river (Mikl Curk 1973b; Lazar 1996a; Vičič 1997). The fortification in the southern part

of the later medieval town was also supposedly associated with the oldest settlement (Kolšek 1983a). A group of graves dating to the second half of the 1st century is situated north of it on Gubčeva ulica (Kolšek 1972a). Celeia gradually expanded north from the foot of Miklavški hrib and already at the end of the 1st century or the beginning of the 2nd century covered the graves on Gubčeva ulica (Kolšek 1983a).

Extensive rescue excavations were carried out in the region of the Roman town. (A synopsis of Celeia: Šašel 1970; Kolšek 1983a; Lazar 1996b. Popular: Kolšek 1967; 1993a; Bolta, Kolšek 1970.) Segments of the town rampart, paved streets and individual buildings with impressive interior furnishings (mosaics, frescoes and stucco work) were researched. All excavations have yet to be published (individually: Kolšek 1972b; Lazar 1997b; Vogrin 1991). Only specific groups of material are represented: epigraphic material in its entirety, as well as more significant examples of stone sculptures and reliefs (Kolšek 1968; 1972b; 1979; 1980; 1981; 1986a; 1990; 1995; 1996; Vogrin 1997; Mussini 1998), frescoes (Kolšek 1987; Plesničar-Gec 1987a), mosaics (Djurić 1976), small bronze statues (Kolšek 1993b) and glass (Lazar 1993).

The remains of industrial activities connected with the processing of metals, traces of stonecutting workshops and glazier's workshops dating to the end of the 1st or the beginning of the 2nd century were discovered in Celeia. The existence of local pottery workshops in Celeia or the nearby vicinity is indicated by the particularities of the simple pottery ware (Kolšek 1993b; Lazar 1993; 1997c).

The first phase of the town wall dates to the second half of the 2nd century (Kolšek 1983a). Stones originating from older monuments were used secondarily during the Late Roman period in the western segment (individual finds: Kolšek 1996; Vogrin 1997).

Based on the discovery of the road in the bed of today's Savinja river, as well as on the basis of a milestone, the course of the Savinja river was supposedly supplanted and a large portion of the southern part of the town was swept away following a great flood shortly after the year 268 (Kolšek 1960-1961).

The cemeteries of Celeia are, with the exception of a few graves and funerary monuments, poorly known (Kolšek 1972a; 1977; the Late Roman cemetery at Breg: Lazar 1997a).

A baptistery dating to the end of the 4th and the beginning of the 5th century was excavated in Celeia (Vogrin 1991). There are no reliable finds

from the town region after the middle of the 5th century (Kolšek 1984; Pröttel 1996, 126-128; Lazar 1997a). Bronze chandeliers were discovered at the Late Roman hill-top settlement on the nearby Vipota hill; Ciglencečki claims that they were brought here from the Early Christian church in Celeia (Ciglencečki 1993a).

Neviodunum

A review of older excavations up to the Second World War, together with small material finds, was published. These finds originate primarily from grave units that failed to be preserved in their entirety. No precise topography or ground plan of the town were ever prepared (S. Petru, P. Petru 1978; Petru, Knez, Uršič 1966; popular: P. Petru 1977c).

Extensive excavations were carried out between the years 1960 and 1968: probe excavations were executed in the town center and its outskirts. The following were revealed: a building with a *hypocaust*, a building with a mosaic, a temple, a warehouse, the remains of *cloaca* and a harbor with two piers in the old bed of the Sava river. These excavations are not yet published, thus neither the ground plans of the researched structures nor their positions are known. A Roman brickwork was discovered in Velika vas, 2 km west of the town: a kiln, tegulae, imbrices, as well as a deposit of ceramic pipes. A clay kiln was excavated in Neviodunum itself (Petru, Knez, Uršič 1966; S. Petru, P. Petru 1978). Coin finds indicate that subsistence continued in Neviodunum to the end of the 4th century (Kos 1986, 218-224).

Epigraphic material has been recently analyzed and published in its entirety (Lovenjak 1998).

Poetovio

Poetovio developed on both banks of the Drava river. The left bank incorporated the administrative and religious center at Vičava and Panorama, as well as the industrial quarter in Rabelčja vas. The right bank, where Spodnja Hajdina and Zgornji Breg stand today, incorporated the Illyrian customs offices, luxurious residencies and probably the military encampment dating to the 1st century AD, which has not yet been discovered. (Synoptic on the development of the town and urbanism: Curk 1980-1981; Mikl Curk 1968e; 1969a; 1979c; 1985c; 1989a; 1989b; 1993; Lamut 1992. A history of archaeological investigations: Vomer-Gojkovič, Kolar 1993.)

Recent archaeological excavations along the right bank of the Drava river were limited to smaller rescue excavations. Ground plans of the majority of excavations have yet to be published and adjusted with the old plans made by Walter Schmid (Zgornji Breg: Schmid 1923-1924, Fig. 16; Spodnja Hajdina: Vomer-Gojkovič, Kolar 1993, 44). The settlement is known only rudimentarily as detailed analyses of the stratigraphy and material were carried out only for individual excavations (Mikl 1964-1965; Mikl Curk 1966b; Strmčnik-Gulič 1993; Tušek 1996) or types of material, such as sigillata (Mikl-Curk 1981), mosaics (Djurić 1976) and stucco work (Ertel 1993).

The remains of wooden buildings and a workshop for bronze products dating to the Augustan period and the first half of the 1st century were discovered at Spodnja Hajdina (Z. Šubic, *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 152). The expansion of the settlement to its greatest extent and the construction of residencies with luxurious interior furnishings are dated approximately to the second half of the 2nd and the 3rd centuries on the basis of the majority of small finds and mosaics. Iva Mikl Curk dates the last building phase of luxurious residencies to the beginning of the 4th century (Mikl 1964-1965; Djurić 1976; Ertel 1993). The *cloaca* in the central part of the settlement was abandoned and then filled in the second half of the 3rd century (I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 21, 1977, 252-253).

Stones dedicated to Marimogius, the Holy Spring and the nymphs were discovered at Spodnja Hajdina in proximity to the first Mithraeum (Tušek 1986; popular on Mithraea: Curk 1972). A room in which the bust of a goddess was found leans upon the third Mithraeum. Erna Diez interpreted the bust as representing the goddess, and the room as a temple for the Nutrices (Diez 1993).

Probe excavations were carried out on an aqueduct leading toward the western part of Poetovio (I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 15, 1970, 152-154; S. Pahič, *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 130).

Probe excavations were also carried out along the left bank of the Drava river, at Vičava, which were too limited to clarify the development of the town. The earliest Roman finds known from this area reach to the first half of the 1st century. The location of the *forum* at Vičava is based primarily upon epigraphic material found in secondary position. An inscription mentioning Traianus as the donator of a public building is dated to between the years 103 and 105 (Mikl-Curk, Tušek 1985). A construction inscription dating to the year 243 mentions an arched market place (*loca fornicata*) (Saria 1969). Industrial workshops are scarce in

this part of town; the discovery of a workshop for creating objects of bone is interesting (Mikl-Curk, Tušek 1985).

A sanctuary for the Nutrices, dating to the second half of the 2nd century and the beginning of the 3rd century, must have been erected somewhere within the settlement at Panorama. Marble slabs with dedications to the Nutrices were used secondarily in a Late Roman grave in the nearby vicinity (Tušek 1986).

Extensive rescue excavations carried out during the past 25 years enabled palpable insight into the structure and development of the eastern quarter of Poetovio in Rabelčja vas. Analyses of the excavations and small finds from the settlement have yet to be executed in their entirety, only a few partial studies are currently available for a chronological framework.

Settlement traces dating to the 1st century were discovered in the section near the Grajena stream: simple wooden buildings with sunken floors and hearths. The settlement was traversed with ditches which most likely conveyed meteoric waters to Grajena. Cremation graves dating to the 1st century are indicative of the outermost edge of the settlement (M. Lubšina-Tušek, *Var. spom.* 36, 1994-1995, 189-191).

The settlement expanded eastward during the middle of the 2nd century. Industrial activity was concentrated in this direction, with a predominance of large pottery and tile workshops. Kilns were dispersed in groups throughout the entire surface of the settlement – at least 100 were documented. Pottery vessels were fired in the smaller round and rectangular kilns, while bricks were probably fired in the larger rectangular kilns. Large drying buildings lay alongside the firing kilns, as well as water wells and reservoirs. The workshops were short-lived; they covered older cemeteries along the edge of the settlement, they functioned and then they were abandoned and cemeteries expanded again (Šubic 1968; 1969; Batistič-Popadić 1980; Curk, Gulič, Tušek 1984; Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Vomer-Gojkovič 1993; Jevremov 1981; 1985; *Var. spom.* 22, 1979, 295-311; *Var. spom.* 23, 1981, 248-257). Imported terra sigillata from select workshops is indicative of their functioning primarily during the 2nd and 3rd centuries (Gabler 1986).

Traces of other types of workshops were also discovered in the central part of Rabelčja: the remains of hewing marble, glazier's workshops, casting pots and a Late Roman kiln for firing limestone (Jevremov 1985; Tušek 1984). The 5th Mithraeum of Ptuj was discovered along the northern edge of the Rabelčja vas quarter (Tušek 1990).

A topographic survey of the cemeteries in Poetovio was prepared by Iva Mikl-Curk (1990a). Recently excavated parts of the eastern cemetery are published (Kujundžić 1982; Tušek 1985; 1993b; 1997; Vomer-Gojkovič 1996b; 1997a; Mikl-Curk 1996b), as well as the material from the graves in the western cemetery, which were excavated mostly at the end of the previous century and the beginning of this century and which are preserved at the museum in Graz (Istenič 1999; comp. Mikl-Curk 1985b), and partly also at the museum in Ptuj (Šubic 1972; Žižek 1996).

Major changes in the orientation of buildings and streets, pertaining to the final period of the Roman town at Zgornji Breg and at Vičava, date to the middle and the second half of the 4th century. Iva Mikl-Curk believes this to denote a radical change in the structure of the town which must have come about as the result of some catastrophe (Mikl-Curk 1978a; Curk 1980-1981; Curk, Tušek 1989).

Entire sections of the Roman town were abandoned at the end of the 4th century. A large cemetery, groups and individual graves expanded over the ruins at Zgornji Breg (Mikl 1964-1965; Mikl-Curk 1966a). Late Roman cemeteries were also situated at Spodnja Hajdina, at Panorama and in Rabelčja vas (Jevremov 1990; Knific, Tomanič-Jevremov 1996; Tušek 1997; Vomer-Gojkovič 1997a).

The remains of an Early Christian church were excavated at Panorama: stone church furnishings and parts of a colored mosaic dating to the first half of the 5th century (Knific 1991; see also: Klemenc 1967; P. Korošec 1980c). Two towers were discovered on Grajski grič and at Panorama. The construction of this type of tower (type Budakalász) in the Pannonian segment of the frontier is dated to the period directly after the year 370; *foederati* garrisons were stationed in them following the year 380. The situation on Grajski grič corresponds well with this, as a small cemetery with Germanic elements was excavated in the near vicinity; this cemetery could pertain to the garrison stationed at the fortification (Ciglencečki 1993 b; Jevremov, Tomanič Jevremov, Ciglencečki 1993; P. Korošec 1968). Individual early barbarian graves were also discovered in the region of Rabelčja vas (P. Korošec 1980b; Knific, Tomanič-Jevremov 1996).

No archaeological traces of settlement in Poetovio are known following the middle of the 5th century (Ciglencečki 1993b; contrary to this and according to historical sources: Šašel Kos 1994b).

The economic development of Poetovio can also be determined by the numerous workshops (Jevremov 1981; 1985). Pottery production must have

commenced in Poetovio already at the beginning of the 1st century, as is connoted by local copies of Italic sigillata (Istenič 1995a). It reached its height with the extensive pottery workshops during the 2nd and 3rd centuries (e.g. Jevremov 1981; 1985). The characteristics of local pottery were reliably determined with the aid of a typology of forms and technology, as well as with chemical analyses (Istenič 1993; 1995a; 1999; Daszkiewicz, Schneider 1999).

Apart from research on local pottery (P. Korošec 1980a; Emeršič 1982; Istenič 1995a; 1999; Mikl Curk 1997b), several studies were dedicated to terra sigillata (Curk 1969a; Mikl Curk 1965; 1968c; 1971; 1981; 1990b), glazed pottery (Istenič 1995b), thin-walled pottery (Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Istenič 1999), amphoras (Bezeczky 1993), oil-lamps (Šubic 1975; Istenič 1993; 1999; P. Korošec 1996) and pre-Roman scripture on pottery (Eichner, Istenič, Lovenjak 1994).

The significant groups of small material finds (older excavations: Mikl Curk 1976a) have also been discussed: glassware (Šubic 1974; P. Korošec 1982a; 1982b; 1982c), amber (Vomer Gojkovič 1996a), fibulas (Mi. Horvat 1982; Jevremov 1990; Ciglencčki 1993b; Lamut 1995; Žižek 1995), jewellery (P. Korošec 1993), statuettes (J. Korošec 1993) and military equipment (Mikl-Curk 1980).

Marble hewing and marble trade were also very significant in Poetovio (Djurič 1997; individual stone monuments e.g. Maxfield 1986; Jevremov 1988; Diez 1993; J. Korošec 1996).

SETTLEMENT IN THE COUNTRYSIDE

The coastal region

The coastal region, the Karst and mountain passes towards the Postojna basin fell under the administrative jurisdiction of *colonia* Tergeste. The border with the Emona territory is not clear and consequently, nor is the affiliation of the Postojna and Cerknica basins or the Lož valley.

Zaccaria prepared a general review of the town territory of Tergeste with an emphasis on historic and epigraphic problems (1992, 139-170). The development of settlement and the economy in the coastal region is presented by Monika Verzár-Bass (1986; concerning the economy see also: Boltin-Tome 1979; Labud 1990; Cunja 1995).

A few topographic surveys are published: a list of sites (M. Stokin in: J. Horvat 1997a, 140-150), a topography of the coastal zone (Boltin-Tome 1979), the Milje peninsula (Župančič 1989; 1989-1990),

the Karst margin (Župančič 1990) and a topography of the Rižana valley with an attempt at interpreting the settlement and economy (Labud 1995; critique: Župančič 1995). A review of bricks with stamps from the entire Tergeste region is also important for comprehending the settlement pattern (Zaccaria, Župančič 1993).

Two significant settlements, Sermin and Koper, are situated in the Koper bay by the mouth of the Rižana river. Settlement continuity at Sermin was determined from prehistory to the middle of the 1st century AD (J. Horvat 1997a), as well as a settlement dating to the Late Roman period (per. comm. M. Stokin). The nearby island of Koper was more densely settled only from the Late Roman period onwards. Apparently the local population, probably together with refugees from Pannonia and the southeastern alpine region, took shelter at Koper and other fortified coastal towns during the Late Roman period (Šašel 1974b; Župančič 1991; Cunja 1987; 1989; 1991; 1996; Stokin 1993; D. Snoj, *Var. spom.* 37, 1998, 49-61).

A settlement nucleus was also situated in the wider region of Piran. Continuity from prehistory to the Late Roman period and beyond into the Middle Ages was discovered in the town itself; the Late Roman phase being strong (Stokin 1990a; D. Snoj, M. Novšak, *Var. spom.* 34, 1992, 265-272; Vidrih Perko 1995; D. Snoj, *Var. spom.* 37, 1998, 79-83). Settlement remains discovered at Fornače near Piran date to the first half of the 1st century BC (Stokin 1992; 1993; J. Horvat 1995a; 1997a), while at Fizine near Portorož they are attributed to the time ranging from the 1st century BC to the the Late Roman period (Boltin-Tome 1979, 49-52). Coastal settlements were also discovered at Strunjan (Boltin-Tome 1990) and Viližan near Izola (Karinja 1997).

New plans and underwater topographic surveys were carried out in harbors (synoptic: Boltin-Tome 1979; Knific 1993; Karinja 1997; the Sv. Jernej bay: Knific 1993, 15-16; Viližan: Boltin-Tome 1979; 1991; Karinja 1997). The most extensive excavations were carried out at a large villa and port in Simonov zaliv. The pier, the embankment and the breakwater are all very well preserved in the port (V. Šribar, *Var. spom.* 12, 1967, 89-91; Boltin-Tome 1979; 1991; Boltin Tome, Kovačič 1990; Labud 1989; Karinja 1997; S. Karinja, *Var. spom.* 37, 1998, 38-39). Layers dating from the Augustan to the Late Roman periods (3rd to 4th centuries) were discovered in the villa. Short reports concerning the excavations are published (Stokin 1987; Labud 1989), as well as on the conservation of mosaics and frescoes (Bogovčič 1993). Amphoras are

analyzed (Labud 1996) as well as *terra sigillata*, which is compared with the situation present in the northern Adriatic and eastern alpine region (Mikl Curk 1996a).

The lowland regions were settled during the most prosperous phases of the Roman period (Labud 1995). *Thermae* dating to the 2nd century were excavated at the *villa rustica* at Grubelce (Boltin-Tome 1968). The beginnings of a *villa rustica*, dating to the 1st and 2nd centuries, were determined at Predloka, while the Late Roman phase reaching to the 5th century was the most prosperous (short reports: Boltin-Tome 1977; 1986). Probe excavations were carried out at a *villa rustica* in Kolomban near Hrvatini (M. Župančič, *Var. spom.* 24, 1982, 170).

Four large coin hoards were discovered at Čentur; dating to the reign of Maxentius, they probably pertained to a military chest. One hoard was buried in the year 309, while the other three were buried in 310. The region has yet to be archaeologically investigated (Jeločnik 1973; Jeločnik, Kos 1983).

Hill-top settlements in the coastal hinterland are very poorly known. Sites such as Kaštelir near Dvori above Izola (Boltin-Tome 1967), Tinjan, Socerb (Župančič, Petru 1986; Župančič 1990, 23) and Kaštelir above Jelarji (It. Elleri, e.g. Maselli Scotti 1986), reach at least to the 1st century AD. The Late Roman period is most likely represented on hill-tops, although this has yet to be verified by investigation (Župančič 1990, 24).

The Karst and Notranjska [Inner Carniola] regions

A summary of archaeological sites in the river basin of Reka and the Divača territory was prepared by Leben (1989). A specific survey was executed in the Karst region, on the basis of which Slapšak demonstrated theoretical settlement models and economic use of space (Slapšak 1983b; 1988; 1995). Theoretical conclusions were partly verified with the excavations at Rodik, an important hill-top settlement, founded already during the prehistoric period. Excavations revealed two Roman construction phases with different orientations. The older phase dates to the 1st and 2nd centuries and the later phase dates to the 4th century (short reports: Slapšak 1978; 1983a; 1986; 1997; exhibition catalogue: Slapšak 1985). Surface finds establish settlement continuity throughout the entire Roman period with a break in subsistence in the middle of the 5th century (Vidrih Perko 1997a; 1997c).

Several areas of industrial activities connected with high temperatures were discovered in the nearby vicinity of the Roman settlement during a survey of the surface (Mušič, Slapšak 1998). The cemetery, dating to the 1st and 2nd centuries, is published (Istenič 1987; 1988).

A similar range of settlement to that at Rodik was discovered at Štanjel: 1st century and 4th to 5th centuries (Vidrih Perko 1997c). A horizon dating to the second half of the 4th century is present at Povir (Osmuk 1976; Vidrih Perko 1997c). Layers with Late Roman remains are also frequent in karst caves (e.g. Podmol near Kastelec: Turk et al. 1993). A smaller cemetery, dating to the 1st century, with an interesting grave with tools, was excavated in Žirje (Bavdek 1998).

Numerous fortified hill-top settlements from the prehistoric period continue into the Early Roman period in the Notranjska region (topography: Urleb 1975). Continuity is attested at Ambrožovo gradišče near Slavina, Gradišče at Čepna, and probably also at Gradišče above Gornja Košana, Stari grad above Unec, Tržišče near Cerknica and Žerovinšek (Guštin 1973; 1979; Urleb 1979; J. Horvat 1995b). A Roman roadside station was situated at the Razdrto Pass from the end of the 2nd century BC to the middle of the 1st century AD (Bavdek 1996). The hill-top settlements at Križna gora and Ulaka in the Lož valley subsist on into the Late Roman period (perhaps with periodic interruptions). The lowland settlement at Šmarata is attributed to the Late Roman period (Urleb 1968; 1974, Pl. 38-43; Vidrih Perko 1997c; Perko, Bavdek, Lazar 1998). A cemetery with graves dating to the second half of the 1st century through to the 3rd century was investigated at Cerknica (Urleb 1983), as well as a cemetery in Unec dating to the period between the 1st and 4th centuries (a short report: Vičič, Schein 1987).

The Vipava valley

The Fluvius Frigidus roadside station was situated at Ajdovščina, it was renamed as *Castra* during the Late Roman period. The extension of Early Roman settlement, as well as the locations of the cemeteries, was determined. A fortress was constructed in the seventies of the 3rd century; it is dated on the basis of coins minted during the reign of Gallienus and found in the mortar of the walls (Osmuk 1990; dated to the end of the 3rd century on the basis of architecture: Pröttel 1996, 138-140). The course of the defensive walls and towers was determined. Parts of three buildings and *thermae*

were discovered in the interior. The buildings were destroyed at the end of the 4th century, the fortress was probably destroyed at the beginning of the 5th century at the latest (Synoptic: P. Petru 1969a; 1972; 1974a; Osmuk 1989; 1997b; Osmuk, Svoljšak, Žbona-Trkman 1994. The defensive walls: P. Petru 1972; Osmuk 1990. The Early Roman phase: N. Osmuk, *Var. spom.* 21, 1977, 198-202. The construction network: Fabčič 1997. Mediterranean fine pottery: Pröttel 1996, 138-140. Coins: Kos 1986, 196-198, 201-207).

Roman rural architecture has been excavated occasionally in the region of the Vipava valley (Pavlini at Loke, 1st century AD: Žbona-Trkman 1984; 1986; Ledine at Nova Gorica, the end of the 3rd and 4th centuries: Osmuk 1985-1987). The remains of a Roman structure with potter's kilns, probably dating to the 4th century, were excavated at Bilje. A cemetery with cremation graves was situated in the nearby vicinity (B. Žbona-Trkman, *Var. spom.* 25, 1983, 216-219).

Bricks with stamps were collected in the Vipava valley, the Posočje region and the Goriška brda region (Žbona Trkman 1993).

The Posočje region

The Idrija cultural group subsisted from the Middle La Tène period on into the Early Roman period in the Upper Posočje region and in the Idrija valley (Gabrovec 1966; Guštin 1991; Božič 1999). Indigenous cemeteries were used up to the beginning of the 1st century AD. Affluent male graves contain weapons (initially the La Tène types, later also the Roman types), bronze vessels and assortments of farming tools. Grave units are highly significant for comprehending the development of the plough and coulter. Fibula types that are characteristic only for the Idrija cultural group are found, as well as northern Adriatic and widely distributed Italic types (Guštin 1991).

Settlements, from which only surface finds dating to the La Tène and Early Roman periods are known, are situated in the mountainous part of the Idrija river basin: Grad near Reka, Vrh gradu near Pečine and Gradišče near Cerklje (FMRSI I 2/2, III 2 [Cerklje]; Guštin 1991; Svoljšak 1992; D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999; J. Horvat 1993). At Grad near Reka, which closes the Idrija ravine, the La Tène material was found together with Roman weapons: lead sling shot, catapult bolts and short *pila* with one barb. The weapons date to the Early Augustan period at the latest, and they obviously represent traces

of a Roman siege of the indigenous fortification (FMRSI III 4; J. Horvat 1993; D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999).

The central settlement was situated at Most na Soči, at the confluence of the Soča and Idrija rivers. La Tène and Roman buildings were excavated. The youngest building phase is attributed to the 4th century on the basis of coin hoards (short reports: Svoljšak 1974; 1980; Gabrovec, Svoljšak 1983; Žbona-Trkman, Svoljšak 1981; coins: Kos 1978; FMRSI I 9 and III 9/1; bricks: Žbona Trkman 1993; metal finds: Guštin 1991, Pl. 44-45). A cemetery with 149 graves was investigated along the edge of the settlement. In contrast to the cemeteries attributed to the Idrija cultural group, which desist at the beginning of the 1st century, the cemetery at Most na Soči dates to the period ranging from the 1st century BC to the 5th century AD. The tombstone of a soldier of the *legio* XV, dating to the years between 53 and 31 BC, was discovered at the cemetery. The tombstone of an Italian immigrant is also attributed to approximately the same date (Žbona-Trkman, Svoljšak 1981; Šašel 1985a; Svoljšak, Žbona-Trkman 1986; FMRSI I 9/2 and III 9/2; see also Guštin 1991, 32). Cattle were predominate among the fauna of the Roman settlement, with goats and sheep following. The percentage of cattle is even somewhat larger than in the settlement dating to the Early Iron Age (Bartosiewicz 1986).

The region of Kobarid played a significant role as it maintains an excellent link with the Friulia lowlands. A prehistoric settlement was situated atop Gradič above Kobarid. Small finds dating to the period between the 2nd century BC and the 1st century AD were excavated; among others also bronze statuettes of deities that evidently originate from a sanctuary. The material is connected with the Idrija cultural group on the one hand, but strong Roman influence can be discerned already from the 2nd century BC onwards (e.g. in statuettes, fibulas and pottery). Gradič is more densely settled again in the 3rd, 4th and the beginning of the 5th centuries (Osmuk 1986; 1987; 1997a; 1998a; 1998b; per. comm. N. Osmuk).

Systematic excavations are under way at Tonovcov grad, a Late Roman fortified outpost above the Soča river in the vicinity of Kobarid. The strategically situated spot was settled frequently: archaeological traces date to the 1st century BC, while during the second half of the 3rd century it served as a refuge. A strongly fortified settlement with a military garrison was stationed upon Tonovcov grad between the 4th and 6th centuries (Ciglenečki 1994a; 1994b; 1997a; 1997b).

The town territory of Emona

The Gorenjska region [Upper Carniola] and the basin of the Ljubljana moor fell under the jurisdiction of the town territory of Emona. The northeastern border was at Atrans (Trojane), while the southeastern border was most likely along the hills west of Višnja Gora (Šašel Kos 1997a, 287-288; Lovenjak 1998, 16-17).

Traffic along the Ljubljanica is attested during the Roman period in historical sources, with epigraphic monuments (a dedication to Neptune from Bistra) and finds from the riverbed (Šašel Kos 1990; J. Horvat 1990a; individual finds: Petru et al. 1982; Logar, Bitenc 1984; Mratschek 1987; Potočnik 1987; Bitenc, Knific 1997; P. Bitenc, T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 257-262; Kos 1983; Gaspari 1999). The question concerning amelioration of the Ljubljanica during the Roman period still remains open for discussion (a review of opinions: Gaspari 1998b); archaeology in itself will probably not suffice for a final answer. The barge from Lipe on the Ljubljana moor, excavated already in 1890, is dated to the 2nd century BC by radiocarbon. The construction technique - sewing - links it with northern Adriatic vessels, while select other constructional characteristics link it with Romano-Celtic river barges from Central and Western Europe. Gaspari claims it to be of Roman origin (Gaspari 1998a).

The fortification at Zalog, situated at the confluence of the Sava and Ljubljanica rivers, probably controlled river traffic. It is dated to the 4th century on the basis of small probe excavations (Mikl Curk 1968f; 1986; Ciglencečki 1987, 92; concerning traffic along the Sava: Šašel Kos 1994a).

The *vicus* Nauportus, with a large share of Italian immigrants, was situated at the source of the Ljubljanica river. The prosperity during the Augustan period can be attributed to the old trade route that connected Italy with Pannonia via the karstic passes and along the Ljubljanica. The significance of Nauportus diminished already during the middle of the 1st century. A pentagonal fortress and a defense tower in the nearby vicinity were built during the Late Roman period atop the slightly elevated Gradišče; they were incorporated in the Late Roman defense zone of Italy (J. Horvat 1990a; Bavec, Horvat 1996; Slabe 1979; Mikl Curk 1974b; a wooden construction in the Ljubljanica: Logar 1986; popular: J. Horvat 1996).

An important *vicus* was located in the region of Ig. More than 100 stone slabs with inscriptions were discovered here, indicative of the indigenous population associated with the Venetic and Celtic

linguistic areas (Šašel Kos 1997a, 255-306, with linguistic literature; topographic survey: Pleterski, Vuga 1987; individual sites: *Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem barju v letu 1979 I*, Ljubljana 1980).

A fortified settlement was situated at Kranj during the Augustan period (M. Sagadin, *Var. spom.* 32, 1990, 179; J. Horvat 1995a); it likely played a significant military-strategic role during the era of the consolidation of Roman authority. The settlement at Kranj desists in the middle of the 1st century AD at the latest. The strategically important prehistoric site at Gobavica above Mengeš was still frequented during the Augustan period (Železnikar 1999). During the 1st century AD the settlement at Gobavica relocates in the lowland, in Mengeš itself, where an important settlement proceeded to evolve, probably a *vicus*. The remains of metallurgic activity were discovered. The lowland settlement subsisted on into the Late Roman period with simple one-room wooden buildings with sunken floors - semi earth cabins (Sagadin 1995a; 1999).

The Gorenjska plain was densely settled with individual *villae rusticae* and hamlets between the 1st and 4th centuries (Sagadin 1995b; individual sites: Valič, Petru 1964-1965; Šubic, Sagadin 1983; Sagadin 1984; Sagadin 1990). Celtic names and the lack of stones with inscriptions are indicative of the predominance of a poorly romanized indigenous population (Šašel Kos 1997a, 287-288). A simple sanctuary dating to the time ranging from the 1st to the 4th centuries was discovered by the spring of a brook below a rocky overhang at Godič. The remains of various offerings were revealed: coins, silver votive plates, clay beakers, oil lamps and animal bones (T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 234-235). A similar sanctuary was also discovered in the cave above Moste near Žirovnica (T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 236-238).

Human presence can be traced, on the basis of a fibula from Velika planina, already to the Late La Tène period in the high mountains of the Kamnik Alps, just above the Gorenjska plain. Numerous small sites originate from the Roman period; their regular dispersion is an indication of the expertise and exploitation of the alpine region. As regards the natural environment, they can best be interpreted as herdsman's posts. The Late Roman period is strongly represented at all sites. Stone wall foundations of a building from the 4th or 5th century were excavated in the alpine pastures at Dolga njiva. The outposts in the high mountains were most likely connected with the Late Roman fortified hill-top settlements situated at the foothills of the Karavanke and Kam-

nik Alps (Cevc 1997; J. Horvat 1999a; 1999b; Late Roman settlement Ciglencečki 1987).

Only individual rural cemeteries throughout the Emona territory were investigated. Graves dating to the first half of the 1st century were discovered at Zalog (Mikl-Curk 1986), as well as funerary monuments at Blagovica (M. Zupančič, *Var. spom.* 22, 1979, 278-281).

The town territory of Neviodunum and the Bela krajina region [White Carniola]

The limits of the territory of Neviodunum are approximately determined towards Emona and Celeia, while the eastern and southern borders remain unclear. Likewise, the affiliation of Bela Krajina is not clear, despite the fact that archaeological elements such as the distribution of house-shaped urns connect it with the territory of Neviodunum in the Dolenjska region [Lower Carniola]. The territory of Neviodunum probably overlaps with the region settled by the Celtic Latobici tribe (Lovenjak 1998, 13-17; P. Petru 1971; S. Petru, P. Petru 1978, 32-33; J. Dular 1974; Knez 1987a, 107).

Peter Petru attributed house-shaped urns, discovered throughout the Dolenjska region and in great abundance in Neviodunum, to the Latobici. He identified the Latobici with a tribe mentioned by Caesar, and he hypothesized their migration to the Dolenjska region around the year 60 BC (P. Petru 1971; review: J. Šašel, *Arh. vest.* 21-22, 1970-1971, 310-314; also: P. Petru 1966; 1977a; 1978). It is more likely that the Latobici represent one of the tribes that was incorporated in the Taurisci confederation in pre-Roman times (Božič 1987, 857). House-shaped urns were produced in Roman workshops, the oldest examples originate probably from the end of the 1st century AD and have no connection with the Late La Tène period (A. Dular 1976; also: Guštin 1985; the most recent distribution map: Knez 1987a, 107).

The fortified prehistoric settlements were abandoned in the Dolenjska region, as well as in Bela krajina, directly after the Roman conquest (Frey, Gabrovec 1969; Gabrovec 1994; J. Dular 1985; J. Dular et al. 1991). Settlement density in the Dolenjska region is reflected also in the distribution of Roman grave sites (Breščak 1985, 58). Larger centers were located at Praetorium Latobicorum (Breščak 1990a; Breščak, Waters 1990; Slabe 1993; Šašel 1983a; Šašel Kos 1995b; Lovenjak 1998, 223-279), in the surroundings of Ivančna gorica where the roadside station Acervo is situated (Frey, Gabrovec 1969), at Novo mesto (Mikl Curk 1973b;

Knez 1974; 1980; 1987a; 1987b; 1992; T. Knez, *Var. spom.* 23, 1981, 244-245) and around Groblje (Pirkovič 1968). Rural settlements were discovered in the vicinity of Neviodunum and in the region of the Brežice gateway (S. Petru, P. Petru 1978; Guštin 1985; Guštin et al. 1996).

No extensive settlement was researched in the Dolenjska region. Limited areas of individual villas have been investigated: Zloganje, built in the middle of the 4th century (short reports: Breščak 1989b; 1990d), Sv. Martin in Velike Malence (a short report: B. Mušič in: Guštin et al. 1996, 105-120).

The Colapiani tribe was probably settled in Bela krajina (Šašel 1985b). A complete review of archaeological sites and the settlement pattern was contributed by Janez Dular (J. Dular 1985); cemeteries (J. Dular 1974; A. Dular 1976) and Roman inscriptions (Lovenjak 1998, 281-329) are also published.

Traces of fire, pottery fragments and coins ranging from the time of Marcus Aurelius to Constantine I were discovered during probe excavations before the relief of the Mithras at Rožanec (D. Breščak, *Var. spom.* 26, 1984, 251-253). According to the most recent determinations, the Mithraeum was erected in the old quarry and not in the naturally dilapidated cave (Lovenjak 1998, 285-287).

A Roman *vicus* probably stood at Okljuk in Loka near Črnomelj, while a fortified settlement with a church developed during the late 4th and the beginning of the 5th centuries in Črnomelj itself (J. Dular 1985, 60-61; Šašel 1985b; Mason 1998). An Early Christian center was situated at Kučar from the end of the 4th and during the 5th centuries (Dular, Ciglencečki, Dular 1995). The settlements were relocated on the protected positions during the Late Roman period in the Dolenjska and Bela krajina regions (Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 155-165; Mason 1998). Considering the abundance of fine Mediterranean pottery, Phil Mason (1998) hypothesizes the affiliation of Bela Krajina with Liburnia Tarsaticensis during the Late Roman period.

In contrast with settlements, continuity between the La Tène and Roman periods is reflected at select cemeteries in the Dolenjska region. The deceased were buried at Beletov vrt in Novo mesto from the Late La Tène period through to the 2nd century (Knez 1992; older excavations "Okraj-no glavarstvo 1902" are not yet entirely published: Knez 1974).

The cemetery of the indigenous population at Verdun near Stopiče is exceptional. Burials here began during the Augustan period, with the majority of graves reaching to the end of the 2nd century and only the occasional younger

grave. Some individuals were buried with their entire military accoutrement during the Augustan period. The finds are extremely important for comprehending how Roman auxiliary units were armed (short reports: Breščak 1986; 1989a; 1990c; 1990e).

The majority of cemeteries were initiated during the 1st century AD. The large western cemetery of Praetorium Latobicorum at Pristava near Trebnje was in use, for the most part, between the middle of the 1st and the end of the 2nd century (Knez 1969; Slabe 1993). Smaller cemeteries are also published (Knez 1964-1965; 1969; P. Petru 1969c; S. Petru 1969a; Slabe 1975; Breščak 1980; 1990b).

During the Late La Tène period and on into the first half of the 1st century AD, cremated remains were buried in simple grave pits which were occasionally covered with a stone slab or a pile of stones. Other types of burial, which are supposedly also autochthonous, emerge from the middle of the 1st century onwards: graves lined with stone slabs and sometimes even partitioned. This latter form is very characteristic for the Dolenjska region. Cremation burials in urns are present only in the vicinity of Praetorium Latobicorum. Rectangular and oval shaped graves built of stone, rectangular stone tombs and round dome-shaped tombs with a passageway manifest the second, substantially smaller group of graves. Dome-shaped tombs are dispersed only in the eastern part of the Dolenjska region. The walls of tombs were covered with frescoes. Graves built of stone are less frequent and are indicative of more affluent families. Mound burials are extremely rare (Knez 1968; Breščak 1985).

The structure of grave goods is also very characteristic for the Dolenjska region. Animal bones, among which the extremities of domestic swine prevail, are frequent at Beletov vrt in Novo mesto (I. Turk in: Knez 1992, 103-105). Drinking services are also a particularity of graves in the Dolenjska region: a large pot and a beaker, frequently a bowl is also included (Knez 1987a, 106; 1992, 88-89; P. Petru 1969d, 207-209).

The town territory of Celeia

The western border of the territory of Celeia was marked by Atrans (Trojane), the northern border probably included Colatio (Stari trg near Slovenj Gradec), the eastern border reached from Ragando (probably Spodnje Grušovje) presumably to the Sotla river, and the southern border incorporated the Sava valley (Šašel 1970).

Atrans was a customs station and a post of the *beneficarii* on the border between Italy and Noricum (reviews: A. Bolta, J. Šašel in: *ANSI* 267-268; Pirkmajer 1985, 168-169; M. Zupančič 1977; inscriptions: Šašel Kos 1997a, 307-323). Topography and excavations are not yet published.

The Roman settlement at Šempeter was situated in the region of today's town (Kolšek 1983b; 1986a). Only select graves and funerary monuments dating to the 3rd and 4th centuries are known from the western cemetery (Kolšek 1983b; 1986a; 1989-1990). Foundations of tombs and grave plots with graves dating to the 1st and 2nd centuries were discovered directly along the Roman road in the eastern cemetery (Kolšek 1976; 1989-1990; Mackensen 1978). The remains of magnificent marble tombs from the eastern cemetery were buried beneath alluvial material of the Savinja river in the 3rd century. Four tombs were reconstructed successfully. (Publication: Klemenc, Kolšek, Petru 1972. Popular: Kolšek 1971; 1997b. Individual points of view: Kurent 1970; Klemenc 1966; Diez 1974; Kolšek 1989-1990; 1991; 1997a; Kastelic 1997; 1998; Glaser 1997; Pochmarski-Nagele 1987; Pochmarski 1997a; 1997b.) The tombs are dated to the second half of the 1st and the 2nd centuries on the basis of the inscriptions (Šašel A. and J. 1963, 126-130; P. Petru 1982-1983; Veržar-Bass 1996; Kastelic 1998). Contrarily, the tombs are dated to the post Marcommanic period, the end of the 2nd or the beginning of the 3rd century, on the basis of analyses of individual motifs (Kranz 1986; 1997; Pochmarski-Nagele 1987; Pochmarski 1997b). The discussion is still ongoing.

The fortress of the *legio II Italica* was situated at Ločica near Šempeter in the end of sixties and the beginning of seventies of the 2nd century (Šašel 1974c; 1983b). The documentation of the excavations by Lorger in 1916-1918 was published, thus clarifying some details from the older reports (Kandler 1979).

A brick-kiln factory was discovered at Vransko. The first workshop existed already at the end of the 1st century. A workshop of the *legio II Italica* was constructed in the same place during the second half of the 2nd century. Two large kilns were excavated, and a construction more than 30 m long that was used as a drying house and as a warehouse, as well as a natural ditch filled with refuse material. The majority of stamps on the bricks were the same as those from the legionary fortress at Ločica. The brick-kiln factory was abandoned at the end of the 2nd or the beginning of the 3rd century (I. Lazar, *Var. spom.* 37, 1998, 143-145; Lazar 1997d; 1998; Vidrih Perko 1997b; N. Zupančič 1998).

A Gallo-Roman temple dedicated to Adsalluta and the river god Savus was excavated at Podkraj near Hrastnik. The temple and the simple buildings of the nearby settlement are dated to the time ranging from the 1st to the 4th centuries (a short report: A. Jovanović, *Var. spom.* 37, 1998, 85-87; inscriptions: Šašel Kos 1994a; Lovenjak 1997a).

Villae rusticae are situated regularly along the Roman road on the northern bank of the Sava river between Sevnica and Brestanica. Settlement began during the 1st century (P. Petru 1975a; Vičič 1983). A brick kiln was discovered in Sevnica (Curk 1969b; I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 13-14, 1968-1969, 166-167). A cemetery dating to the 1st century was discovered at Brezno near Laško (Kolšek 1986b).

The remote region of Kozjansko gained consequence during the Late Roman period, however traces of earlier settlement also exist (an attempt at reconstructing the relocation of settlement: Šašel 1975b; Ciglencčki 1987; 1992). A temple for the local water god, Aquo, probably stood somewhere at the foot of Rifnik during the 2nd century (Bolta 1974; Šašel 1980; Pirkmajer 1994). An altar from Marof near Jurklošter, upon which motifs of the cult of Cybele and Apollo were represented, is dated approximately to the end of the 2nd or the beginning of the 3rd century (Ciglencčki 1998). Numerous stone monuments were discovered at Vranje near Sevnica. These are an indication of a nearby cemetery for an autochthonous Norican population during the 2nd, 3rd and partly also the 4th centuries (Šašel 1975b; P. Petru 1975b; 1980). The remains of at least ten Roman buildings were discovered at Veliki Kamen in Kozjansko, all demonstrating a settlement of a different type than a *villa rustica* (Ciglencčki 1974; 1985b). Round dome-shaped tombs with several burials dating to the end of the 1st and the 2nd centuries were found at the appurtenant cemetery (Uršič 1985). Fragments of tombstones are dated to the second half of the 2nd and the first half of the 3rd centuries (Šašel 1985c). Geophysical investigations and probe excavations were carried out at a Roman villa from the 2nd and 3rd centuries at Groblje near Buče (Mušič 1994; 1996; 1997).

The Roman settlement of Colatio was situated at Stari trg near Slovenj Gradec (a map of the discovered parts of the settlement and a popular review: Djura Jelenko 1999). Tombs built of stone, of rectangular, oval and round shapes and graves lined with stone, as well as a stone foundation for a rectangular grave enclosure, were discovered. The same cemetery was partly excavated by Winkler between 1909 and 1912. The majority of graves date to the 1st and 2nd centuries. A settlement

layer dating from the 3rd to the early 5th centuries was also excavated above a part of the cemetery (Strmčnik-Gulič 1981; 1984).

The areas in the central building of a villa dating to the 1st and 2nd centuries were investigated at Zgornje Dovže. Bricks are stamped with the names REGANO and PARATI. The same stamps are found in the brick-kiln workshop at Vransko (Djura-Jelenko 1995).

Pahič contributed a topographic survey of the eastern edge of the town territory of Celeia along the road toward Poetovio (1969b; 1978). A larger settlement was situated along the main road in Slovenska Bistrica. Two buildings were investigated. One was a rectangular residential home with a central court and dated to the 2nd century. The other building, dated to the 4th century, incorporated a courtyard in the center and large rooms along the longitudinal sides; Stanko Pahič claims this was a roadside station with stables (Pahič 1976; 1978).

A Roman road presumably ran along the south-eastern foothills of Pohorje, thus connecting Celeia and Solva (Pahič 1970; 1983b; Strmčnik Gulič 1990a; Strmčnik 1997). It is not clear to which administrative jurisdiction this region belonged (Hudeczek 1988, 22-24). *Villae* and yet indeterminate Roman settlements were situated alongside the road. This is a region of Slovenia where Roman settlement has undergone the most profound research.

A prehistoric center at Hoče was succeeded by a Roman settlement dating to the 1st through the 4th centuries (Strmčnik Gulič 1990a; 1991b).

The entire surface area of a *villa rustica* was excavated at Bohova. The villa was enclosed by a wall with approximately rectangular sides of lengths between 88 and 98 m. The central residential building incorporated two towers and was heated by a hypocaust. The courtyard was divided into a smaller and larger part, which further incorporated seven farm-buildings. There was a workshop with a hearth in one of the corners. The villa is attributed to the pre-Marcommanic period (Strmčnik Gulič 1989; 1990a; 1991b).

A villa of a similar type was discovered at Spodnje Radvanje: a central residential building and farm-buildings lined along peripheral wall (the area measures 98 x 90 m). Three towers were incorporated in the wall. Three construction phases were determined and the remains of three wooden buildings were discovered. The *villa* is dated approximately to the 3rd and 4th centuries (Strmčnik Gulič 1990a; 1990b; 1991a; 1991b).

The villa at Betnava is dated to the middle of the 3rd and to the 4th century. It extends over an

area measuring 100 x 80 m, large rooms heated by a hypocaust were excavated (Strmčnik Gulič 1990a; 1991b; Strmčnik 1997).

The highland sites Brinjeva gora and Ančnikovo gradišče were settled from the middle or the second half of the 3rd century to the beginning of the 5th century (Strmčnik 1997; Pahič 1980; 1981).

The town territory of Poetovio and the Prekmurje region

The countryside was densely settled (Pahič 1964-1965; 1969a; 1970; 1978; 1983b; Koprivnik 1995). Excavations were carried out at the villa at Pavlovci (Šubič 1973). Architectural remains dating to the end of the 2nd and the beginning of the 3rd centuries were discovered at Formin (Mikl-Curk 1976b), as well as a cemetery that dates to the second half of the 1st and the 2nd centuries (Mikl Curk 1975a; 1976b).

Stanko Pahič researched the distribution of Roman tumulus necropolises and established a typology of graves beneath these tumuli (1972). Tumulus necropolises are more dense in the region north of the Dravinja, while south of here individual tumuli prevail. The type of burial can be linked with the autochthonous population in the town territories of Poetovio, Solva and Savaria. The tumuli are situated mainly in the hilly areas, away from communication paths. Usually one grave with a simple or even complex construction lies beneath a tumulus. The tumuli are dated to the time between the second half of the 1st and the 3rd centuries, occasionally also reaching into the 4th century (Pahič 1972). Recent excavations have been carried out at Dogoš (Pahič 1968), Miklavž (Pahič 1969a), Spodnja Nova Vas and Velenik (Pahič 1978). The distribution of Roman tumuli throughout the remote areas, from which almost no Roman settlements are known, bespeaks a relatively uniform settlement pattern and intensive use of the territory (Pahič 1972).

The Prekmurje region probably fell under the administrative jurisdiction of Savaria. Archaeological topographic survey demonstrated settlement density in the lowland areas along the Dobel stream and along the Ledava, as well as along the southern edge of Goričko (Šavel 1991; Mikl Curk 1997a). The settlement at Dolga vas was partially investigated and attributed primarily to the 1st and 2nd centuries (Mikl Curk 1970). Traces of wooden buildings dating to the 2nd and 3rd centuries were discovered at Ivanci (Horvat-Šavel 1978a). Tumulus necropolises were widely distributed throughout

the Prekmurje region (Pahič 1972; Horvat-Šavel 1978b; 1987; Šavel 1990; 1991), while cemeteries without tumuli are also known (e.g. Horvat-Šavel 1985).

THE ALPINE DEFENSIVE SYSTEM - CLAUSTRA ALPIUM IULIARUM

The Marcommanic wars left their archaeological vestige on Slovene territory at the fortress of the *legio II Italica* at Ločica and at the military brick-kiln workshop at Vransko. Following the decline in the circulation of coins, Kos conjectures that the Marcommanic incursions affected Celeia and partly also Emona (Kos 1986, 83-91). The destruction layers that could be dated to this period are not published (Mikl Curk 1987c; 1991b).

The first short-termed movements to hill-top strongholds, as well as the finds from select cave sites, are dated to the second half of the 3rd century (Ciglencečki 1990).

A Late Roman defensive system - *Claustra Alpium Iuliarum* - was built in the 3rd and 4th centuries in the southeastern alpine region. It consisted of larger and smaller fortresses and long defensive walls. The defensive system was researched intensively during the sixties and seventies. Historical sources that mention it were gathered and topographic surveys were executed (*CAI*). Individual structures and segments of the long defensive walls were excavated (P. Petru 1967; 1969a; 1972; 1976a; Matejčič 1969; popular: Mikl Curk, Ciglencečki, Vuga 1993).

Research of the central fortress at Hrušica (Ad Pirum) was of utmost importance and long standing. The joint Slovene - German excavations from the years 1971 to the 1973 are published and older data reassessed (Ulbert 1981; also P. Petru 1980-1981; Šašel 1988). Pröttel (1996, 133-137) contributed an analysis of African sigillata from all the excavations, while Verena Vidrih-Perko (1992b) presented a selection of pottery from recent excavations. Excavations were carried out in part of the interior and at the eastern entrance to the stronghold at Hrušica. The fortified gate of the long defensive wall southeast of the fortress was also investigated. The oldest finds from the area of the fortress bear witness to the presence of a roadside station in the 1st and the 2nd centuries. An increase in the number of coins and small finds from the seventies of the 3rd century onwards is linked with the construction of the fortress and the defensive walls. Finds of a military character are attributed primarily to the middle and second half of the 4th

century (Pröttel 1996, 136). A piece of ceremonial cuirass dating to the 3rd century was discovered in the vicinity of Hrušica (P. Petru 1974b). According to coin finds, the stronghold was destroyed and abandoned in 401 (M. Mackensen in: Ulbert 1981, 131-152; Kos 1986, 198-207). The analysis of small finds, especially fine Mediterranean pottery, corresponds with those dates established by coins (U. Giesler in: Ulbert 1981, 53-127; Pröttel 1996, 133-137).

Small strongholds at Martinj Hrib and Lanišče, guarding two roads toward Italy, were also excavated. The majority of material from Martinj Hrib date to the second half and the end of the 4th century (up to the year 388), when the stronghold was abandoned (Kos 1986, 195-196, 203-204; Leben, Šubic 1990). Investigations of the stronghold at Lanišče have yet to be published. The last coins date to the year 388 (P. Petru 1969a; 1972; Kos 1986, 195, 203-204).

The entire complex of the Alpine defensive system was probably not constructed all at once. The fortresses at Hrušica and Ajdovščina were built during the seventies of the 3rd century (Ulbert 1981; Kos 1986, 196-207; Osmuk 1990; Pröttel 1996, 138-140: proposed dating Ajdovščina and Vrhnika to the end of the 3rd century). The small strongholds at Lanišče and Martinj Hrib are younger, built probably during the time of Valentinianus and destroyed precedent to the fortress at Hrušica - in the year 388 (Kos 1986, 195-196, 203-204).

SMALL FINDS

Pottery and brickworks

Pottery workshops and brickworks were developed in all towns (Mikl Curk 1968b; Vikič Belančič 1970; P. Petru 1976b; *Rimska keramika v Sloveniji*, Ljubljana 1973). Kilns were discovered in Emona (Plesničar-Gec 1985b; 1987b), Neviodunum (Petru, Knez, Uršič 1966) and Poetovio with an extensive potter's quarter (Jevremov 1985), as well as in the countryside (e.g. Sevnica: Curk 1969b). A brickworks workshop operated for military purposes at Vransko (Lazar 1997d).

Stamps on bricks have been investigated in Istria and western Slovenia (Slapšak 1974; Zaccaria, Župančič 1993; Žbona-Trkman 1993), and partly also in the region of Poetovio (Vičič 1980).

Research of pottery was on the one hand, concentrated on a study of the the widely distributed types, while at the same time, on recognizing local products.

Iva Mikl-Curk drew conclusions on the history of settlement, trade, economic development, and regional differences on the basis of pottery from the entire territory of Slovenia. The types of lifestyles and worship were inferred from the pottery goods from graves (Curk 1971; Mikl Curk 1969d; 1975b; 1976c; 1978c; 1985a; 1987a; 1987b; 1990b; 1990d; 1991a; 1997d). The development of the economy in Poetovio was deduced from the analysis of pottery (Istenič 1995a; 1999).

Studies concerning fine ceramics have produced significant results regarding trade routes. The south-eastern alpine region lay within the distribution area of the northern Italic black glazed pottery, or black sigillata, which preceded red sigillata in the Late Republican period (J. Horvat 1990b; 1995a; 1997a; Stokin 1990b). A strong influx of products from northern Italic sigillata workshops is evident during the late 1st century BC and the 1st century AD. Gallic sigillata reaches eastern Slovenia (Poetovio) via the Danube river from the second half of the 1st century AD onwards, while in western Slovenia fine Mediterranean pottery ware is imported (Istenič 1988; Perko, Plesničar Gec 1991). In addition to the studies of sigillata from Emona (Mikl Curk 1977; 1979a; Plesničar-Gec 1992), Poetovio (Mikl Curk 1965; 1968c; Curk 1969a; 1969-1970; Gabler 1986), the coastal region (Mikl Curk 1996a) and the Dolenjska region (Mikl-Curk 1969b; Zabehlicky-Scheffenegger 1992), some aspects of sigillata throughout the entire southeastern region were also researched (Vikič-Belančič 1968; Mikl Curk 1982; 1990b; 1991a; 1992; Zabehlicky-Scheffenegger 1988; standardization of measures of Italic sigillata: J. Horvat 1986).

The northern Adriatic region and Slovenia were incorporated in a study concerning imports of fine Mediterranean pottery between the 2nd and 7th centuries (Pröttel 1996). Philip Pröttel divided Tunisian pottery into eight chronological groups. Imports increase in western Slovenia during the 3rd century, but the density of finds heavily declines relative to the distance from the Adriatic coast. A drastic lapse in the settlement of towns during the second half of the 5th century is evidenced by pottery, as well as the gradual construction of strongholds in the Alpine defensive system and hill-top settlements (also: U. Giesler in: Ulbert 1981, 53-127; Perko, Plesničar Gec 1991; Vidrih Perko 1992a; 1992b; 1997a; Perko 1995; Cunja 1996; Mason 1998).

Thin walled pottery is initially imported from Italy, subsequently local workshops also spring up. (Republican and Augustan periods: J. Horvat 1995a; 1997a. Emona: Plesničar 1971; Plesničar-Gec

1977a; 1987b. Poetovio: Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Istenič 1999.)

Several studies have been dedicated to glazed pottery (Mikl-Curk 1969c; Istenič 1995b).

Analyses of amphoras are, in addition to those of sigillata and Mediterranean fine ware, one of the best means for comprehending the history of the Roman economy. Extensive reviews of early amphoras in the region of Istria, Pannonia and Noricum are also founded on material originating in the Slovene region (Bezeczky 1987; 1994a). Larger complexes of early Roman amphoras have been analysed (Šašel, Škaler 1972; J. Horvat 1997a; Labud 1990; 1996; Bavdek 1996; Bezeczky 1994b), as well as late Roman amphoras (Perko, Bavdek, Lazar 1998; Vidrih-Perko 1992b; 1995; 1997a; 1997c; Cunja 1996; Mason 1998).

Table ware and coarse cooking ware are of local as well as wider regional origin. Better quality pottery, which alongside its unique forms also copied sigillata, thin-walled ceramics and oil lamp forms, was produced in Poetovio (Curk, Gulič, Tušek 1984; Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Mikl-Curk 1997b; Istenič 1999). Local production of table ware existed already at the beginning of the 1st century AD (Istenič 1995a). Basic typologies and chronologies of forms have been presented for local ceramics from Emona (Plesničar-Gec 1977a; Plesničar Gec, Vidrih Perko 1993; also: J. Horvat 1986), the Dolenjska region (P. Petru 1969d) and Styria (Pahič 1978; 1980; Koprivnik 1995). There are some synoptic studies on coarse pottery in general (Mikl Curk 1973a; Vikič-Belančič 1975), as well as for Late Roman coarse pottery (Rodriguez 1992; 1997; Cunja 1996).

Oil lamps also develop according to a similar pattern as fine pottery: initially imported from larger centers in northern Italy and later the development of local workshops (Šubic 1975; Istenič 1993; 1999).

Only studies of larger amounts of imported pottery founded on the categorically defined technological groups produced favorable results (e.g.: Curk 1969a; Pröttel 1996; J. Horvat 1997a; Vidrih Perko 1992a; 1997a; Istenič 1993; 1999). Concerning the research of local and regional ceramics, the definition and interpretation of technological groups represent the greatest progress as well as the greatest problem. The first attempt to form technological groups was made by Pahič on the ceramics from rural sites in Styria (Pahič 1978; 1979; 1980; also Koprivnik 1995). The most important advance has been done by the studies of the ceramics of Poetovio, with clearly defined groups and interpretations (Istenič 1993; 1999).

Chemical and mineralogical analyses of ceramics are appreciable only in view of clearly defined archaeological problems. Consequently, the groups of local and imported pottery from Poetovio are well supported by chemical analyses (Daszkiewicz, Schneider 1999) as well as the amphora types from Sermin (N. Zupančič, M. Bole in: J. Horvat 1997a, 83-100; Zupančič, Horvat, Bole 1998).

Determinations of numerical and percentage ratios between individual types of pottery have also proven beneficial (e.g.: Pahič 1978; 1980; J. Horvat 1990a; 1995b; 1997a; Istenič 1993; 1999; Pröttel 1996; Vidrih Perko 1997a). Unfortunately, the criteria and methods of evaluating amounts and ratios have yet to be explicitly defined in some cases (e.g.: Plesničar-Gec 1987b; Mikl Curk 1987b; 1990b).

Glassware

Glazier's workshops were discovered in Emona (Plesničar-Gec 1980-1981), in Poetovio (Jevremov 1985) and in Celeia (Lazar 1993; 1997c). In addition to synopses on glassware in Slovenia (S. Petru 1974a), the Dolenjska region (S. Petru 1969b) and Poetovio (Šubic 1974), select studies of individual forms have also been published (e.g. S. Petru 1974b; Lazar 1994; Istenič 1994; J. Horvat 1986).

Components of attire and jewellery

The basic work on Norico-Pannonian fibulas was contributed by Jochen Garbsch (1965; 1985). Individual Early Roman fibulas are studied in several articles (Guštin 1986a; 1986b; 1987; 1991; Božič 1993; Lazar 1996a; 1997c), as well as fibulas from the 3rd and 4th centuries (Jevremov 1990; Ciglencečki 1990; Božič, Ciglencečki 1995; Lazar 1997a).

Synopses on belt buckles and fittings (Garbsch 1965; 1985; Sagadin 1979), rings and earrings (Mihovilič 1979; individual objects e.g. Kolšek 1974; Cviki-Zupančič 1968), bracelets (Budja 1979), glass and amber adornments (Bertoncelj-Kučar 1979; Vomer Gojkovič 1996a) and pins made of bone (A. Dular 1979) have also been contributed.

Metal vessels, tools, equipment, weapons

The processing of metals was commonplace in all towns (Celeja: Lazar 1997c; Poetovio: Jevremov 1981; 1985). Modest traces of metallurgic activity were discovered in Mengeš (Sagadin 1995a), as

well as a workshop in a farm-building from the villa at Bohova (Strmčnik Gulič 1990a).

The chemical structure of select pieces of jewellery and vessels was analysed (Giumlia-Mair 1996; 1998).

Metal vessels from Slovenia were published in their entirety (Breščak 1982; 1995; Plesničar-Gec 1982; Guštin 1991), as well as special complexes of iron tools (Guštin 1991), weapons and military accoutrement (e.g. Noll 1968; P. Petru 1974b; Mikl-Curk 1980; U. Giesler in: Ulbert 1981, 73-76; Frelj 1990; Guštin 1991; J. Horvat 1993; 1997b; Sivec 1997), horse fittings (Božič, Ciglencečki 1995) and iron bells (Knific, Murgelj 1996).

The more important finds of bronze statuettes are studied individually (Cambi 1990; Osmuk 1987; Plesničar-Gec 1995; Župančič, Petru 1986; Kolšek 1993b).

Stonecutting

The earliest stone monuments from Emona and Nauportus (1st century BC) were made of limestone from Aurisina (Slov. Nabrežina) near Trieste. Emona was built of stone quarried at

the Grajski hrib [Castle Hill], in Podpeč and in the vicinity of Podutik (a stone called *gliničan*). *Gliničan* and limestone from Podpeč were also used for the funerary monuments in Emona and the surroundings (Ramovš 1990; A. Ramovš in: Šašel Kos 1997a).

Pohorje marble was the most important decorative stone in Poetovio and Celeia. Quarries were probably situated at Šmartno on Pohorje and at Hudinja above Vitanje, however these two significant sites have yet to be precisely topographically surveyed (Pahič 1977). Stoneworker's workshops were in Poetovio and Celeia (Jevremov 1985; Lazar 1997c). Poetovio was the center for trade with marble products in Pannonia (Djurić 1997). Norico-Pannonian sculpture has also been the subject of much study (e.g. Gorenc 1971; Diez 1991; Kranz 1986; 1997; Pochmarski 1997a; 1997b; Pochmarski-Nagele 1987; Kenner 1988; Kastelic 1997; 1998; Verzár-Bass 1996).

Most querns found in the interior of Slovenia were made of stone originating from the vicinity of Ljubljana and the regions of Cerklje, Žiri and Škofja Loka, while querns from the coastal region were predominantly made of Italian magmatic stone (Horvat, Župančič 1987).

ALFÖLDY, G. 1974, *Noricum*. - London, Boston.

ANSI: *Arheološka najdišča Slovenije [The Archaeological Sites of Slovenia]*. - Ljubljana 1975.

BAYDEK, A. 1996, Fundorte aus spätrepublikanischer und frühromischer Zeit in Razdrto am Fuße des Nanos. - *Arh. vest.* 47, 297-306.

BAYDEK, A. 1998, L'outillage d'une tombe romaine de Žirje en Slované. - *Instrumentum* 7, 12.

BARTOSIEWICZ, L. 1986, Roman period animal remains from Most na Soči. - *Arh. vest.* 37, 287-296.

BATISTIĆ-POPADIĆ, D. 1980, Ptuj - Rabelčja vas. Izveštaj o bunaru na sektoru bloka B-V (Bericht über den Brunnen aus dem Sektor des Wohnblocks B-V). - *Arh. vest.* 31, 25-37.

BAVEC, U. and J. HORVAT 1996, Vrhnika, Gradišče 5. - In: *Vrhniški razgledi* 1, 107-110, Vrhnika.

BERTONCELJ-KUČAR, V. 1979, Nakit iz stekla in jantarja (Glas- und Bernsteinschmuck). - *Arh. vest.* 30, 254-277.

BEZECZKY, T. 1987, *Roman Amphorae from the Amber Route in Western Pannonia*. - BAR Int. Ser. 386, Oxford.

BEZECZKY, T. 1993, Gari flos hispanici. - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 241-250, Ptuj.

BEZECZKY, T. 1994a, *Amphorenfunde vom Magdalensberg und aus Pannonien*. - Kärnt. Musschr. 74, Arch. For. Grab. Magdalensberg 12, Klagenfurt.

BEZECZKY, T. 1994b, Amphorae from the forum of Emona. - *Arh. vest.* 45, 81-93.

BITENC, P. and T. KNIFIC 1997, Arheološko najdišče Ljubljana (The Ljubljana as an Archaeological Site). - *Argo* 40/2, 19-32.

BOGOVČIČ, I. 1993, Ostanki antičnih mozaikov in fresk v Simonovem zalivu (The Remains of Antique Mosaics and Frescoes in Simonov zaliv). - *Var. spom.* 35, 7-17.

BOLTA, L. 1974, Napisi in reliefi s poznoantične naselbine na Rifniku (Inchriften und Reliefs aus der spätantiken Ansiedlung in Rifnik). - *Opuscula I. Kastelic sexagenario dicata*, Situla 14/15, 217-220, Ljubljana.

BOLTA, L. and V. KOLŠEK 1970, *Stalna arheološka razstava Pokrajinskega muzeja v Celju [The Permanent Archaeological Exhibition of the Regional Museum in Celje]*. - Kult. nar. spom. Slov. 22.

BOLTIN-TOME, E. 1967, Poročilo o raziskovanjih na srednjem prečnem nasipu Kaštelirja pri Dvorih nad Izolo (Compte rendu sur les recherches effectuées sur la digue transversale moyenne de Kaštelir près de Dvori au-dessus d'Izola). - *Arh. vest.* 18, 163-177.

BOLTIN-TOME, E. 1968, Antična stavba v Grubelcah (Costruzione antica a Grubelce). - *Arh. vest.* 19, 129-138.

BOLTIN-TOME, E. 1977, Staroslovanski grobovi v Predloki pri Črnem Kalu in vprašanje kontinuitete naselja [Old Slavic Graves at Predloka near Črni Kal and the Issue of Continuity]. - In: *Slovensko morje in zaledje* 1, 83-101.

BOLTIN-TOME, E. 1979, Slovenska Istra v antiki in njen gospodarski vzpon [The Slovene Istria in the Roman period and its economical growth]. - In: *Slovensko morje in zaledje* 2-3, 41-61.

BOLTIN-TOME, E. 1986, Predloka - antična in zgodnjerednjeveška lokaliteta (Predloka - antike und frühmittelalterliche Lokalität). - *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju*, Izd. Hrv. arh. dr. 11/2, 189-207.

BOLTIN-TOME, E. 1989, Arheološke najdbe na morskem dnu v slovenske obale. - *Kronika* 37, 6-16.

BOLTIN-TOME, E. 1990, Antična kamnita elementa iz Strunjana (Die zwei antiken Steinelemente aus Strunjan). - *Arh. vest.* 41, 249-255.

- BOLTIN-TOME, E. 1991, Arheološke najdbe na kopnem in na morskem dnu v Viližanu in Simonovemu zalivu v Izoli (Scoperte archeologiche in terraferma e sul fondo del mare a Vilisan e nella baia di San Simone presso Isola). - *Annales* 1, 51-58.
- BOLTIN TOME, E. and V. KOVAČIČ 1990, Simonov zaliv. - *Arh. preg.* 29, 1988 (1990), 233-234.
- BOSIO, L. 1991, *Le strade romane della Venetia e dell'Histria*. - Padova.
- BOŽIČ, D. 1987, Keltska kultura u Jugoslaviji. Zapadna grupa [The Celtic Culture in Yugoslavia. The Western Group]. - In: *Praist. jug. zem.* 5, 855-897, Sarajevo.
- BOŽIČ, D. 1993, Slovenija in srednja Evropa v poznolatskem obdobju (Slowenien und Mitteleuropa in der Spätlat. nezeit). - *Arh. vest.* 44, 137-152.
- BOŽIČ, D. 1999, Tre insediamenti minori del gruppo protostorico di Idrja pri Bači dell'Isontino. - In: Santoro Bianchi, S. (ed.), *Studio e conservazione degli insediamenti minori romani in area alpina*, Studi e Scavi 8, 71-79, Bologna.
- BOŽIČ, D. and S. CIGLENEČKI 1995, Zenonov tremis in poznoantična utrdba Gradec pri Veliki Strmici (Der Tremis des Kaisers Zeno und die spätantike Befestigung Gradec bei Velika Strmica). - *Arh. vest.* 46, 247-277.
- BRATOŽ, R. 1981, Nekaj misli k prikazu antične dobe v "Zgodovini Slovencev" [Some Thoughts in Review of the Roman Era in the "A History of the Slovene Peoples"]. - *Arh. vest.* 32, 646-652.
- BREŠČAK, D. 1980, Grob 10 iz Zloganja pri Škocjanu (Grave No. 10 from Zloganje near Škocjan). - *Zbornik posvečen S. Gabrovcu*, Situla 20/21, 439-444, Ljubljana.
- BREŠČAK, D. 1982, *Antično bronasto posodje Slovenije (Roman bronze vessels in Slovenia)*. - Situla 22/1, Ljubljana.
- BREŠČAK, D. 1985, Oblike antičnih grobov na Dolenjskem (The Forms of Roman Graves in Dolenjska). - In: *Dolenj. zbor.* 1985, 33-60, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1986, Verdun pri Stopičah. - *Arh. preg.* 26, 1985 (1986), 120-121.
- BREŠČAK, D. 1989a, *Verdun pri Stopičah. Katalog razstave*. - Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1989b, Antična hiša v Zloganju (An antique house at Zloganje). - *Lihnid* 7, 203-206.
- BREŠČAK, D. 1990a, Benečija pri Trebnjem. - In: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 83-84, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1990b, Globodol. - In: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 85-86, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1990c, Verdun pri Stopičah. - In: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 99-102, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1990d, Zloganje pri Škocjanu. - In: *Arheološka najdišča Dolenjske*, 103-104, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1990e, Antično grobišče na Verdunu pri Stopičah (The Antique Graveyard in Verdun by Stopiče). - In: *Dolenj. zbor.* 1990, 23-31, Novo mesto.
- BREŠČAK, D. 1995, Roman Bronze Vessels in Slovenia, New Finds 1982-1991. - In: *Acta of the 12th international congress on ancient bronzes, Nijmegen 1992*, Nederlandse archeologische rapporten 18, 15-21.
- BREŠČAK, D. and A. T. WATERS 1990, Benečija pri Trebnjem. - *Arh. preg.* 29, 1988 (1990), 122-124.
- BUDJA, M. 1979, Kovinske zapestnice v rimskih grobovih Slovenije (Metallarmreifen in den Römergräbern Sloweniens). - *Arh. vest.* 30, 243-253.
- CAI: *Claustra Alpium Iuliarum* 1, *Fontes*. - Kat. in monogr. 5, Ljubljana 1971.
- CAMBI, N. 1990, "Emonski meščan" i vrijeme njegova nastanka ("Der Bürger von Emona" und seine Entstehungszeit). - *Arh. vest.* 41, 283-296.
- CEVC, T. 1997, *Davne sledi človeka v Kamniških Alpah (Uralte Spuren des Menschen in den Kamniker Alpen)*. - Ljubljana.
- CIGLENEČKI, S. 1974, Veliki Kamen. - *Arh. vest.* 25, 399-416.
- CIGLENEČKI, S. 1985a, Potek alternativne ceste Siscija-Akvileja na prostoru zahodne Dolenjske in Notranjske v času od 4. do 6. stoletja (Der Verlauf der Alternativstrasse Siscia-Aquileia im Raum von Westdolenjsko und Notranjsko in der Zeitspanne vom 4. bis zum 6. Jh.). - *Arh. vest.* 36, 255-284.
- CIGLENEČKI, S. 1985b, Topografija Velikega kamna [The Topography of Veliki Kamen]. - In: *Veliki Kamen*, Pos. muz. Brež. 7, 7-13, Brežice.
- CIGLENEČKI, S. 1987, *Höhenbefestigungen aus der Zeit vom 3. bis 6. Jh. im Ostalpenraum*. - Dela 1. razr. SAZU 31, Ljubljana.
- CIGLENEČKI, S. 1990, K problemu datacije nastanka rimskodobnih višinskih utrdb v jugovzhodnoalpskem prostoru (Zum Datierungsproblem der Entstehung der römischen Höhenbefestigungen im Südostalpenraum). - *Arh. vest.* 41, 147-176.
- CIGLENEČKI, S. 1992, *Pólis Norikón. Poznoantične višinske utrdbe med Celjem in Brežicami [Pólis Norikón. Spätromische Höhenbefestigungen zwischen Celje und Brežice]*. - Podsreda.
- CIGLENEČKI, S. 1993a, Zgodnjekršćanske najdbe z Vipote nad Pečovnikom (Frühchristliche Funde von der Vipota oberhalb von Pečovnik). - *Arh. vest.* 44, 1993, 213-221.
- CIGLENEČKI, S. 1993b, Arheološki sledovi zatona antične Petovione (Archaeological traces of the fall of Roman Poetovio). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 505-520, Ptuj.
- CIGLENEČKI, S. 1994a, Poznoantična naselbina Tonovcov grad pri Kobaridu [The Late Roman Settlement at Tonovcov Grad near Kobarid]. - *Kronika* 42, 1-14.
- CIGLENEČKI, S. 1994b, Scavi nell'abitato tardo-antico di Tonovcov Grad presso Caporetto (Kobarid) Slovenia. Rapporto preliminare. - *Aquil. Nos.* 65, 185-208.
- CIGLENEČKI, S. 1997a, Poznoantični in slovanski sledovi na Kobariškem (Late Roman and Slavic traces in the Kobarid Region). - In: *Kobarid*, 17-28, Kobarid.
- CIGLENEČKI, S. 1997b, *Tonovcov grad pri Kobaridu*. - Ljubljana, Kobarid. (= *Tonovcov grad bei Kobarid*, 1997; *Tonovcov grad* presso Kobarid, 1997; *Tonovcov grad by Kobarid*, 1998).
- CIGLENEČKI, S. 1998, Nenavaden spomenik Kibelinega in Apolonovega kulta iz Marofa (Mrzlo Polje) v bližini Jurkloštra (Ein aussergewöhnliches Denkmal des Kybele und Apollo Kultes aus Marof (Mrzlo Polje) in der Nähe von Jurkloster). - *Arh. vest.* 49, 251-259.
- CUNJA, R. 1987, Koper / Kapucinski vrt. - *Arh. preg.* 27, 1986 (1987), 118-120.
- CUNJA, R. 1989, *Koper med Rimom in Benetkami, Izkopavanje na vrtu kapucinskega samostana / Capodistria tra Roma e Venezia, Gli scavi nel convento dei Cappuccini*. - Ljubljana.
- CUNJA, R. 1991, Die Ausgrabungen im Garten des ehem. Kapuzinerklosters in Koper. - In: *Koper zwischen Rom und Venedig / Capodistria tra Roma e Venezia*, 12-19, Ljubljana.
- CUNJA, R. 1995, Prispevek arheologije k zgodovini vinske trte in vina [An Archaeological Contribution to the History of Vine and Wine]. - In: *Dežela refoška. Vinogradništvo in vinarstvo slovenske Istre*, 37-98, Koper.
- CUNJA, R. 1996, *Poznorimski in zgodnj srednjeveški Koper / Capodistria tardoromana e altomedievale*. - Koper.
- CURK, I. 1969a, *Terra sigillata in sorodne vrste keramike iz Poetovia (Terra sigillata und ähnliche Keramikgattungen aus Poetovio)*. - Dissertationes 9, Beograd-Ljubljana.
- CURK, I. 1969b, Iz najstarejše zgodovine Sevnice. - *Kronika* 17, 139-140.
- CURK, I. 1969-1970, Charakteristiken des Terra Sigillata-importes aus Rheinzabern in den südwestlichen panonischen Raum. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 11/12, 5-7.
- CURK, I. 1971, Proučevanje rimske keramike v Sloveniji in rezultati tega proučevanja (Zur Erforschung der römischen Keramik in Slowenien). - *Materijali* 8, 57-71, Zenica.
- CURK, I. 1972, *Ohranjeni mitreji na Slovenskem (Die in Slowenien erhaltenen Mithräen)*. - Kult. nar. spom. Slov. 31, Ljubljana.

- CURK, I. 1976, *Rimljani na Slovenskem [Romans in Slovenia]*. - Ljubljana.
- CURK, I. 1980-1981, Several novelities from Roman Ptuj. - *Arch. lug.* 20-21, 108-115.
- CURK, I. 1999, "Arma virumque ...". - Ljubljana.
- CURK, I. and I. TUŠEK 1989, Oblikovalni značaj stavb Ptuja v pozni antiki (The characteristic forms of the buildings in Ptuj in the late antique period). - *Lihnid* 7, 207-211.
- CURK, I., M. GULIČ and I. TUŠEK 1984, Zur Sigillataproduktion von Poetovio. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 23/24 = Kataloge der Prähistorischen Staatssammlung, Beiheft 1, 61-68.
- CVIKL-ZUPANČIČ, M. 1968, Kasnoantični prstan s portretom (Spätantiker Fingerring mit Porträt). - *Arh. vest.* 19, 145-148.
- DASZKIEWICZ, M. and G. SCHNEIDER 1999, Chemical, mineralogical and technological studies of Roman pottery and lamps from Poetovio. - In: Istenič 1999 (in print).
- DEDIŠČINA LJUBLJANE: *Rešena arheološka dediščina Ljubljane [The Rescued Archaeological Heritage of Ljubljana]*. - Ljubljana 1979.
- DEDIŠČINA SLOVENIJE: *Rešena arheološka dediščina Slovenije 1945-1980 [The Rescued Archaeological Heritage of Slovenia 1945-1980]*. - Ljubljana 1980.
- DETONI, M. and T. KURENT 1963, *Modularna rekonstrukcija Emona (The modular reconstruction of Emona)*. - Situla 1, series in 4°, Ljubljana.
- DIEZ, E. 1974, Athleten-Relief in Noricum. - In: *Opuscula I. Kastenstic sexagenario dicata*, Situla 14/15, 183-187, Ljubljana.
- DIEZ, E. 1991, Der Königssohn auf dem Berg Ida. - *Arh. vest.* 42, 219-223.
- DIEZ, E. 1993, Magna Mater oder Nutrix? - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 251-262, Ptuj.
- DJURA-JELENSKO, S. 1995, Prvo poročilo o arheoloških izkopavanjih ville rustice v Zg. Dovžah v letih 1992-1993 (Erster Bericht über die Ausgrabung einer VILLA RUSTICA in Zgornje Dovže 1992-1993). - *Koroški zbornik* 1, 83-114.
- DJURA-JELENSKO, S. 1999, *Stalna razstava arheologija koroške krajine (Permanent Exhibition Archaeology of the Carinthian Region)*. - Slovenj Gradec.
- DJURIČ, B. 1976, Antični mozaiki na ozemlju SR Slovenije (Les mosaïques antiques sur le territoire de la R. S. de Slovénie). - *Arh. vest.* 27, 537-625.
- DJURIČ, B. 1997, Eastern Alpine Marble and Pannonian Trade. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinziälrömischen Kunstschaffens*, Situla 36, 73-86, Ljubljana.
- DULAR, A. 1976, Rimski grobovi iz Rosalnic, Štrekljevca in Otoka pri Podzemlju (Les tombes romaines de Rosalnice, Štrekljavec et Otok pri Podzemlju dans la Bela Krajina). - *Arh. vest.* 27, 191-223.
- DULAR, A. 1979, Rimske koščene igle iz Slovenije (Römische Knochennadeln aus Slowenien). - *Arh. vest.* 30, 278-293.
- DULAR, J. 1974, Rimski grobovi z Borštka v Metliki (Die römischen Gräber von Borstek in Metlika). - *Arh. vest.* 25, 353-369.
- DULAR, J. 1985, *Arheološka topografija Slovenije. Topografsko področje XI (Bela Krajina) (Archäologische Topographie Sloweniens. Topographisches Gebiet XI [Bela Krajina])*. - Ljubljana.
- DULAR, J., S. CIGLENEČKI and A. DULAR 1995, *Kučar*. - Opera Instituti archaeologici Sloveniae 1, Ljubljana.
- DULAR, J., B. KRIŽ, D. SVOLJŠAK and S. TECCO-HVALA 1991, Utrjena prazgodovinska naselja v Mirenski in Temeniški dolini (Befestigte prähistorische Siedlungen in der Mirenska dolina und der Temeniška dolina). - *Arh. vest.* 42, 1991, 65-198.
- EICHNER, H., J. ISTENIČ and M. LOVENJAK 1994, Ein römischerzeitliches Keramikgefäß aus Ptuj (Pettau, Poetovio) in Slowenien mit Inschrift in unbekanntem Alphabet und epichorischer (vermutlich keltischer) Sprache. - *Arh. vest.* 45, 131-142.
- EMERŠIČ, J. 1982, Zanimiv fragment žigosane keramike iz Ptuja [The interesting fragment of stamped pottery from Ptuj]. - *Arh. vest.* 33, 40-43.
- ERTEL, Ch. 1993, Stuckgesimse aus Poetovio. - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 341-358, Ptuj.
- FABČIČ, V. 1997, Poizkus modularne rekonstrukcije pozno-rimske utrdbe Castra (Versuch einer modularen Rekonstruktion der spät-römischen Befestigung Castra). - *Arh. vest.* 48, 131-142.
- FMRSI I-II: P. Kos, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* I, II, Berlin 1988.
- FMRSI III: P. Kos and A. Šemrov, *Die Fundmünzen der römischen Zeit in Slowenien* III, Berlin 1995.
- FRELIH, M. 1990, Bronasta pteriga z upodobitvijo Jupitra-Amona iz Plešivice pri Adlešičih (Die Bronzepteryx mit Darstellung des Jupiter-Ammon aus Plešivica bei Adlešiči). - *Arh. vest.* 41, 277-282.
- FREY, O.-H. and S. GABROVEC 1969, K latenski poselitvi Dolenjske. - *Arh. vest.* 20, 7-26 (=Zur latènezeitlichen Besiedlung Unterkrains, in: *Festschrift Dehn*, Fundberichte aus Hessen, Beiheft 1, 1969, 7-20).
- GABLER, D. 1986, Terra sigillata im Töpferviertel von Poetovio. - *Arh. vest.* 37, 129-168.
- GABROVEC, S. 1966, Srednjelatensko obdobje v Sloveniji (Zur Mittellatènezeit in Slowenien). - *Arh. vest.* 17, 169-242.
- GABROVEC, S. 1994, *Stična I*. - Kat. in monogr. 28, Ljubljana.
- GABROVEC, S. and D. SVOLJŠAK 1983, *Most na Soči (S. Lucia)* 1. - Kat. in monogr. 22, Ljubljana.
- GARBSCH, J. 1965, *Die norisch-pannonische Frauentracht im I. und 2. Jahrhundert*. - Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 11, München.
- GARBSCH, J. 1985, Die norisch-pannonische Tracht. - In: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt* II.12.3, 546-577.
- GASPARI, A. 1998a, "Pontonium" iz Lip na Ljubljanskem barju (A "Pontonium" from Lipe on the Ljubljana moor). - *Arh. vest.* 49, 187-224.
- GASPARI, A. 1998b, Ali je bila barjanska Ljubljana v antiki regulirana? (Was the marsh Ljubljana regulated in antiquity?) - *Argo* 41, 30-41.
- GASPARI, A. 1999, An unusual umbo from the Ljubljana river (SI). - *Instrumentum* 9, 1, 18, 21.
- GIUMLIA-MAIR, A. 1996, Roman Copper-based Finds From a Slovenian Settlement. - *Bulletin of the Metals Museum* 25, 48-63, Sendai, Japan.
- GIUMLIA-MAIR, A. 1998, Argento romano e ricette alchimistiche: tre esempi di leghe d'argento da Emona. - *Arh. vest.* 49, 243-249.
- GLASER, F. 1997, Isisverehreninnen in Noricum. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinziälrömischen Kunstschaffens*, Situla 36, 127-130, Ljubljana.
- GORENC, M. 1971, Antičko kiparstvo jugoistočne Štajerske i rimska umjetnost Norika i Panonije (Antike Bildhauerarbeiten Südoststeiermarks und die römische Kunst Norikums und Pannoniens). - *Vjes. Arh. muz. Zag.* 5, 3. ser., 15-46.
- GUŠTIN, M. 1973, Kronologija notranjske skupine (Cronologia del gruppo preistorico della Notranjska [Carniola Interna]). - *Arh. vest.* 24, 461-506.
- GUŠTIN, M. 1979, *Notranjska. K začetkom železne dobe na severnem Jadranu / Zu den Anfängen der Eisenzeit an der nördlichen Adria*. - Kat. in monogr. 17, Ljubljana.
- GUŠTIN, M. 1985, Antične najdbe iz Posavja (Römerzeitliche Funde aus Posavje). - *Arh. vest.* 36, 147-161.
- GUŠTIN, M. 1986a, Latenske fibule iz Istre (Fibule di tipo La Tène nell'Istria). - In: *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju*, Izd. Hrv. arh. dr. 11/2, 1986 (1987), 33-44, Pula.
- GUŠTIN, M. 1986b, Fibule tardorepublicane del Caput Adriae. - *Aquil. Nos.* 57, 677-684.

- GUŠTIN, M. 1987, La Tène fibulae from Istria. - *Arch. Jug.* 24, 43-56.
- GUŠTIN, M. 1991, *Posočje*. - Kat. in monogr. 27, Ljubljana.
- GUŠTIN, M., P. NOVAKOVIČ, D. GROSMAN, B. MUŠIČ and M. LUBŠINA-TUŠEK 1996, *Rimsko podeželje / Roman Countryside*. - Ljubljana.
- HORVAT, A. in M. ŽUPANČIČ 1987, Prazgodovinske in rim-ske žrnje v zahodni Sloveniji (Macine romane e protostoriche nella Slovenia occidentale). - *Geološki zbornik* 8, 105-110.
- HORVAT, J. 1986, K velikostim rimskih posod (About the sizes of roman vessels). - *Arh. vest.* 37, 247-254.
- HORVAT, J. 1990a, *Nauportus (Vrhnika)*. - Dela 1. razr. SAZU 33, Ljubljana.
- HORVAT, J. 1990b, Ceramica a vernice nera di Nauportus (Vrhnika) e del Ljubljansko barje. - *Aquil. Nos.* 61, 169-176.
- HORVAT, J. 1993, Svinčeni izstrelki za pračo na jugovzhodno-alpskem področju (Lead slingshot in the Southeastern Alpine region). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 331-340, Ptuj.
- HORVAT, J. 1995a, Ausbreitung römischer Einflüsse auf das Südostalpengebiet in voraugusteischer Zeit. - In: *Provinzialrömische Forschungen, Festschrift für G. Ulbert*, 25-40, Espelkamp.
- HORVAT, J. 1995b, Notranjska na začetku rimske dobe: Parti pri Stari Sušici, Ambroževo gradišče in Baba pri Slavini (Notranjska [Inner Carniola] at the Beginning of the Roman Period: Parti near Stara Sušica, Ambroževo gradišče and Baba near Slavina). - *Arh. vest.* 46, 177-216.
- HORVAT, J. 1996, Nauportus. Vrhnika v arheoloških [Nauportus. Vrhnika through the Archaeological Periods]. - In: *Vrhnški razgledi* 1, 89-106, Vrhnika.
- HORVAT, J. 1997a, *Sermin*. - Opera Instituti Archaeologici Sloveniae 3, Ljubljana.
- HORVAT, J. 1997b, Roman Republican weapons from Šmihel in Slovenia. - *Journal of Roman Military Equipment Studies* 8, 1997, 107-122 (in print).
- HORVAT, J. 1999a, Vorgeschichtliche und römische Besiedlung der Kamniške Alpe (Slovenien). - In: Della Casa, Ph.(ed.), *Prehistoric alpine environment, society, and economy, Universitätsforschungen zur prähistorischen Archäologie* 55, Zürich 183-188.
- HORVAT, J. 1999b, Colonizzazione preistorica e romana sulle Alpi di Kamnik (Slovenia). - In: S. Santoro Bianchi (ed.), *Studio e conservazione degli insediamenti minori romani in area alpina*, Studi e Scavi 8, 63-69, Bologna.
- HORVAT, Ma. 1996, Ljubljanski grad. - In: *Pozdravljeni prednamci! Ljubljana od prazgodovine do srednjega veka (Ancestral encounters. Ljubljana from prehistory to the Middle Ages)*, 111-116, Ljubljana.
- HORVAT, Mi. 1982, K rimskim fibulam iz Rabelčje vasi v Ptuj (Zu römischen Fibeln aus Rabelčja vas in Ptuj). - *Arh. vest.* 33, 47-56.
- HORVAT-ŠAVAL, I. 1978a, Antično naselje v Ivancih (Roman settlement at Ivanci). - *Arh. vest.* 29, 290-317.
- HORVAT-ŠAVAL, I. 1978b, Poročilo o izkopavanju antičnih gomil v okolici Gančani (Antique Mounds in the Neighbourhood of Gančani). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 14, 4-15.
- HORVAT-ŠAVAL, I. 1985, Sondiranje rimske ceste od Kota do Dolge vasi (Die Sondierung der Römerstrasse von Kot bis Dolga vas). - *Arh. vest.* 36, 163-178.
- HORVAT-ŠAVAL, I. 1987, Zaščitno izkopavanje gomil v Čikečki vasi (Protective Excavation of the barrow at Čikečka vas). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 23, 307-318.
- HUDECEK, E. 1988, Flavia Solva. - In: *Leibnitz. 75 Jahre Stadt*, 21-54, Leibnitz.
- ISTENIČ, J. 1987, Rodik - grobišče Pod Jezerom (Rodik - das Gräberfeld Pod Jezerom). *Arh. vest.* 38, 69-135.
- ISTENIČ, J. 1988, Kuhinjsko posude egejskih tipova na nalazištu Rodik - nekropola Pod Jezerom (Aegean type cooking pottery from the Rodik - Pod Jezerom cemetery). - *Diadora* 10, 99-110.
- ISTENIČ, J. 1993, Oljenke z zahodnega grobišča Petovione (Oil lamps from the western cemetery at Poetovio). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 311-330, Ptuj.
- ISTENIČ, J. 1994, The "Emona" Glass Beakers. - *Arh. vest.* 45, 95-98.
- ISTENIČ, J. 1995a, An Economic View of the Pottery from the Western Cemetery of Poetovio (Ptuj, Slovenia). - In: *Provinzialrömische Forschungen. Festschrift für Günter Ulbert*, 349-360, Espelkamp.
- ISTENIČ, J. 1995b, Glazed pottery from the western cemetery of Poetovio. - *Alba regia* 25 = *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 34, 23-26; *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 35, 245-248.
- ISTENIČ, J. 1999, *Poetovio, zahodna grobišča / Poetovio, the Western Cemeteries*. - Kat. in monogr., Ljubljana (in print).
- JELOČNIK, A. 1973, *Čenturska zakladna najdba folisov Maksencija in tetrahije / The Čentur hoard: folles of Maxentius and of the terarchy*. - Situla 12, Ljubljana.
- JELOČNIK, A. and P. KOS 1983, *Zakladna najdba Čentur-C. Folisi Maksencija in tetrahije / The Čentur-C hoard. Folles of Maxentius and of the terarchy*. - Situla 23, Ljubljana.
- JEVREMOV, B. 1981, *Obrtniška dejavnost na območju rimskega Poetovia [Trade Activity in the Area of Roman Ptuj]*. - Ptuj.
- JEVREMOV, B. 1985, Novosti o obrtniških dejavnostih in nekaj drobcev iz arheoloških izkopavanj v letih 1970-1980 (Neuigkeit über Gewerbetätigkeit und Einiges aus dem archäologischen Ausgrabungen von 1970 bis 1980). - *Ptuj. zbor.* 5, 419-430.
- JEVREMOV, B. 1988, *Vodnik po lapidariju [A Guide through the Stone Monuments]*. - Ptuj.
- JEVREMOV, B. 1990, Pozlačeni čebulasti fibuli iz Petovione (Die zwei vergoldeten Zwiebelknopffibeln aus Poetovio). - *Arh. vest.* 41, 389-401.
- JEVREMOV, B., M. TOMANIČ JEVREMOV and S. CIGLENEČKI 1993, Poznorimsko grobišče na Ptujskem gradu (Spätromisches Gräberfeld auf dem Ptujski grad). - *Arh. vest.* 44, 223-233.
- KANDLER, M. 1979, Zu den Grabungen F. Lorgers im Legionsslager Ločiča (=Lotschitz). - *Arh. vest.* 30, 172-207.
- KARINJA, S. 1997, Dve rimski pristanišči v Izoli (I due porti romani ad Isola). - *Arheološka istraživanja u Istri*, Izd. Hrv. arh. dr. 18, 177-192.
- KASTELIC, J. 1997, Symbolische Darstellungen auf den römischen Grabmonumenten in Šempeter bei Celje. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaßens*, Situla 36, 9-20, Ljubljana.
- KASTELIC, J. 1998, *Simbolika mitov na rimskih nagrobnih spomenikih: Šempeter v Savinjski dolini (Sepulchral Symbolism of the Mythological Imagery on Roman Tomb Monuments: Šempeter in the Valley of Savinja)*. - Ljubljana.
- KENNER, H. 1988, Stilrichtungen in der Plastik der Austria Romana. - *Jh. Österr. Arch. Inst.* 58, Hauptblatt, 73-113.
- KLEMENC, J. 1966, Keltski elementi v Šempetru v Savinjski dolini (Éléments celtiques à Šempeter dans la vallée de la Savinja). - *Arh. vest.* 17, 337-359.
- KLEMENC, J. 1967, Starokrščanska svetišča v Sloveniji (Altchristliche Heiligtümer in Slowenien). - *Arh. vest.* 18, 111-135.
- KLEMENC, J., V. KOLŠEK and P. PETRU 1972, *Antične grobnice v Šempetru (Antike Grabmonumente in Šempeter)*. - Kat. in monogr. 9, Ljubljana.
- KNEZ, T. 1964-1965, Rimski grobovi v Straži (Römische Gräber in Straža). - *Arh. vest.* 15-16, 145-164.
- KNEZ, T. 1968, Oblike antičnih grobov na Dolenjskem (Antike Grabformen in Dolenjsko [Unterkrain]). - *Arh. vest.* 19, 221-238.
- KNEZ, T. 1969, Novi rimski grobovi na Dolenjskem (Neue römische Gräber in Dolenjsko [Unterkrain]). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 107-159.
- KNEZ, T. 1974, *Novo mesto v antiki / Novo mesto in der Antike*. - Novo mesto.

- KNEZ, T. 1980, Novo mesto in der Vor- und Frühgeschichte. - *Arh. vest.* 31, 65-79.
- KNEZ, T. 1987a, Spätlatènezeit und frühe Kaiserzeit in Novo mesto. - *Arch. Korrb.* 17, 103-109.
- KNEZ, T. 1987b, Die Vor- und Frühgeschichte in Novo Mesto / Slowenien. - *Mitteilungen der Berliner Gesellschaft für Anthropologie, Ethnologie und Urgeschichte* 8, 55-69.
- KNEZ, T. 1992, *Novo mesto II, keltsko-rimsko grobišče, keltsch-römisches Gräberfeld Beletov vrt.* - *Carn. Arch.* 2, Novo mesto.
- KNIFIC, T. 1991, Arheologija o prvih stoletjih krščanstva na Slovenskem (The Archaeology in the First Centuries of Christianity in Slovenia). - In: Knific, T. and M. Sagadin, *Pismo brez pisave*, 11-32, Ljubljana.
- KNIFIC, T. 1993, Arheološki pregled morskoga dna v Sloveniji (Esame archeologico del fondo marino in Slovenia). - In: *Kultura narodnostno mešanega ozemlja slovenske Istre*, 13-27, Ljubljana.
- KNIFIC, T. and I. MURGEJ 1996, Železni zvonci v Sloveniji (Iron Bells in Slovenia). - *Traditiones* 25, 45-68.
- KNIFIC T. and M. TOMANIČ-JEVREMOV 1996, Prva znamenja velikega preseljevanja ljudstev v Sloveniji (Erste Anzeichen der grossen Völkerwanderung in Slowenien). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 369-393.
- KOLŠEK, V. 1960-1961, Dva miljnika iz Celja (Zwei Meilensteine aus Celje (Celeia)). - *Arh. vest.* 11-12, 147-152.
- KOLŠEK, V. 1967, *Celeia - kamniti spomeniki [Celeia - Stone Monuments]*. - Kult. nar. spom. Slov. 7.
- KOLŠEK, V. 1968, Iz lapidarija celjskega muzeja [From the Lapidarium of the Museum in Celje]. - *Celj. zbor.* 1968, 227-233.
- KOLŠEK, V. 1971, *Šempetrska nekropola [The Šempeter Necropolis]*. - Kult. nar. spom. Slov. 27, Ljubljana.
- KOLŠEK, V. 1972a, *Les nécropoles de Celeia et de Šempeter.* - *Inv. Arch. Jug.* 16, Beograd.
- KOLŠEK, V. 1972b, Arheološka izkopavanja v Zidanškovi ulici v Celju (Archäologische Ausgrabungen in der Zidanškova ulica in Celje). - *Celj. zbor.* 1971-1972, 357-368.
- KOLŠEK, V. 1974, Srebrni prstan z gemo (Silberring mit Gemo). - *Opuscula I. Katelic sexagenario dicata*, Situla 14/15, 189-190, Ljubljana.
- KOLŠEK, V. 1976, *Vzhodni del antične nekropole v Šempetru (Die östliche Antike Nekropole in Šempeter im Savinjtal)*. - Kat. in monogr. 14, Ljubljana.
- KOLŠEK, V. 1977, Ostanki zahodne nekropole rimske Celeje (Reste der westlichen Nekropole der römischen Celeia). - *Celj. zbor.* 1975-1976, 403-408.
- KOLŠEK, V. 1979, Novi napisi in reliefi iz območja celejanskega municipija [New Inscriptions from the Territory of the Municipium of Celeia]. - *Arh. vest.* 30, 167-171.
- KOLŠEK, V. 1980, Zanimive najdbe iz Celja (Interessante Funde aus Celeia [Celje]). - *Arh. vest.* 31, 171-172.
- KOLŠEK, V. 1981, Še en relief iz rimske Celeje [Another Relief from Roman Celeia]. - *Celj. zbor.* 1977-1981, 283-286.
- KOLŠEK, V. 1983a, Municipium Claudium Celeia. - *Celj. zbor.* 1982-1983, 165-173.
- KOLŠEK, V. 1983b, Nova arheološka odkritja v Šempetru v Savinjski dolini [New Archaeological Discoveries at Šempeter in the Savinja Valley]. - *Savinjski zbornik* 5, 83-88.
- KOLŠEK, V. 1984, Nekaj podatkov o zgodnjem krščanstvu v Celeji (Einige Angaben über das Frühchristentum in Celeia). - *Arh. vest.* 35, 342-345.
- KOLŠEK, V. 1986a, Epigrafski in reliefni paberki na Celjskem (Epigraphische und architektonische Neuigkeiten aus Celeia und Umgebung). - *Arh. vest.* 37, 371-384.
- KOLŠEK, V. 1986b, Rimsko grobišče v Breznem pri Laškem [The Roman Cemetery at Brezno near Laško]. - *Celj. zbor.* 1986, 203-208.
- KOLŠEK, V. 1987, Die Figuralmotive der Wandmalerei aus Celeia. - *Pictores per provincias*, Cah. d'arch. rom. 43, Aventicum 5, 227-232, Avenches.
- KOLŠEK, V. 1988, Miš in Apolon Smintheus [The Mouse and Apollo Smintheus]. - *Celj. zbor.* 1988, 145-148.
- KOLŠEK, V. 1989-1990, Die Gräberfelder von Šempeter. - *Akten des 1. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, Mitteilungen der Archäologischen Gesellschaft Steiermark 3/4, 137-143.
- KOLŠEK, V. 1990, Karakalin miljnik iz Celja (Caracallas Meilenstein aus Celje). - *Arh. vest.* 41, 649-652.
- KOLŠEK, V. 1991, Die Todesgenien im Stadtbereich von Celeia. - In: *2. internationales Kolloquium über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, 139-146, Veszprém (= V. Kolšek, Geniji smrti na reliefih mestnega območja Celeje (Die Todesgenien auf Reliefs im städtischen Bereich von Celje), *Celj. zbor.* 1991, 1-12).
- KOLŠEK, V. 1993a, Arheološke zbirke. - In: *Vodnik po zbirkah Pokrajinskega muzeja Celje*, 16-47, Celje (= Archäologische Sammlungen. - In: *Regionalmuseum von Celje. Führer*, 16-47, Celje).
- KOLŠEK, V. 1993b, Die Bronzen aus Celeia. - In: *Bronces y religion romana, Actas del XI Congreso internacional de bronce antiguos Madrid 1990*, 262-265, Madrid (= V. Kolšek, Mala bronasta plastika iz Celeje (Kleine Bronzeplastik aus Celeia), *Celj. zbor.* 1990, 7-26).
- KOLŠEK, V. 1995, Napisi iz Celja in njegove okolice (Inscripten aus Celje und Umgebung). - *Arh. vest.* 46, 279-289.
- KOLŠEK, V. 1996, Der Torso einer Panzerstatue aus Celeia. - In: *Akten des 3. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, 67-70, Bonn (= V. Kolšek, Rimska plastika v oklepu (Die römische Harnischplastik), *Celj. zbor.* 1994, 23-34).
- KOLŠEK, V. 1997a, Die Rekonstruktion des Ennler-Grabmonuments in Šempeter im Savinjtal. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, Situla 36, 135-140, Ljubljana.
- KOLŠEK, V. 1997b, *Rimska nekropola v Šempetru. Vodnik / Römische Nekropole in Šempeter. Führer.* - Celje.
- KOPRIVNIK, V. 1995, Antična keramika iz Slovenskih goric [Roman Pottery from Slovenske Gorice]. - *Objave. Pokrajinski muzej Maribor* 1, 57-124.
- KOROŠEC, J. 1993, Fragment kipca Herkula s Ptuja - Rabelčja vas (A fragment of a statuette of Hercules from Ptuj - Rabelčja vas). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 271-281, Ptuj.
- KOROŠEC, J. 1996, Relief kvadrige iz lapidarija v Pokrajinskem muzeju Ptuj (Relief einer Quadriga aus dem Lapidarium im Landesmuseum Ptuj). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 349-367.
- KOROŠEC, P. 1968, Elementi obdobja preseljevanja narodov na nekropoli na Ptujem gradu (Elemente aus der Periode der Völkerwanderung in der Nekropole auf dem Burghügel von Ptuj). - *Arh. vest.* 19, 287-294.
- KOROŠEC, P. 1980a, Posodi z žigom lončarja iz Rabelčje vasi v Ptuj (Zwei Gefässe mit Töpferstempel aus Rabelčja vas in Ptuj). - *Arh. vest.* 31, 18-22.
- KOROŠEC, P. 1980b, Skeletni grob z bloka B-III v Ptuj in materialna kultura tega obdobja (Das Skelettgrab aus dem Block B-III in Ptuj und die materielle Kultur dieses Zeitraums). - *Arh. vest.* 31, 38-54.
- KOROŠEC, P. 1980c, Starokrščanska svečnika iz Rogoznice v Ptuj (Zwei altchristliche Kandelaber aus Rogoznica in Ptuj). - *Arh. vest.* 31, 55-61.
- KOROŠEC, P. 1982a, Nekaj zanimivih kosov steklenih posod iz Rabelčje vasi v Ptuj (Einige interessante Fragmente von Glasgefäßen aus Rabelčja vas - Ptuj). - *Arh. vest.* 33, 13-32.
- KOROŠEC, P. 1982b, Egipčanske najdbe iz Rabelčje vasi v Ptuj (Ägyptische Funde aus Rabelčja vas in Ptuj). - *Arh. vest.* 33, 33-39.
- KOROŠEC, P. 1982c, Odlomek gutturnija iz Poetovione (Fragment eines Gutturiums aus Poetovio). - *Arh. vest.* 33, 44-46.
- KOROŠEC, P. 1993, Srebrni rimski prstan s Ptuja - Rabelčja vas (A Roman silver ring from Ptuj - Rabelčja vas). - In: *Ptujski*

- arheološki zbornik, 263-269, Ptuj.
- KOROŠEC, P. 1996, Figuralna oljenka z izkopavanj na stanovanjskem bloku B-V na Ptuju Rabelčja vas (A Roman figural oil-lamp excavated on the building-site of the apartment block B-V in Ptuj - Rabelčja vas). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 189-198.
- KOS, P. 1977, *Keltski novci Slovenije (Keltische Münzen Sloweniens)*. - Situla 18, Ljubljana.
- KOS, P. 1978, Ein Schatzfund westnorischer Großsilbermünzen in Most na Soči (Slowenien). - *Arh. vest.* 29, 122-125.
- KOS, P. 1983, Der Schatzfund norischer Großsilbermünzen aus Bevke. - *Arh. vest.* 34, 411-417.
- KOS, P. 1986, *The monetary circulation in the southeastern Alpine region ca. 300 B. C. - A. D. 1000*. - Situla 24, Ljubljana.
- KRANZ, P. 1986, Die Grabmonumente von Šempeter. - *Bonner Jb.* 186, 193-239.
- KRANZ, P. 1997, Überlegungen zur Herkunft südnorischer Bildhauerwerkstätten. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, Situla 36, 141-149, Ljubljana.
- KUJUNDŽIČ, Z. 1982, *Poetovijske nekropole (Die Nekropolen von Poetovio)*. - Kat. in monogr. 20, Ljubljana.
- KURENT, T. 1970, *Modularna evritmija šempeterskih edikul (The Modular Eurhythmia of Aediculae in Šempeter)*. - Kat. in monogr. 4, Ljubljana.
- KURENT, T. 1980, Preferred numbers in modular sizes of Emona, Diocletian's palace, and Mogorjelo. - *Arh. vest.* 31, 113-131.
- KURET, N. 1983, Dve lutki iz Emone (Zwei Puppen aus Aemona). - *Arh. vest.* 34, 347-352.
- LABUD, G. 1989, Nuovi ritrovamenti architettonici a San Simone presso Isola. - *Atti Mem. Soc. Istr. Arch. St. Pat.* 89, 7-17.
- LABUD, G. 1990, Società ed economia: studi sull'attività agraria e commerciale dell'Istria in età romana. - *Arh. vest.* 41, 257-266.
- LABUD, G. 1995, *Ricerche archeologico-ambientali dell'Istria settentrionale: la valle del fiume Risano*. - Studies in Mediterranean Archaeology and Literature, Pocket-book 130, Jonsersed.
- LABUD, G. 1996, Studio tipologico di reperti anforici rinvenuti nel sito archeologico romano di San Simone (Simonov zaliv), nell'Istria settentrionale. - *Opuscula romana* 20, 255-260.
- LAMUT, B. 1992, Poetovio v rimskem obdobju [Poetovio in the Roman Period]. - *Kronika* 40, 161-168.
- LAMUT, B. 1995, Zivalska fibula iz Petovije [The Zoomorphic Fibula from Poetovio]. - *Argo* 38, 33-34.
- LAZAR, I. 1993, Sledovi steklarske proizvodnje v Celeji (Spuren der Glasproduktion in Celeia). - *Celj. zbor.* 1993, 7-16.
- LAZAR, I. 1994, Steklene rebraste skodelice v Sloveniji (Ripenschalen in Slowenien). - *Celj. zbor.* 1994, 7-22.
- LAZAR, I. 1996a, Latènezeitliche und frührömische Funde aus der Savinja in Celje. - *Arh. vest.* 47, 279-296.
- LAZAR, I. 1996b, Municipium Claudium Celeia. - In: *Lungo la via dell'Ambra*, 327-333, Udine.
- LAZAR, I. 1997a, Poznorimske najdbe iz Celja (Spätrömische Funde aus Celje). - *Arh. vest.* 48, 325-331.
- LAZAR, I. 1997b, Arheološke najdbe na območju Narodnega doma (Archäologische Funde auf dem Gebiet des "Nationalhaus"). - *Celj. zbor.* 1997, 159-172.
- LAZAR, I. 1997c, Obrti rimske Celeje (Gewerbebezüge im römischen Celeia). - *Kronika* 45, 1-7.
- LAZAR, I. 1997d, The Roman tile factory at Vransko near Celeia (Noricum). Part one: Excavation report. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 35, 159-164.
- LAZAR, I. 1998, Un atelier de tuilier romain près de Vransko en Slovénie. - *Instrumentum* 7, 19.
- LEBEN, F. 1989, Siti di interesse archeologico nella valle del Timavo superiore (Reka) e sulla soglia di Divaccia (Divaški prag). - In: *Il Timavo, immagini, storia, ecologia di un fiume carsico*, 321-351, Trieste.
- LEBEN, F. and Z. ŠUBIC 1990, Poznoantični kastel Vrh Brsta pri Martinj Hribu na Logaški planoti (Das spätantike Kastell Vrh Brsta bei Martinj Hrib auf dem Karstplateau von Logatec). - *Arh. vest.* 41, 313-354.
- LOGAR, N. 1986, Vrhnika / Dolge njive. - *Arh. preg.* 26, 1985 (1986), 126-127.
- LOGAR, N. and P. BITENC 1984, Poročilo o podvodnih raziskovanjih v letih 1982 in 1983 [A Report on Underwater Research during the years 1982 and 1983]. - In: *Podvodna arheologija v Sloveniji* 2, 99-111, Ljubljana.
- LOVENJAK, M. 1997a, Novi in revidirani rimski napisi v Sloveniji (Die neuen und revidierten römischen Inschriften Sloweniens). - *Arh. vest.* 48, 63-88.
- LOVENJAK, M. 1997b, Štirje novi miljniki s ceste Emona - Neviodunum (Vier neue Meilensteine von der Strasse Emona - Neviodunum). - *Arh. vest.* 48, 89-96.
- LOVENJAK, M. 1998, *Inscriptiones Latinae Sloveniae 1: Neviodunum*. - Situla 37, Ljubljana.
- LUBŠINA-TUŠEK, M. 1981, Tlorisna zasnova rimskih vil v Sloveniji (Die Grundrissanlage der römischen Villen in Slowenien). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 17, 153-203.
- MACKENSEN, M. 1978, Körperbestattete Neonaten in der römischen Nekropole von Šempeter. - *Arh. vest.* 29, 336-342.
- MASON, PH. 1998, Late Roman Črnomelj and Bela Krajina. - *Arh. vest.* 49, 285-313.
- MASELLI SCOTTI, F. 1986, Scavi della soprintendenza archeologica di Trieste - anno 1986. - *Atti Mem. Soc. Istr. Arch. St. Pat.* n. s. 34, 157-162.
- MATEJČIČ, R. 1969, Sedam godina rada u istraživanju liburnijskog limesa (Sieben Jahre Forschungsarbeit am liburnischen Limes). - *Os. zbor.* 12, 25-38.
- MAXFIELD, V. A. 1986, A soldier's tombstone from Emona. - *Arh. vest.* 37, 279-285.
- MIHOVILIČ, K. 1979, Prstenje i naušnice rimskog doba Slovenije (Anelli ed orecchini di epoca romana in Slovenia). - *Arh. vest.* 30, 223-242.
- MIKL, I. 1964-1965, K topografiji rimske mestne četrti na današnjem Zgornjem Bregu v Ptuj (Supplément a la topographie du quartier urbain a l'emplacement de l'actuel Zg. Breg à Ptuj). - *Arh. vest.* 15-16, 259-282.
- MIKL CURK, I. 1965, Bemerkenswerte Reliefsigillata aus Poetovio. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 7, 75-80.
- MIKL-CURK, I. 1966a, Poznoantično grobišče na Zgornjem Bregu v Ptuj (La nécropole de l'antiquité avancée de Zgornji Breg a Ptuj). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 2, 46-62.
- MIKL CURK, I. 1966b, Poskus rekonstrukcije rimske stavbe na Zg. Bregu v Ptuj (L'essai de reconstruction d'un bâtiment romain de Zgornji Breg à Ptuj). - *Var. spom.* 11, 5-9.
- MIKL CURK, I. 1968a, Einige Charakteristiken der römischen materiellen Kultur im nordwestlichen Jugoslawien. - *Arch. Jug.* 9, 49-54.
- MIKL CURK, I. 1968b, Beiträge zum Studium der Töpferwerkstätten im heutigen Slowenien (Jugoslawien). - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 10, 5-10.
- MIKL CURK, I. 1968c, Terra sigillata iz Poetovija (Terra sigillata aus Poetovio). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 4, 64-82.
- MIKL-CURK, I. 1968d, Gospodarstvo na ozemlju današnje Slovenije v zgodnji antiki (L'économie sur le territoire de la Slovénie actuelle dans la haute antiquité). - *Arh. vest.* 19, 307-320.
- MIKL CURK, I. 1968e, Rekonstrukcija podobe antičnega Ptuja [The Reconstruction of Roman Ptuj]. - *Kronika* 16, 1968, 77-79.
- MIKL CURK, I. 1968f, Prispevek k poznavanju rimskih vodnih poti pri nas [A Contribution to our Knowledge of Roman Water Routes in Slovenia]. - *Kronika* 16, 80-82.
- MIKL-CURK, I. 1969 a, Urbanistični razvoj antičnega Poetovija [Urbanistic Development of Roman Poetovio]. - *Čas. zgod. narod. n. s.* 5, 137-140.

- MIKL-CURK, I. 1969b, Terra sigillata iz dolenskih grobišč (La "terra sigillata" des nécropoles de Dolenska [La basse Carniole]). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 181-184.
- MIKL-CURK, I. 1969c, Prispevek k proučevanju rimske loščene lončenine v Sloveniji (Contribution à l'étude de la poterie romaine vernissée en Slovénie). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 185-194.
- MIKL-CURK, I. 1969d, Prispevek proučevanja rimske keramike k poznavanju gospodarske zgodovine naših krajev (Contribution de l'étude de la céramique romaine à la connaissance de l'histoire économique de nos lieux). - *Arh. vest.* 20, 125-138.
- MIKL CURK, I. 1970, Nekaj novih podatkov o rimski naselbini v Dolgi vasi pri Lendavi (Einige neue Angaben über die römische Siedlung in Dolga vas bei Lendava). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 6, 6-10.
- MIKL CURK, I. 1971, Oblike ptujskih posod iz terre sigillate (Die Formen von Terra Sigillata-Gefäßen aus Ptuj). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 7, 22-26.
- MIKL CURK, I. 1972-1973, Zur Datierung der Keramik der ältesten Siedlungsschichten in Emona. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 14-15, 125-127.
- MIKL CURK, I. 1973a, Zapažanja o temni rimski kuhinjski lončeni posodi v Sloveniji (Observations of Roman Dark Clay Cooking Pottery in Slovenia). - *Arh. vest.* 24, 883-900.
- MIKL CURK, I. 1973b, Vom Beginn der Römerzeit im nördlichen Jugoslawien. - *Arch. Jug.* 14, 41-44.
- MIKL CURK, I. 1974a, O preučevanju rimske lončenine iz središča Emone (Zu den römischen Töpfereifunden im Zentrum Emonas). - *Opuscula I. Kastelic sexagenario dicata*, Situla 14-15, 239-242, Ljubljana.
- MIKL CURK, I. 1974b, Utrdne Nauporta ob Ljubljani na Vrhniki (Nauportus Fortresses by the River Ljubljana at Vrhnika). - *Arh. vest.* 25, 370-386.
- MIKL CURK, I. 1975a, *La nécropole de Formin*. - *Inv. Arch. Jug.* 19, Bonn, Beograd.
- MIKL-CURK, I. 1975b, Preučevanje rimske keramike kot vir za slovensko krajevno zgodovino (Studium der römischen Keramik als Quelle für die Ortsgeschichte Sloweniens). - *Arh. vest.* 26, 178-181.
- MIKL CURK, I. 1976a, *Poetovio I*. - *Kat. in monogr.* 13, Ljubljana.
- MIKL-CURK, I. 1976b, Novo iz Formina (Neues aus Formin). - *Arh. vest.* 27, 135-183.
- MIKL CURK, I. 1976c, Kaj nam govori pri nas najdena lončenina o rimskih navadah v prehrani. - *Kronika* 24, 1-5.
- MIKL CURK, I. 1977, Einiges über die padanischen Sigillaten von Emona. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 17/18, 81-84.
- MIKL-CURK, I. 1978a, Poetovio v pozni antiki (Poetovio in der Spätantike). - *Arh. vest.* 29, 405-411.
- MIKL CURK, I. 1978b, K emonski keramiki [About the Pottery of Emona]. - *Arh. vest.* 29, 741-752.
- MIKL CURK, I. 1978c, Rimska amfora in mortarij. - *Kronika* 26, 1-4.
- MIKL-CURK, I. 1979a, Terra sigillata iz emonskih grobišč (Terra sigillata aus den Gräberfeldern von Emona). - *Arh. vest.* 30, 339-371.
- MIKL CURK, I. 1979b, Rimska lončenina z nekaterih emonskih najdišč (Römische Keramik von einigen Fundstätten in Emona). - *Arh. vest.* 30, 372-387.
- MIKL CURK, I. 1979c, Poetovio v 3. stoletju (Poetovio dans le 3ème siècle). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 15, 73-42.
- MIKL-CURK, I. 1980, Nekaj vojaških starin iz Poetovione (Some military antiques from Poetovio). - *Zbornik posvečen S. Gabrovcu*, Situla 20/21, 431-437, Ljubljana.
- MIKL-CURK, I. 1981, Nekaj najdb sigilate iz Ptuja (Some terra sigillata finds from Ptuj). - *Arh. vest.* 32, 56-67.
- MIKL CURK, I. 1982, Neues über südgallische Sigillaten im nördlichen Jugoslawien. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 21/22, 41-47.
- MIKL-CURK, I. 1985a, Posoda iz rimskih nekropol v naših krajih o navadah pri mizi (Gefäße aus den Römernekropolen in unseren Gegenden und über Bräuche bei Tische). - *Arh. vest.* 36, 179-185.
- MIKL-CURK, I. 1985b, Pridatki v grobovih zahodne nekropole v Poetovion kot morebitni odraz socialne strukture mestnega prebivalstva (Grabbeigaben der westlichen Nekropole in Poetovio - ein Zeugnis der sozialen Struktur der Stadtbevölkerung). - In: *Sahranjivanje pokojnika sa aspekta ekonomskih i društvenih kretanja u praistoriji i antici*, Materijali 20, 169-175, Beograd.
- MIKL CURK, I. 1985c, Arheologija zadnjih desetletij o posebnostih rimskega Ptuja (Die archäologische Forschung der letzten Jahrzehnte über die Besonderheiten Poetovios). - *Ptuj. zbor.* 5, 399-403.
- MIKL-CURK, I. 1986, Rimski kastel v Zalogu pri Ljubljani (Das römische Kastell in Zalog bei Ljubljana). - *Arh. vest.* 37, 227-236.
- MIKL CURK, I. 1987a, *Rimska lončena posoda na Slovenskem (Die römische Gefäßkeramik in Slowenien)*. - Ljubljana.
- MIKL CURK, I. 1987b, Buying and selling pottery, some evidences from north-west Yugoslavia. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 25/26, 403-408.
- MIKL CURK, I. 1987c, Les guerres contre les Marcomans du IIe siècle et les trouvailles céramiques de la zone entre Pannonie et Italie. - *Revue archéologique de l'Est et du Centre Est* 28, 241-246.
- MIKL-CURK, I. 1989a, Novejša arheološka odkritja na Ptuj (Neuere archäologische Entdeckungen in Ptuj). - *Zgod. čas.* 43, 25-35.
- MIKL-CURK, I., 1989b, Poskus dopolniti vedenje o kolonizaciji v rimskem Ptuj (An attempt to improve the knowledge about the colonization at the Roman Ptuj). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 25, 109-114.
- MIKL CURK, I. 1990a, Prostorska ureditev grobišč rimskega Ptuja (Die Raumgestaltung der Nekropolen des römischen Ptuj). - *Arh. vest.* 41, 557-575.
- MIKL-CURK, I. 1990b, Welche Bevölkerungsschichten haben vorwiegend Sigillaten (aus Rheinzabern) gebraucht - Beobachtungen aus nord-west Jugoslawien. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 27/28, 29-33.
- MIKL CURK, I. 1990c, Le ricerche archeologiche nella R. S. di Slovenia negli ultimi anni. - In: *La Venetia nell'area padano-danubiana. Le vie di comunicazione*, 433-445, Venezia (1988).
- MIKL CURK, I. 1990d, Zur Romanisierung des täglichen Lebens durch das Militär. - In: *Akten des 14. Internationalen Limes-kongresses 1986 in Carnuntum*, Der römische Limes in Österreich 36/1, 133-141.
- MIKL CURK, I. 1991a, Zur einheimischen Keramikherstellung in den Donauprovinzen - die Rolle des frühen Importes aus Italien in West-Jugoslawien. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 29/30, 105-108.
- MIKL CURK, I. 1991b, Natives, Romans and newcomers in the eastern Alps during the 2nd century. - In: Maxfield, V. A. and M. J. Dobson (eds.), *Roman Frontier Studies 1989*, 248-251, Exeter.
- MIKL-CURK, I. 1992, La ceramica italica e i trasporti verso il nord-est. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 31/32, 465-474.
- MIKL-CURK, I. 1993, Poetovion v sožitju z bližnjimi in daljnimi kraji (Poetovio in coexistence at home and abroad). - In: *Ptjanski arheološki zbornik*, 205-218, Ptuj.
- MIKL CURK, I. 1996a, Simonov zaliv - terra sigillata from the first field campaigns. - *Opuscula romana* 20, 249-253.
- MIKL-CURK, I. 1996b, Arheološki vir k vlogi ženske v rimskem Ptuj (Archäologische Quellen zur Rolle der Frau). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 157-187.
- MIKL CURK, I. 1997a, Rimljani ob Muri. - *Pokrajinski muzej Murska Sobota. Katalog stalne razstave*, 23-36, Murska Sobota.

- MIKL CURK, I. 1997b, Gedanken zur "Legionskeramik" - am Beispiel Poetovio. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 35, 51-54.
- MIKL CURK, I. 1997c, Iz materialne kulture k vprašanju verstva in premožnosti na slovenskem ozemlju ob koncu 4. st. (Von der materiellen Kultur zur Frage von Religion und Vermögenverhältnissen im heutigen Slowenien am Ende des 4. Jhs.). - *Arh. vest.* 48, 179-189.
- MIKL CURK, I. 1997d, Nekaj drobcev o poznorimskem obdobju v naših krajih (Zur spätrömischen Zeit in Slowenien). - *Zgod. čas.* 51, 445-482.
- MIKL-CURK I. and I. TUŠEK 1985, O središču Poetovio-ne (Über das Zentrum von Poetovio). - *Arh. vest.* 36, 285-313.
- MIKL CURK, I., S. CIGLENEČKI and D. VUGA 1993, *Potep rimskih vojakov v Sloveniji / In the Footsteps of Roman Soldiers in Slovenia*. - Ljubljana.
- MÓCSY, A. 1974, *Pannonia and Upper Moesia*. - London, Boston.
- MÓCSY, A. 1990, Pannonia. - In: Vittinghoff, F. (ed.), *Handbuch der europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte 1, Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit*, 581-594, Stuttgart.
- MRATSCHEK, S. 1987, Fragment eines Acobechers aus Nauportus. - *Arh. vest.* 38, 207-216.
- MUSSINI, E. 1998, La rappresentazione del dio fluviale Acheloo in area slovena. - *Arh. vest.* 49, 261-270.
- MUŠIČ, B. 1994, Geophysikalische Untersuchungen und archäologische Denkmalpflege. - *Arch. Austr.* 78, 9-19.
- MUŠIČ, B. 1996, Geofizikalne raziskave antičnega podeželja v Sloveniji (Geophysical Research of the Roman Countryside in Slovenia). - In: Guštin et al. 1996, 83-137.
- MUŠIČ, B. 1997, Geofizika in varovanje arheološke kulturne dediščine (Geophysics and protection of the archaeological heritage). - *Var. spom.* 36, 59-72.
- MUŠIČ, B. and B. SLAPŠAK 1998, GIS in On-Site Analysis: Rodik, Slovenia. - In: *COST Action G2: Paysages antiques et structures rurales*, 81-93, Luxembourg.
- NOLL, R. 1968, Zwei unscheinbare Kleinfunde aus Emona. - *Arh. vest.* 19, 79-88.
- OSMUK, N. 1976, Nove antične najdbe v Povirju (Nuove scoperte dell'eta romana a Povir). - *Gor. let.* 3, 71-87.
- OSMUK, N. 1985-1987, Rimska odobna arhitektura na Ledinah v Novi Gorici [A Roman Architecture at Ledine in Nova Gorica]. - *Gor. let.* 12/14, 77-104.
- OSMUK, N. 1986, Eine Gruppe kleiner Bronzen aus Kobarid. - In: *Griechische und römische Statuetten und Grossbronzen*, 359-364, Wien.
- OSMUK, N. 1987, Die Bronzeplastik aus Kobarid. - *Arch. Jug.* 24, 57-79.
- OSMUK, N. 1989, Ajdovščina. - *Arh. preg.* 28, 1987 (1989), 125-127.
- OSMUK, N. 1990, Obzidje rimske utrdbe Castra v Ajdovščini (Die Ummauerung der römischen Befestigung Castra in Ajdovščina). - *Arh. vest.* 41, 183-198.
- OSMUK, N. 1997a, Kobarid od prazgodovine do antike [Kobarid from Prehistory to the Roman Age]. - In: *Kobarid*, 9-16, Kobarid.
- OSMUK, N. 1997b, Ajdovščina - Castra. Stanje arheoloških raziskav (1994) (Ajdovščina - Castra. Forschungsstand [1994]). - *Arh. vest.* 48, 119-130.
- OSMUK, N. 1998a, Le sanctuaire protohistorique de Kobarid (Slovénie). - *Instrumentum* 7, 13.
- OSMUK, N. 1998b, Plaquette votive de Kobarid (SI), inspirée d'un denier républicain. - *Instrumentum* 7, 17.
- OSMUK, N., D. SVOLJŠAK and B. ŽBONA-TRKMAN 1994, *Ajdovščina Castra*. - Kult. nar. spom. Slov. 183, Ljubljana.
- PAHIČ, S. 1964-1965, K poteku rimskih cest med Ptujem in Središčem (Römische Strassen zwischen Ptuj und Središče). - *Arh. vest.* 15-16, 283-320.
- PAHIČ, S. 1968, Uničena antična gomila z grobnico v Dogošah pri Mariboru (Ein zerstörter Grabhügel mit gemauerter Grabkammer in Maribor - Dogoš). - *Arh. vest.* 19, 321-345.
- PAHIČ, S. 1969a, Antična gomila z grobnico v Milavžu pri Mariboru (Antikes Grabhügel mit Grabkammer in Miklavž bei Maribor). - *Arh. vest.* 20, 35-114.
- PAHIČ, S. 1969b, Doslej neraziskan odsek rimske ceste Celeia-Poetovio (Ein bisher unerforschter Abschnitt der Römerstrasse Celeia-Poetovio). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 309-361.
- PAHIČ, S. 1970, Maribor v rimski dobi (Maribor in römischer Zeit). - *Čas. zgod. narod. n. s.* 6, 159-243.
- PAHIČ, S. 1972, *Nov seznam noriško-panonskih gomil (Neues Verzeichnis der norisch-pannonischen Hügelgräber)*. - Razpr. 1. razr. SAZU 7/2, Ljubljana.
- PAHIČ, S. 1974, Plaz in rimska cesta pri Slovenski Bistrici (Erdlawine und Römerstrasse bei Slovenska Bistrica). - *Arh. vest.* 25, 392-398.
- PAHIČ, S. 1975a, Ostanke rimske ceste v Veleniku pri Pragerskem (Die Römerstrassenreste im Velenik-Wald bei Pragersko). - *Arh. vest.* 26, 225-241.
- PAHIČ, S. 1975b, Raznoteri obrazi rimske ceste v Panonijo čez Ptuj (Vielerlei Aspekte der pannonischen Römerstrasse im Podravje). - *Ptuj. zbor.* 4, 63-94.
- PAHIČ, S. 1976, Poskusna izkopavanja rimske ceste v Slovenski Bistrici (Versuchsgrabungen an der Römerstrasse in Slovenska Bistrica). - *Arh. vest.* 27, 232-259.
- PAHIČ, S. 1977, Seznam rimskih kamnov v Podravju in Pomurju (Verzeichnis der Römersteine im slowenischen Drauland). - *Arh. vest.* 28, 13-73.
- PAHIČ, S. 1978, Najdbe z rimske ceste Slovenska Bistrica - Pragersko (Funde aus dem Römerstrassenbereich Slovenska Bistrica - Pragersko). - *Arh. vest.* 29, 1978, 129-289.
- PAHIČ, S. 1979, Nekaj podatkov o grobi hišni lončenini z najdišč ob južnem Pohorju (Einige Angaben über die rauhwandige Hauskeramik aus den Fundorten am Südrand des Pohorje). - *Arh. vest.* 30, 388-437.
- PAHIČ, S. 1980, Prvi podatki o grobi hišni lončenini z Brinjeve gore (Vorbericht über die grobe Hauskeramik von Brinjeva gora). - *Arh. vest.* 31, 89-112.
- PAHIČ, S. 1981, Brinjeva gora 1953. - *Arh. vest.* 32, 71-143.
- PAHIČ, S. 1983a, Die Erforschung der Römerstrassen im nordöstlichen Slowenien. - *Arh. vest.* 34, 247-287.
- PAHIČ, S. 1983b, Arheološka preteklost Maribora. - *Kronika* 31, 114-126.
- PERKO, V. 1995, Una nota sul quadro delle presenze di sigillata chiara africana tra Friuli e Slovenia. - In: *Castelraimondo, scavi 1988-1990*, 2, Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici Musei di Udine 5, 197-202, Roma.
- PERKO, V. and L. PLESNIČAR GEC 1991, Einfluss der terra sigillata chiara auf die einheimischen Keramikformen in Emona. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 29/30, 109-117.
- PERKO, V., A. BAVDEK and I. LAZAR 1998, Poznoantično najdišče Šmarata (The Late Roman Site of Šmarata). - *Arh. vest.* 49, 271-283.
- PETRU, P. 1964-1965, Nekateri problemi provincialno rimske arheologije v Sloveniji (Einige Probleme der provinziärrömischen Archäologie in Slowenien). - *Arh. vest.* 15-16, 65-107.
- PETRU, P. 1966, Hišaste žare, dokaz migracije dela plemena Latobici (Les urnes-cabanes preuve de la migration d'une partie de la tribu des Latobici). - *Arh. vest.* 17, 361-371.
- PETRU, P. 1967, Neuere Grabungen an den Clausurae Alpium Iuliarum. - In: *Studien zu den Militärgrenzen Roms*, Beihefte der Bonner Jahrbücher 19, 122-126, Köln, Graz.
- PETRU, P. 1969a, Najnovija istraživanja Julijskih Alpa (Über die neuesten Limes-Forschungen in den Julischen Alpen). - *Os. zbor.* 12, 5-24.
- PETRU, P. 1969b, Poskus časovne razporeditve lončenine iz rimskih grobov na Dolenjskem in Posavju (Chronologia della ceramica delle tombe romane nella Carniola Inferiore

- [Dolenjsko] e della valle della Sava). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 195-213.
- PETRU, P. 1969c, Rimski grobovi iz Dobove, Ribnice in Petrušnje vasi (Römische Gräber aus Dobova, Ribnica und Petrušnja vas). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 5-82.
- PETRU, P. 1971, *Hišaste žare Latobikov (Hausurnen der Latobiker)*. - Situla 11, Ljubljana.
- PETRU, P. 1972, Novejše arheološke raziskave Claustra Alpium Iuliarum in kasnoantičnih utrdb v Sloveniji (Recenti ricerche archeologiche delle Claustra Alpium Iuliarum e delle fortificazioni tardo antiche in Slovenia). - *Arh. vest.* 23, 343-366.
- PETRU, P. 1974a, Ajdovščina: neue Ausgrabungsergebnisse. - In: *Roman Frontier Studies 1969*, Eight International Congress of Limesforschung, 178-184, Cardiff.
- PETRU, P. 1974b, Rimski paradni oklep s Hrušice (Römischer Paradeanzugsbeschlag aus Hrušica). - In: *Opuscula I. Kastelic sexagenario dicata*, Situla 14-15, 225-237, Ljubljana.
- PETRU, P. 1975a, Topografija in historiat najdišča Vranje / Topographie und Geschichte des Fundortes Vranje. - In: Petru, P. and T. Ulbert, *Vranje pri Sevnici*, Kat. in monogr. 12, 9-20, Ljubljana.
- PETRU, P. 1975b, Relievi in arhitektonski spomeniki / Reliefs und Bauelemente. - In: Petru, P. and T. Ulbert, *Vranje pri Sevnici*, Kat. in monogr. 12, 149-161, Ljubljana.
- PETRU, P. 1976a, Ricerche recenti sulle fortificazioni nelle Alpi orientali. - *Ant. Altoadr.* 9, 229-236.
- PETRU, P. 1976b, Die römerzeitliche keramische Produktion in Jugoslawien. - *Arh. vest.* 27, 224-231.
- PETRU, P. 1977a, Die ostalpinen Taurischer und Latobiker. - In: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II* 6, 473-499, Berlin, New York.
- PETRU, P. 1977b, Die provinzialrömische Archäologie in Slowenien. - In: *Aufstieg und Niedergang der römischen Welt II* 6, 500-541, Berlin, New York.
- PETRU, P. 1977c, *Neviodunum - Drnovo pri Krškem*. - Kult. nar. spom. Slov. 80, Ljubljana.
- PETRU, P. 1977d, Praetoria in njihov vpliv na tipe rimskih stavb v naših krajih (Praetorium and its influence on the type of the houses in these regions). - In: *Antički gradovi i naselja u južnoj Panoniji i graničnim područjima*, Materijali 13, 13-18, Beograd.
- PETRU, P. 1978, House Urns - Socio-economic and Ethnic Views. - *Arch. Ing.* 19, 49-53.
- PETRU, P. 1979, Rimska doba [The Roman Age]. - In: *Zgodovina Slovenecv*, 67-80, Ljubljana.
- PETRU, P. 1980, Upodobitev pisarja na reliefu iz Ajdovskega gradca pri Sevnici (Die Abbildung eines Schreibers auf dem Relief aus Ajdovski Gradec über Vranje bei Sevnica). - *Linguistica* 20, In memoriam M. Grošelj oblata, 49-59, Ljubljana.
- PETRU, P. 1980-1981, Ein bisher unbekannte Römerstrasse und die Sperrmauer auf der Hrušica (Ad Pirum). - *Arch. Ing.* 20-21, 132-135.
- PETRU, P. 1982-1983, Stil und Aufbau des Vindonius-Denkmal in Šempeter. - *Arch. Ing.* 22-23, 28-40.
- PETRU, P., T. KNEZ and A. URŠIČ 1966, Poročilo o raziskovanjih suburbanih predelov Neviodunuma v letih 1960-1963 (Erster Bericht über die Ausgrabungen in Drnovo bei Krško). - *Arh. vest.* 17, 469-502.
- PETRU, P., D. VUGA, A. DOLENC, T. KNIFIC, A. JELOČNIK, N. LOGAR, H. ŠTULAR and E. BOLTIN-TOME 1982, *Podvodna arheologija v Sloveniji [Underwater Archaeology in Slovenia]* 1. - Ljubljana.
- PETRU, S. 1968, Nekaj antičnih zemljepisnih pojmov o naših krajih (Quelques notions géographiques antiques sur nos lieux). - *Arh. vest.* 19, 375-392.
- PETRU, S. 1969a, Rimski grobovi iz Globodola (Römische Gräber in Globodol). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 83-106.
- PETRU, S. 1969b, Antično steklo iz dolenjskih grobov (Antike Gläser aus Dolenjsko [Unterkrain]). - *Razpr. I. razr. SAZU* 6, 161-179.
- PETRU, S. 1972, *Emonske nekropole (odkrite med leti 1635-1960) (Die Nekropolen von Emona, entdeckte zwischen den Jahren 1635-1960)*. - Kat. in monogr. 7, Ljubljana.
- PETRU, S. 1974a, Rimsko steklo Slovenije (Römisches Glass in Slowenien). - *Arh. vest.* 25, 13-34.
- PETRU, S. 1974b, Rimska steklena situla (Eine römische Glas-situla). - In: *Opuscula I. Kastelic sexagenario dicata*, Situla 14-15, 191-197, Ljubljana.
- PETRU, S. 1978, Rimski grobovi z Miklošičeve ceste v Ljubljani (Roman graves from Miklošičeva street in Ljubljana). - *Arh. vest.* 29, 318-323.
- PETRU, S. 1980, Rimska steklena kupa s prizorom cirkuške dirke (Coppa romana di vetro colla scena delle gare di circo). - In: *Zbornik posvečen S. Gabrovcu*, Situla 20/21, 445-448, Ljubljana.
- PETRU, S. and P. PETRU 1978, *Neviodunum (Drnovo pri Krškem)*. - Kat. in monogr. 15, Ljubljana.
- PIRKMAJER, D. 1985, Rimska cesta Emona - Celeia [Die Römerstrasse Emona-Celeia]. - *Celj. zbor.* 1985, 159-176.
- PIRKMAJER, D. 1994, *Rifnik*. - Celje.
- PIRKOVIČ, I. 1968, *Crucium. Rimska poštna postaja med Emono in Neviodunom (Die römische Poststation zwischen Emona und Neviodunum)*. - Situla 10, Ljubljana.
- PLESNIČAR, L. 1968, *Jakopičev vrt (Jakopič's garden)*. - Kult. nar. spom. Slov. 14, Ljubljana.
- PLESNIČAR, L. 1971, Kronološka determinacija keramike tankih sten s severnega grobišča Emone (Chronologische Determination der dünnwandigen Keramik aus dem nördlichen Gräberfeld von Emona). - *Materijali* 8, 115-124, Zenica.
- PLESNIČAR, L. 1974, Steklene zajemalke iz severnega emonskega grobišča (Glass ladles from the northern cemetery of Emona). - *Arh. vest.* 25, 35-38.
- PLESNIČAR, L. 1975, Vrči z emonskih grobišč (Boccali dalle necropoli emoniensi). - *Arh. vest.* 26, 15-18.
- PLESNIČAR, L. 1976, Frescoes from Emona. - *Arch. Ing.* 17, 29-36.
- PLESNIČAR, L. 1980, Rimski grob z Dolenjske ceste (Ein Römergrab an der Autostrasse Ljubljana - Zagreb). - In: *Zbornik posvečen S. Gabrovcu*, Situla 20/21, 459-465, Ljubljana.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1965, Novo odkrita rimska plastika v Emoni. - *Kronika* 13, 98-101.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1966, Zaščitno izkopavanje rimske stavbe ob Tržaški cesti v Ljubljani (Les fouilles de protection d'une construction romaine auprès de la Tržaška cesta a Ljubljana). - *Arh. vest.* 17, 453-467.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1967, Obeležje in kronologija antičnih grobov na Prešernovi in Celovski cesti v Ljubljani (Caractere et chronologie des tombes antiques sur la Prešernova et la Celovška cesta a Ljubljana). - *Arh. vest.* 18, 137-151.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1970-1971, Emona v pozni antiki (Emona dans l'antiquité avancée). - *Arh. vest.* 21-22, 117-122.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1972a, *Severno emonsko grobišče / The northern necropolis of Emona*. - Kat. in monogr. 8, Ljubljana.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1972b, La città di Emona nel tardoantico e i suoi ruderi paleocristiani. - *Arh. vest.* 23, 367-375.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1972c, Urban characteristics of Emona Based on new Discoveries. - *Arch. Ing.* 13, 45-50.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1973, *Emonske freske (Emonische Fresken)*. - Ljubljana.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1974, Porta praetoria - severna emonska vrata. - *Arh. vest.* 25, 387-391.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1976, Aquileia ed Emona. - *Ant. Altoadr.* 9, 119-140.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1977a, *Keramika emonskih nekropol (The Pottery of Emona Necropolises)*. - Diss. et Monogr. 20, Ljubljana.

- PLESNIČAR-GEC, L. 1977b, Urbanistične značilnosti Emona (Urban development of Emona). - In: *Antički gradovi i naselja u južnoj Panoniji i graničnim područjima*, Materijali 13, 19-34, Beograd.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1978, Najstarejši urbanistični koncept Emona (La piu antica immagine urbanistica di Emona). - In: *Naseljavanje i naselja u antici*, Materijali 15, 103-110, Beograd.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1980-1981, The production of glass at Emona. - *Arch. Jug.* 20-21, 136-142.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1982, *Bronasta posoda iz Emona s figuralnim prizorom* (The figural vessel from Emona). - *Situla* 22/2, Ljubljana.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1985a, Emonske nekropole, etnični in družbeno ekonomski aspekti na podlagi pokopa in pridatkov (Necropolises of Emona, ethnic and social-economical aspects on a base of burial and grave-goods). - In: *Sahranjivanje pokojnika sa aspekta ekonomskih i društvenih kretanja u praistoriji i antici*, Materijali 20, 151-168, Beograd.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1985b, Proizvodnja lončenine v Emoni [The production of Pottery in Emona]. - *Kronika* 33, 209-213.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1987a, Wall-Paintings in Roman Slovenia. - In: *Pictores per provincias*, Cah. d'arch. rom. 43, Avenicum 5, 219-226, Avenches.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1987b, Thin walled pottery from Slovenia. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 25/26, 451-464.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1990a, Il problema urbanistico di Emona. - In: *La città nell'Italia settentrionale in età Romana*, Coll. de l'Éc. franç. de Rome 130, 653-663, Trieste, Roma.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1990b, I rapporti tra Emona e la Venetia. - In: *La Venetia nell'area padano-danubiana. Le vie di comunicazione, Venezia 1988*, 329-336.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1992, Emona, il vasellame tipo Aco. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 31/32, 383-390.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1995, Due bronzetti a figura umana (Emona). - In: *Acta of the 12th international congress on ancient bronzes, Nijmegen 1992*, Nederlandse archeologische rapporten 18, 313-315.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1996, Emona. - In: *Pozdravljeni prednamci! Ljubljana od prazgodovine do srednjega veka* (Ancestral encounters. Ljubljana from prehistory to the Middle Ages), 64-93, Ljubljana.
- PLESNIČAR GEC, L. 1997, Emona v pozni antiki v luči arhitekture (Die Architektur Emonas in der Spätantike). - *Arh. vest.* 48, 359-370.
- PLESNIČAR-GEC, L. 1999, *Zgodnjekrščanski center v Emoni* [Old Christian Center in Emona]. - Kult. nar. spom. Slov. 198, Ljubljana.
- PLESNIČAR GEC, L. and V. VIDRIH PERKO 1993, La ceramica grezza negli strati d'insediamento piu antichi di Emona. - In: *Archeometria della Ceramica. Problemi di Metodo. Atti 8° SIMCER*, 109-113, Bologna.
- PLESNIČAR-GEC, L., M. STRMCNIK-GULIČ and I. TUŠEK 1990, The production of thin-walled pottery at Poetovio: new evidence. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 27/28, 149-154.
- PLESNIČAR-GEC, L., J. ŠAŠEL, I. SIVEC, I. MIKL-CURK and P. KOS 1983, *Starokrščanski center v Emoni* (Old christian center in Emona). - Kat. in monogr. 21, Ljubljana.
- PLETERSKI, A. and D. VUGA 1987, Rimski grobovi pri Sv. Mihaelu v Iški vasi (Die römischen Gräber bei der Kirche des Sv. Mihael in Iška vas). - *Arh. vest.* 38, 137-160.
- POCHMARSKI, E. 1997a, Überlegungen zum Ennienmonument in Šempeter. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinziäl-römischen Kunstschaffens*, Situla 36, 197-206, Ljubljana.
- POCHMARSKI, E. 1997b, Die Grabstatuen im Spectatiermonument in Šempeter. - In: *Corolla memoriae Walter Modrijan dedicata*, Mitteilungen der archäologischen Gesellschaft Steiermark, Beiheft 2, 79-101, Graz.
- POCHMARSKI-NAGELE, M. 1987, Zur Datierung mythologischer Reliefs in Noricum am Beispiel dionysischer Darstellungen. - *Mitteilungen der Archaeologischen Gesellschaft Graz* 1, 1-15.
- POTOČNIK, M. 1987, Ljubljana. - *Arh. preg.* 27, 1986 (1987), 170-172.
- PRÖTTEL, PH. M. 1996, *Mediterrane Feinkeramikimporte des 2. bis 7. Jahrhunderts n. Chr. im oberen Adria- und in Slowenien*. - Kölner Studien zur Archäologie der römischen Provinzen 2, Espelkamp.
- RAMOVŠ, A. 1990, *Glinčan od Emona do danes* (The Glinica Limestone from Roman Times to Present). - *Geološki zbornik* 9, Ljubljana.
- RODRIGUEZ, H. 1992, Bemerkungen zur relativchronologischen Gliederung der südostalpinen spätrömisch-spätantiken Gebrauchskeramik. - In: *Il territorio tra tardoantico e altomedioevo. Metodi di indagine e risultati*, 159-178, Firenze.
- RODRIGUEZ, H. 1997, Die Zeit vor und nach der Schlacht am Fluvius Frigidus (394 n. Chr.) im Spiegel der südostalpinen Gebrauchskeramik. - *Arh. vest.* 48, 153-177.
- SAGADIN, M. 1979, Antične pasne spona in garniture v Sloveniji (Antike Gürtelschnallen und Garnituren in Slowenien). - *Arh. vest.* 30, 294-338.
- SAGADIN, M. 1984, Antična stavba pri Bistrici pri Trziču (The Roman building at Bistrica near Tržič). - *Arh. vest.* 35, 169-184.
- SAGADIN, M. 1990, Novejše antične najdbe na Gorenjskem (Neuere antike Funde in Gorenjsko [Oberkrain]). - *Arh. vest.* 41, 375-387.
- SAGADIN, M. 1995a, Mengeš v antiki (Mengeš in the Roman Period). - *Arh. vest.* 46, 217-245.
- SAGADIN, M. 1995b, Poselitvena slika rimskega podeželja na Gorenjskem [The Settlement Pattern of the Roman Countryside in the Gorenjska Region]. - In: *Kranjski zbornik*, 13-22, Kranj.
- SAGADIN, M. 1999, Rimsko obdobje (Roman Period). - In: *Poselitvena podoba Mengeša in okolice od prazgodovine do srednjega veka*, 39-46, Mengeš.
- SARIA, B. 1969, Loca fornicata. - *Čas. zgod. narod. n. s.* 5, 141-145.
- SCHMID, W. 1913, Emona. - *Jb. Altde.* 7, 61-217.
- SCHMID, W. 1923-24, Römische Forschung in Österreich 1912-1924. II. Die südlichen Ostalpenländer. - *Ber. Röm. Germ. Komm.* 15, 178-241.
- SIVEC, I. 1995, Die Kästenbeschläge aus Emona. - In: *Acta of the 12th international congress on ancient bronzes, Nijmegen 1992*, Nederlandse archeologische rapporten 18, 423-425.
- SIVEC, I. 1997, Poznoantično orožje na Slovenskem (Spätantike Waffen in Slowenien). - *Arh. vest.* 48, 143-151.
- SIVEC, I. and B. DIRJEC 1998, *Iz Vulkanove delavnice* (The Bronze Treasures of Emona). - Ljubljana.
- SIVEC-RAJTERIČ, I. 1978, Tvarna kultura pozne antike (Zur spätantiken materiellen Kultur Sloweniens). - *Arh. vest.* 29, 393-404.
- SLABE, M. 1968, Antični grobovi v Komenskega ulici (Les tombes antiques dans la Komenskega ulica a Ljubljana). - *Arh. vest.* 19, 419-425.
- SLABE, M. 1975, Antični grob iz Šahovca pri Dobrniču (Tomba dell'epoca romana scoperta a Šahovec presso Dobrnič nella Carniola inferiore). - *Arh. vest.* 26, 242-249.
- SLABE, M. 1979, Nova podoba arheološkega območja Turnovšče nad Vrhniko. - *Var. spom.* 22, 123-144.
- SLABE, M. 1993, *Antična nekropola na Pristavi pri Trebnjem* (The Roman Cemetery at Pristava near Trebnje). - *Vestnik* 12, Ljubljana.
- SLAPŠAK, B. 1974, Tegula Q. Clodi Ambrosi. - In: *Opuscula I. Kastelic sexagenario dicata*, Situla 14/15, 173-181, Ljubljana.

- SLAPŠAK, B. 1977, Ad: CIL 5,698 (Materija): via directa - tanslata (in fines alicuius) - restituta. - *Arh. vest.* 28, 122-128.
- SLAPŠAK, B. 1978, Rodik - Ajdovščina. - *Arh. vest.* 29, 546-547.
- SLAPŠAK, B. 1983a, Rodik - Ajdovščina. - *Atti Civ. Mus. St. Arte* 13/1, 225-227.
- SLAPŠAK, B. 1983b, The Kras (Carst) survey. - In: Keller, D. R. and D. W. Rupp (eds.), *Archaeological Survey in the Mediterranean area*, BAR Int. Ser. 155, 201-202.
- SLAPŠAK, B. 1985, *Rodik*. - Trst.
- SLAPŠAK, B. 1986, Ajdovščina nad Rodikom. - *Arh. preg.* 26, 1985 (1986), 135-136.
- SLAPŠAK, B. 1988, Defining the Economic Space of a Typical Iron Age Hillfort: Rodik (Yugoslavia), A Case-study. - In: Bintliff, J. L., D. A. Davidson and E. G. Grant (eds.), *Conceptual Issues In Environmental Archaeology*, 95-107, Edinburgh.
- SLAPŠAK, B. 1995, *Možnosti študija poselitve v arheologiji [The Possibilities of Settlement Studies in Archaeology]*. - *Arheo* 17, Ljubljana.
- SLAPŠAK, B. 1997, Starejša zgodovina Rodika (The Early History of Rodik). - In: *Rodik med Brkini in Krasom*, 19-64, Koper.
- STIPČEVIČ, A. 1977, *Bibliografija antičke arheologije u Jugoslaviji (Bibliographie d'archéologie antique en Yougoslavie)*. - Posebna izdanja 26, Centar za balkanološka ispitivanja 7, Sarajevo.
- STOKIN, M. 1987, Simonov zaliv. - *Arh. preg.* 27, 1986 (1987), 93-94.
- STOKIN, M. 1989, Severozahodna Istra v I. stoletju pred našim štetjem. - *Kronika* 37, 21-22.
- STOKIN, M. 1990a, Piran. - *Arh. preg.* 29, 1988 (1990), 181-183.
- STOKIN, M. 1990b, La diffusione della ceramica a vernice nera in Istria. - *Aquil. Nos.* 61, 161-168.
- STOKIN, M. 1992, Naselbinski ostanki iz I. st. pr. n. št. v Fornačah pri Piranu (Settlement remains from the first century B. C. at Fornače near Piran). - *Arh. vest.* 43, 79-92.
- STOKIN, M. 1993, Kontinuiteta poselitve v mestnih jedrih Kopra, Isole in Pirana (La continuità dell'insediamento demografico nei centri storici delle città di Capodistria, Isola e Pirano). - In: *Kultura narodnostno mešanega ozemlja slovenske Istre*, 29-40, Ljubljana.
- STRMČNIK, M. 1997, Mariborsko - bistrsko območje v pozno-rimski dobi (Der Raum Maribor und Bistrica in spätrömischer Zeit). - *Arh. vest.* 48, 269-288.
- STRMČNIK-GULIČ, M. 1981, Antično grobišče v Starem trgu pri Slovenj Gradcu (Roman cemetery at Stari trg near Slovenj Gradec). - *Arh. vest.* 32, 348-389.
- STRMČNIK-GULIČ, M. 1984, Najnovejši podatki iz Starega trga pri Slovenj Gradcu (Die neuesten Daten aus Stari trg bei Slovenj Gradec). - *Arh. vest.* 35, 185-224.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1989, Bohova / Razvanje. - *Arh. preg.* 28, 1987 (1989), 96-97.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1990a, Podoba antične poselitve med vzhodnim Pohorjem in Dravo (Abriss der antiken Besiedlung zwischen dem Osteil des Pohorje und der Drava). - *Arh. vest.* 41, 135-146.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1990b, Radvanje. - *Arh. preg.* 29, 1988 (1990), 152-156.
- STRMČNIK GULIČ, M. 1991a, *Villa rustica in staroslovansko grobišče Radvanje (Villa rustica und altslawische Grabstätte)*. - Maribor.
- STRMČNIK-GULIČ, M. 1991b, Römische Villen nahe Maribor und das Bemühen der Bodendenkmalpflege. - *Savaria* 20/1, 1-13.
- STRMČNIK-GULIČ, M. 1993, Skrb za izročilo preteklosti (Taking care of the legacy of the past). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 481-504, Ptuj.
- SVOLJŠAK, D. 1974, Raziskovanje prazgodovinske naselbine na Mostu na Soči (Research of the Prehistorical Settlement at Most na Soči [St. Lucia]). - *Gor. let.*, 5-32, Nova Gorica.
- SVOLJŠAK, D. 1980, Prazgodovinska naselbina na Mostu na Soči (Die vorgeschichtliche Siedlung in Most na Soči). - In: *Zbornik posvečen S. Gabrovcu*, Situla 20/21, 187-197, Ljubljana.
- SVOLJŠAK, D. 1992, Arheološka podoba Šentviške planote [The Archaeological Picture of the Šentvid Plateau]. - In: *Zbornik Šentviške planote*, 23-33, Šentviška gora.
- SVOLJŠAK, D. and B. ŽBONA-TRKMAN 1986, Novi napisi v Posočju (Neue Inschriften in Sočagebiet). - *Arh. vest.* 37, 385-397.
- ŠAŠEL, A. and J. 1963, *Inscriptiones latinae quae in Iugoslavia inter annos MCMXL et MCMLX repertae et editae sunt*. - Situla 5, Ljubljana.
- ŠAŠEL, J. 1968, Emona. - *RE Suppl.* 11, 540-578 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 559-579).
- ŠAŠEL, J. 1970, Celeia. - *RE Suppl.* 12, 139-148 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 583-587).
- ŠAŠEL, J. 1974a, Okra. - *Kronika* 22, 1974, 9-17.
- ŠAŠEL, J. 1974b, Koper. - *Arh. vest.* 25, 446-461 (= Koper, Capodistria, in: *Koper med Rimom in Benetkami, Prispevki k zgodovini Kopra / Capodistria tra Roma e Venezia, Contributi per la storia di Capodistria*, Ljubljana 1989, 5-14. = *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 680-689).
- ŠAŠEL, J. 1974c, Über Umfang und Dauer der Militärzone Paetentura Italiae et Alpium zur Zeit Mark Aurels. - *Museum Helveticum* 31, 225-233 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 388-396).
- ŠAŠEL, J. 1975a, Rimske ceste v Sloveniji (viae publicae) [Roman Roads in Slovenia (viae publicae)]. - In: *ANSI* 74-99.
- ŠAŠEL, J. 1975b, Napisi / Inschriften. - In: Petru, P. and T. Ulbert, *Vranje pri Sevnici*, Kat. in monogr. 12, 133-148, Ljubljana.
- ŠAŠEL, J. 1976, Lineamenti dell'espansione romana nelle Alpi orientali e dei Balcani occidentali. - *Ant. Altoadr.* 9, 71-90 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 408-431).
- ŠAŠEL, J. 1977, Strabo, Odra and Archaeology. - In: *Ancient Europe and the Mediterranean. Studies presented in the honour of Hugh Hencken*, 157-160, Warminster (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 630-633).
- ŠAŠEL, J. 1980, Aquo, Aquonis, m. - *Linguistica* 20, In *memoriam M. Grošelj oblata*, 61-66, Ljubljana.
- ŠAŠEL, J. 1983a, Dolichenus-Heiligtum in Praetorium Latobiorum (Caracalla, Caesar, imperator destinatus). - *Ztschr. Pap. Epigr.* 50, 203-208 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 345-351).
- ŠAŠEL, J. 1983b, Zu T. Varius Clemens aus Celeia. - *Ztschr. Pap. Epigr.* 51, 295-300 (= *Opera selecta*, Situla 30, Ljubljana 1992, 206-219).
- ŠAŠEL, J. 1985a, Zur Frühgeschichte der XV. Legion und zur Nordostgrenze der Cisalpina zur Zeit Caesars. - In: *Römische Geschichte, Altertumskunde und Epigraphik. Festschrift A. Betz. Archäologisch-epigraphische Studien* 1, 547-555, Vienna (= *Opera selecta*, Situla 30, 1992, 469-477).
- ŠAŠEL, J. 1985b, K rimskim napisom v Beli krajini (La Carniole Blanche [Bela Krajina] l'époque romaine). - *Arh. vest.* 36, 325-336.
- ŠAŠEL, J. 1985c, Nagrobniki iz Velikega Kamna [Tombstones from Veliki Kamen]. - *Veliki Kamen*, Pos. muz. Brež., Knjiga 7, 33-38, Brežice.
- ŠAŠEL, J. 1988, *Ad Pirum - rimska štabna baza na Hrušici*. - Kult. nar. spom. Slov. 159.
- ŠAŠEL, J. 1990, Noricum. - In: Vittinghoff, F. (ed.), *Handbuch der europäischen Wirtschafts- und Sozialgeschichte* 1, *Europäische Wirtschafts- und Sozialgeschichte in der römischen Kaiserzeit*, 563-569, Stuttgart.

- ŠAŠEL, J. 1992, *Opera selecta*. - Situla 30, Ljubljana.
- ŠAŠEL, J. and S. ŠKALER 1972, Amfore iz manufakture Sepullijev pri Pataviju (Amphoren aus der Manufaktur der Sepullii bei Patavium). - *Arh. vest.* 23, 427-432.
- ŠAŠEL KOS, M. 1990, Nauportus: antični literarni in epigrafski viri. Nauportus: Literary and Epigraphical Sources. - In: Horvat 1990, 17-33, 143-159.
- ŠAŠEL KOS, M. 1994a, Savus and Adsalluta. - *Arh. vest.* 45, 99-122.
- ŠAŠEL KOS, M. 1994b, Romulovo poslanstvo pri Atilu (Ena zadnjih omemb Petovione v antični literaturi) (The embassy of Romulus to Attila [One of the last citations of Poetovio in classical literature]). - *Zgod. čas.* 48/3, 285-295.
- ŠAŠEL KOS, M. 1995a, The 15th legion at Emona - some thoughts. - *Ztschr. Pap. Epigr.* 109, 227-244.
- ŠAŠEL KOS, M. 1995b, The beneficiarii consularis at Praetorium Latobicorum. - In: *Römische Inschriften - Neufunde, Neulesungen und Neuinterpretationen. Festschrift für H. Lieb*, Arbeiten zur römischen Epigraphic und Altertumskunde 2, 149-170.
- ŠAŠEL KOS, M. 1997a, *The Roman Inscriptions in the National Museum of Slovenia (Lapidarij Narodnega muzeja Slovenije)*. - Situla 35, Ljubljana.
- ŠAŠEL KOS, M. 1997b, The End of the Norican Kingdom and the Formation of the Provinces of Noricum and Pannonia. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaffens*, Situla 36, 21-42, Ljubljana.
- ŠAŠEL, I. 1990, Gerlinci. - *Arh. preg.* 29, 1988 (1990), 133-134.
- ŠAŠEL, I. 1991, *Arheološka topografija Slovenije. Topografsko območje XX (Prekmurje) (Archäologische Topographie Sloweniens. Topographisches Gebiet XX [Prekmurje])*. - Ljubljana.
- ŠRIBAR, V. 1968, K absolutni kronologiji najdb iz zgodnje Emone (Contribution à la chronologie absolue des fouilles de l'Emona du 1er siècle). - *Arh. vest.* 19, 445-453.
- ŠUBIC, Z. 1968, Kompleks rimskih opekarskih peči v Ptuj (Le complexe des fours à briques romains de Ptuj). - *Arh. vest.* 19, 455-472.
- ŠUBIC, Z. 1969, Nov prispevek k poznavanju suburbanih predelov Poetovia (Nouvelle contribution à la connaissance des secteurs suburbains de Poetovio). - *Poetovio - Ptuj 69-1969*, 37-49, Maribor.
- ŠUBIC, Z. 1972, *La nécropole romaine à Poetovio*. - Inv. Arch. Jug. 14, Bonn, Beograd.
- ŠUBIC, Z. 1973, Antična stavba v Pavlovcih pri Ormožu [The Roman Building in Pavlovci at Ormož]. - In: *Ormož skozi stoletja*, 32-49, Maribor.
- ŠUBIC, Z. 1974, Tipološki in kronološki pregled rimskega stekla v Poetovionu (Revue typologique et chronologique du verre romain de Poetovio). - *Arh. vest.* 25, 39-61.
- ŠUBIC, Z. 1975, Rimske oljenke v Sloveniji (Römische Lampen in Slowenien). - *Arh. vest.* 26, 82-99.
- ŠUBIC, Z. and M. SAGADIN 1983, Poznorimska stavba v Žabnici (Ein spätrömisches Gebäude in Žabnica). - *Loški razgledi* 30, 15-31.
- TERŽAN, B. 1990, *Starejša železna doba na Slovenskem Štajerskem / The Early Iron Age in Slovenian Styria*. - Kat. in monogr. 25, Ljubljana.
- TURK, I., Z. MODRIJAN, T. PRUS, M. CULIBERG, A. ŠERCELJ, V. PERKO, J. DIRJEC and P. PAVLIN 1993, Podmol pri Kastelcu - novo večplastno arheološko najdišče na Krasu, Slovenija (Podmol near Kastelec - A New Multi-layered Archaeological Site on the Karst in Slovenia). - *Arh. vest.* 44, 45-96.
- TUŠEK, I. 1984, Rimska apnenica v Rabelčji vasi v Ptuj (Der römische Kalkbrennofen in Rabelčja vas auf Ptuj). - *Arh. vest.* 35, 225-232.
- TUŠEK, I. 1985, Zlati nakitni predmeti v rimskih grobovih na Ptuj (Goldene Schmuckstücke in den römischen Gräbern von Ptuj). - *Ptuj. zbor.* 5, 405-417.
- TUŠEK, I. 1986, Novi rimski reliefni kamni in napisi iz Ptuja (Neue römische Reliefsteine und Inschriften aus Ptuj). - *Arh. vest.* 37, 343-369.
- TUŠEK, I. 1990, Peti mitrej v Ptuj (Das fünfte Mithräum in Ptuj). - *Arh. vest.* 41, 267-275.
- TUŠEK, I. 1993a, Novi oltarni in reliefni kamni iz Petovione. - *Arh. vest.* 44, 203-208.
- TUŠEK, I. 1993b, Rimsko grobišče na novi obvoznici ob Potrčevi cesti v Ptuj (The Roman cemetery on the by-pass at Potrčeva cesta in Ptuj). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 385-448, Ptuj.
- TUŠEK, I. 1996, Arheološka zaščitna izkopavanja pri Koštomaju na Hajdini (Archäologische Schutzgrabungen bei Koštomaj in Hajdina). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 199-227.
- TUŠEK, I. 1997, Skupina poznorimskih grobov iz območja izkopa za stanovanjski blok B-2 v Rabelčji vasi - zahod na Ptuj (Eine Gruppe spätrömischer Gräber aus dem Ausschachtungsbereich des Wohnblocks B-2 in Rabelčja vas - West in Ptuj). - *Arh. vest.* 48, 289-300.
- ULBERT, T. 1981, *Ad Pirum (Hrušica). Spätrömische Passbefestigung in den Julischen Alpen*. - Münch. Beitr. z. Vor- u. Frühgesch. 31, München.
- URLEB, M. 1968, Križna gora in okolica v antiki (Il monte Križna gora e dintorni nell'epoca romana). - *Arh. vest.* 19, 473-484.
- URLEB, M. 1974, *Križna gora pri Ložu (Hallstattzeitliches Gräberfeld Križna gora)*. - Kat. in monogr. 11, Ljubljana.
- URLEB, M. 1975, Gradišča v Pivški kotlini [Hill-top Settlements in Pivka Basin]. - In: *Ljudje in kraji ob Pivki*, 62-71, Postojna.
- URLEB, M. 1979, Arheološke najdbe iz Stare Sušice pri Košani (Stara Sušica bei Košana). - *Arh. vest.* 30, 151-158.
- URLEB, M. 1983, Antično grobišče v Cerknici (La nécropole romaine à Cerknica). - *Arh. vest.* 34, 298-346.
- URŠIČ, A. 1985, Rimsko grobišče na Velikem Kamnu [The Roman Cemetery at Veliki Kamen]. - In: *Veliki Kamen*, Pos. muz. Brež. 7, 19-32, Brežice.
- VAHEN, D. 1986, Prispevek k poznavanju komunalne ureditve antične Emone (Ein Beitrag zur Erkenntnis der kommunalen Einrichtung Emonas). - *Arh. vest.* 37, 217-225.
- VALIČ, A. and S. PETRU 1964-1965, Antični stavbni kompleks na Rodinah (Complexe de construction antiques a Rodine). - *Arh. vest.* 15-16, 321-337.
- VERZAR-BASS, M. 1986, Le trasformazioni agrarie tra Adriatico nord-orientale e Norico. - In: Giardina, A. (ed.), *Società romana e impero tardoantico. Le merci, gli insediamenti* 3, 647-685, Roma.
- VERZAR-BASS, M. 1996, Arte funeraria lungo la via dell'ambra. - In: *Lungo la via dell'Ambra*, 245-271, Udine.
- VIČIČ, B. 1980, Nekaj žigosanih opek iz Poetovione (Einige gestempelte Ziegel aus Poetovio). - *Arh. vest.* 31, 13-17.
- VIČIČ, B. 1983, Rimska villa rustica iz Dolnjega Brezovega pri Sevnici (Römische villa rustica aus Dolnje Brezovo bei Sevnica). - *Arh. vest.* 34, 288-297.
- VIČIČ, B. 1992, *Gornji trg 15 v Ljubljani*. - Ljubljana.
- VIČIČ, B. 1993, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 15 (Frührömische Siedlung unter dem Schlossberg in Ljubljana. Gornji trg 15). - *Arh. vest.* 44, 153-201.
- VIČIČ, B. 1994, Zgodnjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani. Gornji trg 30, Stari trg 17 in 32 (Die frühromische Siedlung unterhalb des Schlossbergs in Ljubljana. Gornji trg 30, Stari trg 17 und 32). - *Arh. vest.* 45, 25-80.
- VIČIČ, B. 1997, Rimske najdbe izpod Miklavškega hriba pri Celju (Römische Funde am Fusse des Miklavški hrib bei Celje). - *Arh. vest.* 48, 41-51.

- VIČIČ, B. and T. SCHEIN 1987, Unec. - *Arh. preg.* 27, 1986 (1987), 100-102.
- VIDRIH PERKO, V. 1992a, Afriška sigilata v Emoni (Terra sigillata africana ad Emona). - *Arh. vest.* 43, 93-104.
- VIDRIH-PERKO, V. 1992b, La ceramica tardo antica di Hrušica (Ad Pirum). - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 31/32, 349-364.
- VIDRIH PERKO, V. 1995, Spätantike keramische Neufunde aus Piran. - *Alba regia* 25, *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 34, 241-248.
- VIDRIH PERKO, V. 1996, Il quadro della romanizzazione nei territori dell'attuale Slovenia secondo gli scavi degli ultimi cinque anni e le più recenti indagini sui materiali. - In: *Lungo la via dell'Ambra*, 313-326, Udine.
- VIDRIH PERKO, V. 1997a, Rimskodobna keramika z Ajdovščine pri Rodiku (Roman Pottery from Ajdovščina near Ro-dik). - *Arh. vest.* 48, 341-358.
- VIDRIH PERKO, V. 1997b, The Roman tile factory at Vransko near Celeia (Noricum). Part two: Ceramic finds. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 35, 165-172.
- VIDRIH PERKO, V. 1997c, Some late Roman ceramic finds from the Slovenian Karst region. - *Acta Rei. Cret. Rom. Faut.* 35, 249-258.
- VIKIČ-BELANČIČ, B. 1968, Keramika i njen udio u trgovinskom prometu južne Panonije u rimsko carsko doba (Die Keramik und ihr Anteil im Handel des südlichen Pannoniens zur Zeit des römischen Kaiserreichs). - *Arh. vest.* 19, 509-521.
- VIKIČ-BELANČIČ, B. 1970, Beitrag zur Problematik der keramischen Werkstätten in Südbannonien in der römischen Kaiserzeit. - *Arch. Jug.* 11, 29-44.
- VIKIČ-BELANČIČ, B. 1975, Keramika grublje fature u južnoj Panoniji s osobitim obzirom na urne i lonce (Rauhe Keramik in Südbannonien mit besonderer Berücksichtigung der Urnen und Töpfe). - *Arh. vest.* 26, 25-53.
- VOGRIN, A. 1991, Arheološko najdišče Kreuh (Die archäologische Fundstätte Kreuh). - In: *Celeia antiqua*, 15-51, Celje.
- VOGRIN, A. 1997, Eine Statue aus Celeia. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaftens*, Situla 36, 241-242, Ljubljana.
- VOMER GOJKOVIČ, M. 1993, Lončarsko opekarska delavnica v rimski obrtniški četrti na Ptuj (The pottery-tile workshop in the Roman craft quarter in Ptuj). - In: *Ptujski arheološki zbornik*, 449-479, Ptuj.
- VOMER GOJKOVIČ, M. 1996a, Rimski jantarni predmeti s Ptuja (Römische Bernsteinfunde aus Ptuj). - *Arh. vest.* 47, 307-322.
- VOMER-GOJKOVIČ, M. 1996b, Grobišče pri dijaškem domu v Rabelčji vasi na Ptuj (Das Gräberfeld neben dem Studenten-heim in Rabelčja vas bei Ptuj). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 229-312.
- VOMER-GOJKOVIČ, M. 1997a, Poznorimski grobovi z grobišča pri Dijaškem domu v Rabelčji vasi na Ptuj (Spätrömische Gräber vom Gräberfeld beim Schülerheim in Rabelčja vas in Ptuj). - *Arh. vest.* 48, 301-324.
- VOMER GOJKOVIČ, M. 1997b, Marmorfragment mit Vogel-darstellung. - In: *Akten des IV. internationalen Kolloquiums über Probleme des provinzialrömischen Kunstschaftens*, Situla 36, 130-133, Ljubljana.
- VOMER-GOJKOVIČ, M. and N. KOLAR 1993, *Archaeologia Poetovionensis*. - Ptuj.
- VUGA, D. 1985, Moški grob / 1885 z vrta Narodnega muzeja v Ljubljani (Männergrab / 1885 aus dem Garten des Narodni muzej in Ljubljana). - *Arh. vest.* 36, 237-254.
- WIERCINSKA, A. 1978, Some anthropological remarks on human remains from the Dravljica and Emona necropolis. - *Arh. vest.* 29, 324-332.
- WINKLER, G. 1972, Die römischen Meilensteine von Ivenca. - *Arh. vest.* 23, 417-423.
- ZABEHLICKY-SCHEFFENEGGER, S. 1988, Einige Bemerkungen zur Verbreitung italischer Keramik (besonders terra sigillata) in Jugoslawien. - In: *Gomolava* 1, 227-249, Novi Sad.
- ZABEHLICKY-SCHEFFENEGGER, S. 1992, Terra sigillata aus dem Gräberfeld Beletov vrt. - In: Knez 1992, 75-82.
- ZACCARIA, C. 1992, Regio X, Venetia et Histria, Tergeste - Ager Tergestinus et Tergesti adtributus. - In: *Supplementa italica* n. s. 10, 139-283, Roma.
- ZACCARIA, C. and M. ŽUPANČIČ 1993, I bolli laterizi del territorio di Tergeste Romana. - In: Zaccaria, C. (ed.), *I laterizi di et romana nell'area nordadriatica*, Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici musei di Udine 3, 135-180, Roma.
- ZAKLADI: *Zakladi tisočletij [Treasures of the Millenia]*. - Ljubljana 1999.
- ZUPANČIČ, M. 1977, Atrans - nov napis / Atrans - recente scoperta di un'epigrafe. - *Arh. vest.* 28, 106-109.
- ZUPANČIČ, N. 1998, Izvor in žganje keramike iz arheološkega najdišča Vransko (Source and firing of ceramics from archaeological site Vransko). - *Materiali in geokolje* 45/3-4, 359-373.
- ZUPANČIČ, N., J. HORVAT and M. BOLE 1998, The Production of Greco-Italic Amphorae in the Adriatic Region. - *Materiali in geokolje* 45/3-4, 345-357.
- ŽBONA-TRKMAN, B. 1984, Arheološko najdišče Pavlini v Lokah (I reperti archeologici in località Pavlini presso Loke). - *Gor. let.* 11, 73-84.
- ŽBONA-TRKMAN, B. 1986, Loke. - *Arh. preg.* 25, 1985 (1986), 103-104.
- ŽBONA-TRKMAN, B. 1993, I bolli laterizi dell'Isontino: sta-to delle ricerche. - In: Zaccaria, C. (ed.), *I laterizi di et romana nell'area nordadriatica*, Cataloghi e monografie archeologiche dei Civici musei di Udine 3, 187-196, Roma.
- ŽBONA-TRKMAN, B. and D. SVOLJŠAK 1981, *Most na Soči 1880-1980 - sto let arheoloških raziskovanj*. - Tolmin.
- ŽELEZNIKAR, J. 1999, Mlajša železna doba - latensko obdobje [The Late Iron Age - La Tene period]. - In: *Poselitvena podoba Mengša in okolice od prazgodovine do srednjega veka*, 37-39, Mengeš.
- ŽIŽEK, I. 1995, Iz ptujskega arheološkega depoja [From the Archaeological Collection in the Ptuj Museum]. - *Argo* 38, 42-43.
- ŽIŽEK, I. 1996, Zahodna ptujska nekropola - Veronekova njiva (predstavitev) (Römische Grabstätte aus Zgornja Hajdina). - *Ptuj. zbor.* 6/1, 313-348.
- ŽUPANČIČ, M. 1985, Sermin ob Rižani, pretres virov in arheoloških podatkov. - *Arh. vest.* 36, 315-324.
- ŽUPANČIČ, M. 1989, Prispevek k topografiji obale Miljskega polotoka (Un apporto alla topografia della costa sulla penisola muggesana). - *Kronika* 37, 16-20.
- ŽUPANČIČ, M. 1989-1990, Contributo alla topografia archeologica dell'Istria nord-occidentale. - *Atti Cen. Ric. St. Rov.* 20, 381-393.
- ŽUPANČIČ, M. 1990, Arheološka podoba Brega s Kraškim robom [An Archaeological Portrait of Breg along the Karstic Margin]. - In: *Kraški rob in Brzanija*, 19-26, Koper.
- ŽUPANČIČ, M. 1991, Inter utrumque tuta. - In: *Koper zwischen Rom und Venedig / Capodistria tra Roma e Venezia*, 6-11, Ljubljana.
- ŽUPANČIČ, M. 1995, Giordano Labud, Recherche archeologico-ambientali dell'Istria settentrionale: la valle del Fiume Risano. - *Zgod. čas.* 49, 648-649.
- ŽUPANČIČ, M. and S. PETRU 1986, Merkur s Tinjana (Mercurio di Antignano). - *Arheološka istraživanja u Istri i Hrvatskom primorju*, Izd. Hrv. arh. dr. 11/2, 119-126.

Rimska provincialna arheologija v Sloveniji po letu 1965: poselitvena slika in drobna materialna kultura

Leta 1965 je v Arheološkem vestniku izšel pregledni članek Petra Petruja o rimski provincialni arheologiji v Sloveniji (P. Petru 1964-1965; podobno 1977b; prim. *Dediščina Slovenije*). V njem je prikazano takratno stanje raziskav, problemi in tudi bodoča usmeritev vede, ki so se je raziskovalci dokaj držali. Tokrat bomo poskusili predstaviti razvoj vede v naslednjih petintridesetih letih - v času po Petrujevem pregledu: prav tako najpomembnejše dosežke, usmeritve in glavne probleme. Prikazali bomo nova dognanja na področju poselitvene slike, ločeno v mestih in na podeželju, rezultate proučevanja kriznih obdobij, kot sta romanizacija in zaton antike, ter na kratko raziskave drobne materialne kulture. Podali bomo tudi najpomembnejšo bibliografijo k posameznim temam. Izpuščen pa so problemi, s katerimi se ukvarjajo specialno zgodovina, umetnostna zgodovina, epigrafika in numizmatika. Prikaz nikakor ne bo popoln, saj izhajamo iz sodobnega stanja in so zato dognanja in problemi zadnjih let nehoti bolj v ospredju (prim. pregleda: Mikl Curk 1990c; Vidrih Perko 1996).

Rimska provincialna arheologija se je v šestdesetih in sedemdesetih letih usmerila v nekaj dolgoročnih projektov. Ena od nalog je bilo sistematično proučevanje drobne materialne kulture: uvožene fine keramike, domače keramike, stekla, delov noše in nakita. Pokrita so bila nekatera pomembna področja. Čeprav so komentarji že nekoliko zastareli, so študije še vedno važne vsaj zaradi objave gradiva (npr. *Arh. vest.* 30, 1979, 221ss).

Druga usmeritev je bila obdelava velikih muzejskih fondov, pri čemer so bila objavljena številna grobišča, velika in majhna, tako moderno izkopana kot tudi starejše najdbe s slabšimi podatki. Manj je bilo izvrednotenih starejših naselbinskih izkopavanj.

Ena največjih uspešnih nalog je bilo raziskovanje vojaških objektov, vključenih v sistem *Claustra Alpium Iuliarum*. Zelo pomemben je bil napredek pri proučevanju premikov poselitve iz dolin na višje, dobro branjene lege, ki so se začeli že v 3. st. po Kr. in se nadaljevali do 6. st. V zadnjem desetletju je bila dopolnjena tudi arheološka slika najzgodnejših obdobij rimske okupacije, od 2. st. pr. Kr. do začetkov 1. st. po Kr.

Topografski pregledi večjih območij, Bele krajine in Prekmurja, ki prinašajo podatke o arheoloških najdiščih iz vseh obdobij, so pomembni tudi za sliko rimske poselitve (J. Dular 1985; Šavel 1991). Bistveni premik v proučevanju rimskega podeželja pa so omogočila zaščitna izkopavanja ob vzhodnem vznožju Pohorja, kjer so raziskali več popolnih tlorisov vil (Strmčnik Gulič 1990a).

Na Štajerskem je potekala ugotavljanje poteka cest in sistematično sondiranje posameznih odsekov, hkrati pa tudi naselbin in grobišč ob cestah.

Pomembno topografsko delo je razširjenost gomilnih grobišč na mestnih območjih Petovione, Solve in Savarije (Pahič 1972).

Posebej izstopajo raziskave in rekonstrukcije grobnic v Šempetru v Savinjski dolini, najkakovostnejših spomenikov umetnosti in duhovne kulture rimskega časa v slovenskem prostoru (Klemenc, Kolšek, Petru 1972).

V zadnjih letih so raziskali tudi nekaj zanimivih objektov zunaj mest: opekarsko delavnico iz časa markomanskih vojn v Vranskem ter svetišča v Hrastniku, Kobaridu in Godiču.

Eden velikih odprtih problemov rimske provincialne arheologije v Sloveniji so rimska mesta, saj so raziskovanja ves čas usmerjale novogradnje in trenutne politične okoliščine. V Emoni, Celeji in Petovionu so v zadnjih štiridesetih letih potekala velika zaščitna izkopavanja, le v Neviodunu je šlo za sistematične raziskave. Vsa ta velika dela večinoma še niso temeljno objavljena. Objavljeni so bili samo posamezni manjši izkopi, kratka predhodna poročila in kratke sinteze, ki zaradi pomanjkanja temeljnih objav niso preverljive oziroma dovolj poglobljene. Razen deloma za Emono tudi niso bili tekoče dopolnjevani načrti mest. Tako naše poznavanje topografije antičnih mest močno zaostaja za razsežnimi raziskanimi površinami. Problematična je tudi natančna kronologija začetkov mest, njihova rast, faze razvoja kot tudi konec. Pogrešamo objave zaključenih celot naselbinskega gradiva, ki bi bile zelo dragocene za natančno kronologijo in tudi za primerjave med posameznimi najdišči.

PREGLEDI, BIBLIOGRAFIJE

Poleg Petra Petruja (1964-1965; 1977b) je podal kratek pregled poselitvene zgodovine in urbanizacije v antiki tudi Jaro Šašel (v: *ANSI* 63-68). Posamezni vidiki, ki pomembno dopolnjujejo splošno sliko antike na Slovenskem, so zajeti tudi v Šašlovih zbranih delih, ki v glavnem izhajajo iz zgodovinskih in epigrafskih virov (Šašel 1992). Osrednja in vzhodna Slovenija sta bili vključeni v monografije o provincah Panonija in Norik (Mócsy 1974; Alföldy 1974).

Sliko gospodarstva predstavlja Iva Mikl-Curk (1968d; tudi: Šašel 1990; Mócsy 1990), za gospodarski razvoj jugovzhodno-alpskega prostora s posebnim poudarkom na obmorskih predelih pa je pomembna študija Monike Verzár-Bass (1986). Pregled vil rustik prinaša Marija Lubšina-Tušek (1981). Na splošno o materialni kulturi piše Iva Mikl Curk (npr. 1968a; 1997c).

V zadnjih desetletjih je izšlo tudi nekaj poljudnih pregledov (Curk 1976; P. Petru 1979 [kritika Bratož 1981]; posamezni članki v *Enciklopediji Slovenije*: npr. Rimska doba, Rim-ska umetnost, Rimsko verstvo, Ptuj; Curk 1999; J. Horvat in M. Šašel Kos v: *Zakladi*).

Temeljno delo, *Arheološka najdišča Slovenije* (Ljubljana 1975), prinaša osnovne topografske podatke in bibliografijo po posameznih najdiščih do leta 1965. Podatki večinoma niso bili preverjeni na terenu in tudi ni izčrpno dokumentirana topografija antičnih mest.

Tekoča poročila o izkopavanjih objavlja revija *Varstvo spomenikov* (dalje *Var. spom.*). Ker gre za zelo kratke informacije, jih v našem pregledu, razen izjemoma, ne bomo citirali. Sprotna kratka poročila so izhajala do leta 1990 (za leto 1988) tudi v *Arheološkem pregledu*. Pomembne podatke za sliko poselitve prinašajo še katalogi novčnih najdb (*FMRSI* I, II, III).

Karta krajev, navedenih v antičnih virih, je izšla v zemljevidu *Tabula imperii romani, Trieste* (Roma 1961), pregleden leksikon krajev pa je objavil Jaro Šašel (v: *ANSI* 88-96; o pomembnejših lokacijah še: S. Petru 1968; Šašel 1974a; 1977; Pahič 1969b; 1983a).

Slovenski prostor je vključen v bibliografijo antične arheologije v Jugoslaviji (Stipčević 1977), v tekoče bibliografske pregleda za Jugoslavijo, ki so redno izhajali v *Starinarju*, ter v bibliografijo X. regije v reviji *Aquileia nostra*. Obmorske predele in pozneje skoraj vso Slovenijo pokriva komentirana tematska bibliografija jadranskega prostora: *Dix ans de recherches (1975-1985) sur l'Adriatique antique* (IIIe si cle av. J.-C. - IIe si cle ap. J.-C.), *Mél. Ét. franç. Rome* 99/1, 1987, 353-479 in *Mél. Ét. franç. Rome* 100/2, 1988, 983-1088; *Recherches sur l'Adriatique antique II (1986-1990)*, *Mél. Ét. franç. Rome* 105, 1993, 303-417 in 1015-1122; *Recherches sur l'Adriatique antique III (1991-1995)*, *Mél. Ét. franç. Rome* 109, 1997, 263-415 in 855-987.

Od 1995 izhaja dvakrat letno v reviji *Instrumentum* (Montagnac) bibliografija drobne materialne kulture (z izjemo keramike), razdeljena po skupinah gradiva, v katero je vključen tudi slovenski prostor. Bibliografijo keramike (članki so razdeljeni po državah izida) izdaja vsako leto društvo *Rei cretariae Romanae fautores*.

RIMSKI PRODOR V 2. IN 1. ST. PR. KR.

Zgodnji stiki jugovzhodnoalpskega prostora z rimskim svetom so bili eno od vprašanj, s katerim se je veda intenzivno ukvarjala (pregled: Vidrih Perko 1996). Na podlagi zgodovinskih virov se je dalo sklepati o postopnem širjenju rimskega vplivnega območja v času med ustanovitvijo Akvileje (183/181 pr. Kr.) in koncem Avgustove vlade (14 po Kr.) (npr. Šašel 1976; numizmatični viri: Kos 1986, 25-31, 53-56). Arheološki viri 2. in 1. st. pr. Kr. so sicer skopi in razpršeni, vendar verno zrcalijo rimske posege.

Najzgodnejše rimske vplive se je dalo slediti v Serminu, strateško pomembnem prazgodovinskem najdišču v Koprskem zalivu. Močen dotok rimske keramike je datiran v sredino 2. st. pr. Kr., torej kmalu po rimski osvojitvi Istre 178/177 pr. Kr. Značilno gradivo tega časa so grško-italske amfore, delane od zahodni jadranski obali. Stara naselbinska središča v Istri živijo naprej, tako Sermin in verjetno tudi Piran. Konec 2. in v prvi polovici 1. st. pr. Kr. najdemo v Istri in na tržaškem Krasu na utrjenih višinskih naselbinah italsko gradivo (npr. amfore Lamboglia 2), kar kaže na poselitveno kontinuiteto iz prazgodovine. Pojavijo se tudi popolnoma nova naselja ob obali, kot na primer v Fornačah pri Piranu (J. Horvat 1995a; 1997a; Stokin 1989).

V 2. st. pr. Kr. so arheološko zaznavni tudi prvi posegi Rimljanov ob najpomembnejših prometnih poteh v notranjost jugovzhodnih Alp. Na Gradiču pri Kobaridu, ki je preko prehoda Robič odprt proti Furlanski nižini, se vsaj od konca 2. st. pr. Kr. pojavlja bogato italsko gradivo. Verjetno je tod potekala ena od povezav med Akvilejo in Noriškim kraljestvom (neobjavljeni podatki N. Osmuk; Osmuk 1987; 1997a; 1998a; 1998b).

Zgodnje rimsko gradivo je prisotno tudi na območju janjarjeve poti. Na Gradu pri Šmihelu pod Nanosom, velikem gradišču železnodobne notranjske skupine, ki je nadzorovalo prehod preko prelaza Razdrto, je bil v 19. st. odkrit velik zaklad rimskega orožja (Guštin 1979). Podrobna tipološka analiza je pokazala, da gre za orožje iz prve polovice ali sredine 2. st. pr. Kr. Tipi iz zaklada (pilumi s ploščatim nasadiščem, kopja, zgodnji gladiji) so važen člen v razumevanju razvoja rimskega orožja na sploh. Zaklad je najbrž sled enega od rimskih vojaških posegov, verjetno iz časa po ustanovitvi Akvileje (181 pr. Kr.), ki so v končni fazi pripeljali do trajnega rimskega nadzora na območju Postojnskih vrat (J. Horvat 1993; 1995b; 1997b).

Konec 2. st. pr. Kr. je na Razdrtem že stala rimska postojanka (Bavdek 1996). Bližnje utrjeno naselje Grad pri Šmihelu je na koncu 2. st. pr. Kr. že opuščeno, živijo pa dalje druge stare višinske naselbine na Notranjskem. Na njih se v 1. st. pr. Kr. pojavlja rimsko gradivo poleg takega, ki ga lahko povežemo z domačim prazgodovinskim okoljem (Ambrožovo gradišče in Baba pri Slavini: J. Horvat 1995b; Stari grad nad Uncem: J.

Istenič, N. Trampuž Orel, V. Stare, *Var. spom.* 36, 1997, 254). Pogoste so najdbe republikanskih novcev (Kos 1986, 25-31; npr. Gradišče pri Knežaku (ali Gradišče pod Studencem): *FMRSI* III, 53; Gradišče na Čepni nad Zagorjem: *FMRSI* I, 79; Ambrožovo gradišče pri Slavini: *FMRSI* I, 87) in noriških srebrnikov (Kos 1977), včasih tudi skupaj v zakladnih najdbah (J. Horvat 1995b, 189; *Zakladi* 190). Po razširjenosti italske keramike lahko predvidevamo rimski nadzor na prostoru notranjske skupine že od konca 2. st. dalje (J. Horvat 1995a; 1995b; 1997a).

Za notranjski prostor je značilna posebna različica certoških fibul vrste VII f, ki morda še sega v srednjelatensko obdobje (Bavdek 1996, 299; V. Svetličič v: J. Horvat 1997a, 31-34). Na severnojadranskem območju se v 2. in 1. st. pr. Kr. uveljavijo lokalni tipi fibul, kot sta npr. vrsti Kastav in Picugi (Guštin 1987; 1986a; 1991). Hkrati srečamo na Notranjskem in tudi na območjih idrijske in mokronoške skupine italske fibule poznorepublikanskega časa (npr. tipi Nova vas, Cenisola, Almgren 65, variante vrste Nauheim: Guštin 1987; 1986a; 1991; Božič 1993) oziroma poznorepublikanskega in zgodnjeavgustejskega obdobja (npr. vrste Gorica, Jezerine, Alesia: Guštin 1987; 1986a; 1986b; 1991; Vičič 1994).

Okoli sredine in v drugi polovici 1. st. pr. Kr. se rimski vplivi širijo naprej v notranjost jugovzhodnoalpskega prostora (J. Horvat 1995a). Najpomembnejša točka tega časa je bila v Navportu ob izvirih Ljubljane na Vrhniki. Po pisnih virih so bili italjski trgovci prisotni v Navportu že v 2. st. pr. Kr., ko je bilo naselje še v rokah Tavriskov. Blago, ki so ga iz Italije tvorili preko kraških prehodov, so v Navportu preložili na ladje in peljali proti Sisciji. Utrjeno rimsko naselje z velikim trgom in skladišči helenističnega tipa je bilo zgrajeno sredi 1. st. pr. Kr. ali najkasneje v zgodnjeavgustejskem času. Organizirano je bilo kot *vicus*, ki so ga vodili predstavniki akvilejskih trgovskih družin. Med drobno materialno kulturo se poleg italskega pojavlja tudi gradivo, značilno za mokronoško skupino v poznolatskem času (Šašel Kos 1990; J. Horvat 1990a). V istem času je tudi v Emoni (Ljubljani) že obstajala rimska postojanka, ki je ležala na južnem pobočju Ljubljanskega gradu in ne na mestu poznejše kolonije. Območje Ljubljanskih vrat je torej moralo biti že sredi 1. st. pr. Kr. trdno pod rimskim nadzorom (Vičič 1992; 1993; 1994).

Sredi 1. st. pr. Kr. ali v zgodnjeavgustejskem času je bilo priključeno tudi Posočje. O bojih pričajo rimske vojaške najdbe z Gradu pri Reki (tudi Grad na Lipi: D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999). Iz tretje četrtine 1. st. pr. Kr. izvira vojaški nagrobnik z Mosta na Soči (Šašel 1985a).

V oktavijskem in avgustejskem obdobju je bil rimski državni priključen še preostali del Slovenije: Dolenjska verjetno v zvezi z japonskimi vojnami 35/33 pr. Kr., celjsko in ptujsko območje ob priključitvi Norika okoli 16 pr. Kr., kar je ostalo pa najpozneje v vojnah s Panonci 14 do 9 pr. Kr. (zadnji zgodovinski pregled Šašel Kos 1997b; pregledno o arheoloških najdbah avgustejskega časa: Mikl Curk 1973b; J. Horvat 1995a). Arheološko se politične spremembe kažejo v razcvetu naselja v Navportu in Emoni (J. Horvat 1990a; Vičič 1993; 1994). Očitno je v tem času zelo važna utrjena postojanka v Kranju (Mikl Curk 1973b; M. Sagadin, *Var. spom.* 32, 1990, 179), pomembni naselji sta bili v Celeji (Lazar 1996a; Vičič 1997) in verjetno tudi v Petovionu (numizmatične najdbe: Kos 1986, 56).

V 1. st. po Kr. se nadaljuje poselitev gradišč na Notranjskem in v Istri (J. Horvat 1995a; 1995b; 1997a). Raziskave na Dolenjskem pa kažejo, da so bila v avgustejskem obdobju gradišča že opuščena in je moralo priti do premikov v poselitvi (npr. Stična: Gabrovec 1994). Grobovi z orožjem iz Verduna pri Stopičah dokazujejo, da so v avgustejskem obdobju domačine rekrutirali v rimsko vojsko (Breščak 1986). Na začetku rimskega obdobja so verjetno opustile tudi prazgodovinske višinske postojanke na Štajerskem (npr. Poštela: Teržan 1990; Brinjeva gora: Pahič 1980). Na Gorenjskem se je poselitev gradišč morda nadaljevala še v avgustejskem obdobju, na kar bi

lahko kazale rimske vojaške najdbe z Gobavice nad Mengšem (Železnikar 1999).

Zgodnja faza rimskega obdobja na slovenskem ozemlju se konča z ustanovitvijo mest: Emone v oktavijskem ali zgodnjeavgustejskem obdobju, Celeje pod Klavdijem, Nevioduna pod Vespazijanom in Petovione pod Trajanom (Šašel Kos 1995a; 1997b).

CESTE

Jaro Šašel je zbral topografske podatke o poteku posameznih cest, miljnike ter zgodovinske vire in napise, ki so povezani s cestami (Šašel 1975a). Pomembna sta tudi natančna pregleda cest v zahodni Sloveniji in Istri (Bosio 1991) in v vzhodni Sloveniji (Pahič 1983a).

Rimska doba je prinesla določene spremembe v trasah glavnih poti, ki so najbolj opazne na Notranjskem. Prazgodovinska in zgodnjeh rimska glavna pot preko prelaza Razdrto (antično ime Okra) in Postojnskih vrat (Šašel 1974a; 1977) je postala stranska po izgradnji krajše ceste preko visoke in nenaseljene Hrušice (*Ad Pirum*). Gradnjo po zgodovinskem viru lahko datira-mo v avgustejsko obdobje (Festus, *Breviarium* VII 51, 10-13; Ulbert 1981). Preusmeritev prometa se vidi tudi na stari poti pri Razdrtem. Raziskave so pokazale izrazito razliko med bogatim gradivom od konca 2. st. pr. Kr. do prve polovice 1. st. po Kr. ter skoraj popolno odsotnostjo mlajših najdb (Bavdek 1996). V pozni antiki je bila cesta čez Hrušico opuščena in so bile znova v rabi starejše poti po bolj zaščitenej območjih (Ciglenečki 1985a).

Raziskave posameznih odsekov cest in poti so potekale na Krasu (stranska cesta mimo Rodika: Slapšak 1977), v Vipavski dolini (N. Osmuk, *Var. spom.* 29, 1987, 268; N. Osmuk, *Var. spom.* 33, 1991, 211) in čez Hrušico (Ulbert 1981, 10-11; P. Petru 1980-1981). Na Ljubljanskem barju so sondirali glavno rimsko cesto, ki je bila ponekod podložena z lesenim rešetom (D. Vuga, *Var. spom.* 22, 1979, 286, 290; D. Vuga, *Var. spom.* 23, 1981, 241-243), ugotavljali pa so tudi poteke stranskih cest (D. Vuga, *Var. spom.* 22, 1979, 278, 282-284, 314-315; D. Vuga, *Var. spom.* 23, 1981, 261-262, 264-265). Na Dolenjskem so proučevali predvsem miljnike (Lovenjak 1997b; 1998, 333-375). Več delov ceste so izkopal na trasi Emona - Celeja (pregledno: Pirkmajer 1985; Blagovica: M. Zupančič, *Var. spom.* 22, 1979, 278-281; Vransko: Lazar 1997d; Šempeter: Kolšek 1976).

V raziskovanju cest je najpomembnejši prispevek Stanka Pahiča, ki je na Štajerskem s sistematičnimi topografskimi ogledi in sondiranjem natančno ugotovil poteke cest v smereh Celeja - Petoviona (Pahič 1969b; 1974; 1975a; 1976; 1978; 1983a; miljniki in zgostitev pri Škofji vasi: Winkler 1972; Kolšek 1979; 1986a; 1990), Petoviona - Savaria (Pahič 1964-1965; 1975b; 1983a; S. Pahič, *Var. spom.* 21, 1977, 209-215; Horvat-Šavel 1985; v Ptuj: Vomer Gojkovič 1993), Petoviona - Mursa (Pahič 1964-1965; 1983a; S. Pahič, *Var. spom.* 21, 1977, 209-215), Celeja - Virunum (S. Pahič, *Var. spom.* 10, 1965, 204-206; S. Pahič, *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 197-198, 201-202; Strmčnik-Gulič 1981), Celeja - Flavija Solva in po dolini Drave (Pahič 1983a; S. Pahič, *Var. spom.* 25, 1983, 246-247). Gre za ceste, grajene iz gramoznih nasutij, v soteski pri Ožbaltu ob Dravi so bile odkrite kamnite plošče z vrezanimi kolesnicami (Pahič 1983a, 263-265). Zanimiva je dvojna trasa med Stranicami in Slovensko Bistrico (Pahič 1969b).

MESTA

Emona

Na desnem bregu Ljubljane, na južnem vznožju Grajskega hriba, je bila odkrita naselbina, datirana od sredine 1. st. pr. Kr.

dalje in v 1. st. po Kr. V najstarejših plasteh, torej zanesljivo še iz časa pred ustanovitvijo kolonije, se že vidijo močni vplivi iz Italije. Dobra stratigrafija v posameznih sondah je omogočila ločitev več faz iz 1. st. pr. Kr. in 1. st. po Kr., ki se razlikujejo tudi po materialni kulturi (Vičič 1992; 1993; 1994; tudi Plesničar-Gec 1992). Tudi na Ljubljanskem gradu je bila odkrita človekova prisotnost v rimski dobi (M. Horvat, *Var. spom.* 33, 1991, 232-235; poljudno Ma. Horvat 1996).

Po zadnjih analizah zgodovinskih in epigrafskih virov naj bi bila kolonija Emona ustanovljena že v oktavijskem ali zgodnjeavgustejskem obdobju (osnovni pregled: Šašel 1968; nazadnje: Šašel Kos 1995a). Numizmatične najdbe govorijo proti obstoju vojaškega tabora na območju kasnejše kolonije (Kos 1986, 54-56; Šašel Kos 1995a). Začetek izgradnje mesta po enotnem načrtu na levem bregu Ljubljane lahko datiramo po drobnih najdbah s foruma v poznoavgustejsko oziroma v tiberijsko obdobje (Mikl Curk 1972-1973; Plesničar-Gec 1976). Mesto je bilo načrtovano po enotnem modulu 6 x 5 kvadratov, s stranico dolgo 60 dvojnih korakov (Detoni, Kurent 1963; Kurent 1980).

V zadnjih štirih desetletjih so bile izkopane velike površine stanovanjskih stavb v severozahodnem in vzhodnem območju mesta ter deli foruma. Dopolnjen je tloris mesta, katerega osnovni načrt je pripravil že Walter Schmid (1913). Izkopavanja v inzul 32 so temeljno objavljena, ne pa tudi ostala območja, tako da ostajajo vprašanja o glavnih fazah in podrobna kronologija še vedno odprta. (Pregledno: Plesničar-Gec 1972c; 1976; 1977b; 1978; 1990a; 1990b. Poljudno: *Dediščina Ljubljane*; Plesničar-Gec 1996).

V inzul 32 je bila v prvi fazi (1.-3. st.) zgrajena bivalna stavba, ki je bila nato v prvi polovici 4. st. spremenjena v terme (2. faza). V drugi polovici 4. st. je nastala tu zgodnjekrščanska stavba (3. faza). V 4. fazi, ki je dobro datirana na začetek 5. st., pa sodi baptisterij s portikom. V objavi je temeljito prikazana stavbna zgodovina, drobno gradivo pa je komentirano po štirih splošnih fazah (Plesničar-Gec et al. 1983; poljudno: Plesničar-Gec 1999).

Na kratko je bila obravnavana arhitektura posameznih stavb (inzula 2: P. Petru 1977d; Jakopičev vrt: Plesničar 1968), severnih emonskih vrat (Plesničar-Gec 1974) in kanalizacija (Vahen 1986).

Vprašanje konca Emone ni čisto pojasnjeno. Zadnje arheološke najdbe, ki so povezane z naselbino, izvirajo iz prve polovice 5. st. (Vidrih Perko 1992a; Pröttel 1996, 124-126). Nekatere gradbene posege, npr. rotundo na forumu, pa datira Ljudmila Plesničar-Gec še v drugo polovico 5. st. (Plesničar-Gec 1970-1971; 1972b; 1997).

Iz Emone je znanih in objavljenih čez 2500 grobov (S. Petru 1972; Plesničar-Gec 1972a; komentirane posamezne skupine grobov: Plesničar-Gec 1967; 1985a; Plesničar 1980; Slabe 1968; S. Petru 1978; Vuga 1985; Wiercinska 1978).

Bogat material z grobišč je bil uporabljen za kronologijo in interpretacijo keramike tankih sten ter navadne in grobe keramike (Plesničar-Gec 1977a; kritika, z dodano analizo oblik vrčev iz 1. in 2. st.: Mikl Curk 1978b; tudi: Plesničar 1971; 1975; Plesničar-Gec 1987b), analizirana je bila tera sigilata (Mikl Curk 1977; 1979a; J. Horvat 1986) in deloma tudi steklo (S. Petru 1974b). Proučene so bili tudi izbrane skupine naselbinske keramike (Mikl Curk 1974a; 1977; 1979b; Perko, Plesničar-Gec 1991; Vidrih Perko 1992a; Plesničar-Gec, Vidrih Perko 1993; Bezeczyky 1994b). Odkrita je bila lončarska delavnica, v kateri so žgali keramiko tankih sten (Plesničar-Gec 1985b; 1987b). Poleg uvoza se že v zgodnjeh rimskega obdobju pojavlja v Emoni lastna proizvodnja stekla, ki jo dokazujejo posebne oblike zajemalk (Plesničar 1974; Plesničar-Gec 1980-1981) ter kozarcev (Istenič 1994). V inzul 31 so bili odkriti ostanki steklarske delavnice, verjetno iz konca 4. ali celo začetka 5. st. (omemba: Plesničar-Gec 1980-1981). Analizirani so bili še nekateri predmeti iz stekla (S. Petru 1980), bronaste posode (Plesničar-Gec 1982) ter drobni bronasti in

srebrni predmeti (Šribar 1968; Sivec-Rajterič 1978; Sivec 1995; Sivec, Dirjec 1998; Plesničar-Gec 1995; Giumlia-Mair 1996; 1998) in otroški lutki iz slonovine (Kuret 1983). Podrobneje so bili obravnavani mozaiki (Djurić 1976), freske (Plesničar-Gec 1973; 1987a; Plesničar 1976), bronast kip "Emonca" (Cambi 1990) in posamezni kamniti spomeniki (Plesničar-Gec 1965; Maxfield 1986; Mussini 1998).

Celeja

Najdbe iz poznokeltske in zgodnjerske Celeje izvirajo z vznožja Miklavškega hriba ter iz današnje struge Savinje (Mikl Curk 1973b; Lazar 1996a; Vičič 1997). Najstarejši naselbini naj bi pripadala tudi utrdba v južnem delu poznejšega srednjeveškega mesta (Kolšek 1983a). Severno od nje, na Gubčevi ulici, leži skupina grobov iz druge polovice 1. st. (Kolšek 1972a). Celeja se je od vznožja Miklavškega hriba postopno razširila proti severu ter že konec 1. ali na začetku 2. st. prekrila grobove ob Gubčevi ulici (Kolšek 1983a).

Na območju rimskega mesta so potekala velika zaščitna izkopavanja. (Pregledno o Celeji: Šašel 1970; Kolšek 1983a; Lazar 1996b. Poljudno: Kolšek 1967; 1993a; Bolta, Kolšek 1970). Raziskani so bili odseki mestnega obzidja, tlakovane ulice in nekaj stavb z bogato notranjo opremo: mozaiki, freskami in štukaturo. Nobeno od izkopavanj še ni temeljno objavljeno (posamežno: Kolšek 1972b; Lazar 1997b; Vogrin 1991), predstavljene so le izbrane skupine gradiva: v celoti epigrafski material ter zanimivejši primerki kamnitih skulptur in reliefov (Kolšek 1968; 1972b; 1979; 1980; 1981; 1986a; 1990; 1995; 1996; Vogrin 1997; Mussini 1998), fresk (Kolšek 1987; Plesničar-Gec 1987a), mozaikov (Djurić 1976), drobne bronaste plastike (Kolšek 1993b) in stekla (Lazar 1993).

V Celeji so bili odkriti ostanki obrti, ki so bile povezane s predelavo in obdelavo kovin, sledovi kamnoseških delavnic in steklarske delavnice iz konca 1. ali začetka 2. st. Po posebnostih keramike iz Celja in Šempetra se da sklepati o obstoju lokalnih lončarskih delavnic v Celeji ali v bližnji okolici (Kolšek 1993b; Lazar 1993; 1997c).

Prvo fazo mestnega obzidja datira Kolškova v drugo polovico 2. st. (Kolšek 1983a). Na zahodnem odseku so bile v poznorimskem času uporabljene spolije (izbrano gradivo: Kolšek 1996; Vogrin 1997).

Po najdbi ceste v današnji strugi Savinje in na podlagi miljnika naj bi Savinja po letu 268 v poplavi prestavila tok in odnesla veliko območje na južnem delu mesta (Kolšek 1960-1961).

Celejska grobišča so, razen nekaj grobov in nagrobnih spomenikov, slabo poznana (Kolšek 1972a; 1977; poznorimsko grobišče na Bregu: Lazar 1997a).

Izkopana je bila krstilnica iz konca 4. in začetka 5. st. (Vogrin 1991). Od srede 5. st. ni več zanesljivih najdb z območja mesta (Kolšek 1984; Pröttel 1996, 126-128; Lazar 1997a). Na bližnji Vipoti, poznoantičnem višinskem naselju, so bili odkriti bronasti lestenci, za katere Ciglenceški domneva, da so jih prenesli iz zgodnjekršćanskih cerkva v Celeji (Ciglenceški 1993a).

Neviodun

Objavljen je bil pregled starejših izkopavanj do druge sveto-vne vojne, skupaj z najdbami, ki večinoma nimajo ohranjenih najdiščnih podatkov, v glavnem pa gre za predmete iz grobov. Natančna topografija in načrt mesta še nista bila narejena (S. Petru, P. Petru 1978; Petru, Knez, Uršič 1966; poljudno: P. Petru 1977c).

Med leti 1960 in 1968 so na območju Nevioduna potekala obsežna raziskovanja: sondirali so mestno jedro in primestne predele. Odkrili so stavbo s hipokavstom, stavbo z mozaikom, svetišče, skladišče, ostanke kloake in pristanišče z dvema po-

moloma v stari strugi Save. Ta raziskovanja še niso objavljena in tako niso znani niti tlorisi raziskanih objektov niti njihova lega v prostoru. V Veliki vasi, 2 km zahodno od mesta, so odkrili rimsko opekarno: peč, tegule, imbrekse ter skladišče keramičnih vodovodnih cevi. Pri samem Neviodunu je bila izkopana lončarska peč (Petru, Knez, Uršič 1966; S. Petru, P. Petru 1978). Novčene najdbe kažejo na trajanje življenja v Neviodunu do konca 4. st. (Kos 1986, 218-224).

Epigrafske najdbe iz Nevioduna in njegovega teritorija so bile objavljene in interpretirane (Lovenjak 1998).

Petoviona

Petoviona se je razvijala na obeh bregovih Drave. Na levem bregu, to je v vzhodnem delu rimskega mesta na Vičavi in na Panorami, je ležalo upravno in versko središče, v Rabelčji vasi pa obrtniška četrt. Na desnem bregu, na današnji Spodnji Hajdini in na Zgornjem Bregu, so stali uradi ilirske carine, razkošna bivališča, manjša svetišča ter verjetno vojaški tabor iz 1. st., ki pa še ni odkrit. (Pregledno o razvoju mesta in urbanizmu: Curk 1980-1981; Mikl Curk 1968e; 1969a; 1979c; 1985c; 1989a; 1989b; 1993; Lamut 1992. Zgodovina arheoloških raziskovanj: Vomer-Gojkovič, Kolar 1993.)

Novejše arheološke raziskave zahodnega dela mesta, na desnem bregu Drave, so bile omejene le na manjša zaščitna izkopavanja. Tlorisi večine novih izkopov še niso objavljeni in usklajeni s Schmidovima zbirnima načrtoma (Zgornji Breg: Schmid 1923-1924, sl. 16; Spodnja Hajdina: Vomer-Gojkovič, Kolar 1993, 44). Naselje je znano le v grobih okvirih, saj so bile podrobne analize stratigrafije in gradiva delane le za nekaj posameznih izkopišč (Mikl 1964-1965; Mikl Curk 1966b; Strmčnik-Gulič 1993; Tušek 1996) oziroma vrst gradiva, kot so na primer sigilata (Mikl-Curk 1981), mozaiki (Djurić 1976) in štukature (Ertel 1993).

Na Spodnji Hajdini so bili odkriti ostanki lesenih stavb in delavnica bronastih izdelkov, ki sodijo v avgustejsko obdobje in v prvo polovico 1. st. (Z. Šubic, *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 152). Širitev naselja do največjega obsega in izgradnja bivališč z bogato notranjo opremo je po glavnini drobnih najdb in mozaikih približno datirana v drugo polovico 2. in v 3. st. Zadnjo gradbeno fazo razkošnih stavb datira Iva Mikl Curk na začetek 4. st. (Mikl 1964-1965; Djurić 1976; Ertel 1993). Kloaka v osrednjem delu naselja je bila zasuta v drugi polovici 3. st. (I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 21, 1977, 252-253).

Na Spodnji Hajdini, blizu prvega mitreja in niza manjših svetišč, sta bila odkrita oltarja, posvečena Marimogiju ter Svetemu izviru in Nimfam (Tušek 1986; poljudno o mitrejih: Curk 1972). Na tretji mitrej na Zgornjem Bregu se prislanja prostor, v katerem je bil najden doprsni kip boginje. Erna Diez je kip interpretirala kot upodobitev Nutrice in prostor kot svetišče Nutric (Diez 1993).

Na odseku Fram - Ptuj je bil sondiran vodovod, ki je vodil v zahodni del Petovione (I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 15, 1970, 152-154; S. Pahič, *Var. spom.* 17-19/1, 1974, 130).

Tudi na levem bregu Drave, na Vičavi, niso bile raziskane večje površine, ki bi pojasnile razvoj središča mesta. Najzgodnejše antične najdbe na tem prostoru segajo v prvo polovico 1. st. po Kr. Lokacija foruma na Vičavo temelji predvsem na epigrafskem gradivu, ki je sicer v sekundarni legi. Med leta 103 do 105 je datiran napis, na katerem nastopa Trajan kot donator neke javne zgradbe (Mikl-Curk, Tušek 1985). Gradbeni napis iz leta 243 omenja obokano tržnico (*loca fornicata*) (Saria 1969). Obrtniške delavnice so redke v tem delu mesta, zanimivo pa je odkritje delavnice za obdelavo kosti (Mikl-Curk, Tušek 1985).

Nekje v naselju na Panorami, nad forumom, je moralo stati v drugi polovici 2. in na začetku 3. st. svetišče Nutric. V poznorimskem grobu s Panorame so bile namreč sekundarno uporabljene marmorne plošče s posvetili Nutricam (Tušek 1986).

Zelo dober vpogled v strukturo in razvoj najvzhodnejše petovionske četrti so omogočila obsežna zaščitna izkopavanja v Rabelčji vasi. Analize izkopavanj in drobnega materiala še niso bile v celoti opravljene; na razpolago je le nekaj delnih študij za kronološko oporo.

Na predelu ob Grajeni so bili odkriti naselbinski sledovi iz 1. stoletja: preproste lesene stavbe s poglobljenimi tlemi in ognjiščem. Naselje je bilo prepreženo z jarki, ki so proti Grajeni verjetno odvajali meteorne vode. Žgani grobovi 1. st. kažejo na skrajni rob najstarejše naselbine (M. Lubšina-Tušek, *Var. spom.* 36, 1994-1995, 189-191).

Sredi 2. stoletja se je naselje razširilo proti vzhodu. Tu je bila skoncentrirana obrtniška dejavnost - prevladujejo velike lončarske in opekarske delavnice. Peči so razstresene v skupinah po celotni površini naselbine - arheološko dokumentiranih jih je bilo vsaj 100. V manjših okroglih in pravokotnih pečeh so žgali keramične posode, v velikih pravokotnih pa verjetno opeko. Ob pečeh ležijo velike sušilnice, vodnjaki in zbiralniki za vodo. Delavnice so bile kratkotrajne - na robu naselja so prekrile dele starejših grobišč, delovale, nato so jih opustili in zopet se je razširilo grobišče (Šubic 1968; 1969; Batistič-Popadić 1980; Curk, Gulič, Tušek 1984; Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Vomer Gojkovič 1993; Jevremov 1981; 1985; *Var. spom.* 22, 1979, 295-311; *Var. spom.* 23, 1981, 248-257). Tera sigilata iz nekaterih lončarskih delavnic kaže, da so delovale predvsem v 2. in 3. st. (Gabler 1986).

Na osrednjem območju Rabelčje vasi so bili najdeni tudi sledovi drugih obrti: ostanke klesanja marmorja, steklarstva, livarski lončki ter poznoantična peč za žganje apna (Jevremov 1985; Tušek 1984). Na severnem obrobju naselbine je bil odkrit 5. ptujski mitrej (Tušek 1990).

Topografski pregled grobišč je pripravila Iva Mikl Curk (1990a). Objavljeni so deli vzhodnega grobišča iz sodobnih izkopavanj (Kujundžić 1982; Tušek 1985; 1993b; 1997; Vomer-Gojkovič 1996b; 1997a; Mikl-Curk 1996b) ter gradivo zahodnega grobišča iz grobov, ki so jih izkopali predvsem konec prejšnjega in na začetku tega stoletja in jih hranita muzej v Gradcu (Istenič 1999; prim. še Mikl-Curk 1985b) in deloma muzej na Ptuj (Šubic 1972; Žižek 1996).

Na Zgornjem Bregu in na Vičavi je Iva Mikl-Curk opazila spremembe v usmeritvi zidanih stavb in ulic, ki so iz zadnjega obdobja rimskega mesta, datirane v sredino oziroma v drugo polovico 4. st. Iva Mikl-Curk domneva, da je šlo za korenito spremembo v strukturi mesta, ki je morala slediti neki katastrofi (Mikl-Curk 1978a; Curk 1980-1981; Curk, Tušek 1989).

Konec 4. st. so bili opuščeni celi predeli rimskega mesta. Na območju ruševin na Zgornjem Bregu se je razširilo veliko grobišče, skupine in posamezni grobovi (Mikl 1964-1965; Mikl-Curk 1966a). Poznorimska skeltna grobišča so ležala tudi na Spodnji Hajdini, na Panorami in v Rabelčji vasi (Jevremov 1990; Knific, Tomanič-Jevremov 1996; Tušek 1997; Vomer-Gojkovič 1997a).

Na Panorami so izkopali ostanke zgodnjekrščanske cerkve: kamnito cerkveno opremo in dele barvnega mozaika, ki sodi v prvo polovico 5. st (Knific 1991; zgodnje krščanstvo še pri Klemenc 1967; P. Korošec 1980c). Na Grajskem griču in na Panorami sta bila odkrita dva stolpa. V panonskem odseku lime sa je izgradnja takšnih stolpov (tip Budakalász) datirana takoj po letu 370, po letu 380 pa so bile v njih nastanjene posadke federatov. Situacija na Grajskem griču se s tem dobro ujema, saj je bilo v bližini izkopano manjše grobišče z germanskimi elementi, v katerem bi smeli videti grobišče posadke trdnjave (Ciglencečki 1993b; Jevremov, Tomanič-Jevremov, Ciglencečki 1993; P. Korošec 1968). Posamični zgodnji barbarski grobovi so bili odkriti tudi na območju Rabelčje vasi (P. Korošec 1980b; Knific, Tomanič-Jevremov 1996).

Od srede 5. st. ni več arheoloških sledov poselitve v Petovion (Ciglencečki 1993b; drugače po zgodovinskih virih Šašel Kos 1994b).

O gospodarskem pomenu Petovione pričajo številne obrtniške delavnice (Jevremov 1981; 1985). Keramična proizvodnja se je morala pričeti v Petovionu že na začetku 1. st., kar kažejo lokalni posnetki italske sigilate (Istenič 1995a), vrhunec pa je dosegla v 2. in 3. st. z velikimi lončarskimi delavnicami (npr. Jevremov 1981; 1985). S tipologijo oblik, študijem tehnologije ter kemičnimi analizami se je dalo dobro določiti značilnosti ptujske keramične proizvodnje (Istenič 1993; 1995a; 1999; Daszkiewicz, Schneider 1999).

Poleg raziskav lokalne keramike (P. Korošec 1980a; Emeršič 1982; Istenič 1995a; 1999; Mikl Curk 1997b) je bilo več študij posvečenih teri sigilati (Curk 1969a; Mikl Curk 1965; 1968c; 1971; 1981; 1990b), glazirani keramiki (Istenič 1995b), keramiki tankih sten (Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Istenič 1999), amforam (Bezeczky 1993), oljenkam (Šubic 1975; Istenič 1993; 1999; P. Korošec 1996) in napisu na posodi v predrimski pisavi (Eichner, Istenič, Lovenjak 1994).

Obravnavane so bile pomembnejše skupine drobnega gradiva (pregledno starejše najdbe: Mikl Curk 1976a), kot so: steklo (Šubic 1974; P. Korošec 1982a; 1982b; 1982c), jantar (Vomer Gojkovič 1996a), fibule (Mi. Horvat 1982; Jevremov 1990; Ciglencečki 1993b; Lamut 1995; Žižek 1995), nakit (P. Korošec 1993), kipci (J. Korošec 1993) in vojaška oprema (Mikl-Curk 1980).

V Petovionu sta bila zelo pomembna tudi klesarstvo in trgovina z marmornimi izdelki iz pohorskih kamnolomov (Djurić 1997; o izbranih kamnitih spomenikih: Maxfield 1986; Jevremov 1988; Diez 1993; J. Korošec 1996).

POSELITEV NA PODEŽELJU

Primorje

Območje obalnega pasu, Krasa in kraških prehodov proti Postojnski kotlini je upravno sodilo pod kolonijo Tergeste. Meja z emonskim ozemljem ni jasna in s tem tudi ne pripadnost Postojnske in Cerkniške kotline ter Loške doline.

Splošen pregled mestnega ozemlja Tergesta, s poudarki na zgodovinski in epigrafski problematiki je pripravil Zaccaria (1992, 139-170). O razvoju poselitve in gospodarstva v obalnem pasu piše Monika Verzár-Bass (1986; o gospodarstvu še: Boltin-Tome 1979; Labud 1990; Cunja 1995).

Objavljeno je bilo nekaj topografskih pregledov: seznam najdišč (M. Stokin v: J. Horvat 1997a, 140-150), topografija obalnega pasu (Boltin-Tome 1979), posebej Miljskega polotoka (Župančič 1989; 1989-1990), topografija doline Rižane s poskusom interpretacije poselitve in ekonomije (Labud 1995; kritika: Župančič 1995) ter na kratko še poselitev Kraškega roba (Župančič 1990). Poselitveno sliko dopolnjuje tudi pregled opek z žigi na celotnem območju Tergesta (Zaccaria, Župančič 1993).

V Koprskem zalivu, ob ustju rečice Rižane, ležita dve pomembni najdišči, Sermin in Koper. V Serminu je bila ugotovljena naselbinska kontinuiteta od prazgodovine do srede 1. st. po Kr. (J. Horvat 1997a) ter naselbina iz poznorimskega časa (podatki M. Stokin). Bližnji koprski otok pa je bil močnejše poseljen šele od poznorimskega obdobja dalje. Očitno se je v pozni antiki lokalno prebivalstvo, verjetno skupaj z begunci iz Panonije in jugovzhodnoalpskega prostora, umaknilo v Koper in druga utrjena obmorska mesta (Šašel 1974b; Župančič 1991; Cunja 1987; 1989; 1991; 1996; Stokin 1993; D. Snoj, *Var. spom.* 37, 1998, 49-61).

Močno poselitveno jedro je ležalo tudi na širšem območju Pirana. Najdbe, ki kažejo na kontinuiteto od prazgodovine do pozne antike in naprej v srednji vek, so bile odkrite v samem mestu. Tudi tu je močna poznoantična faza (Stokin 1990a; D. Snoj, M. Novšak, *Var. spom.* 34, 1992, 265-272; Vidrih Perko 1995; D. Snoj, *Var. spom.* 37, 1998, 79-83). Naselbinski ostanke v

Fornačah pri Piranu sodijo v prvo polovico 1. st. pr. Kr. (Stokin 1992; 1993; J. Horvat 1995a; 1997a), v Fizinah pri Portorožu pa od 1. st. pr. Kr. do poznorimskega obdobja (Boltin-Tome 1979, 49-52). Obalne naselbine so bile ugotovljene tudi v Strunjanu (Boltin-Tome 1990) in Viližanu pri Izoli (Boltin-Tome 1991; Karinja 1997).

V antičnih obmorskih pristaniščih so potekale nove izmere in podvodna topografija (pregledno: Boltin-Tome 1979; Knific 1993; Karinja 1997; v zalivu sv. Jerneja: Knific 1993, 15-16; v Viližanu: Boltin-Tome 1979; 1991; Karinja 1997). Najbolj obsežna so bila raziskovanja pristanišča in velike vile v Simonovem zalivu. V pristanišču so zelo dobro ohranjeni pomol, bankina (zid, ki podpira obalo) in valobran (V. Šribar, *Var. spom.* 12, 1967, 89-91; Boltin-Tome 1979; 1991; Boltin-Tome, Kovačič 1990; Labud 1989; Karinja 1997; S. Karinja, *Var. spom.* 37, 1998, 38-39). V vili so odkrili plasti od avgustejskega do poznorimskega obdobja (3.-4. st.). Objavljena so kratka poročila o izkopavanjih (Stokin 1987; Labud 1989) ter o konservaciji mozaikov in fresk (Bogovčič 1993), obdelane so amfore (Labud 1996) in tera sigilata, ki je primerjalno vključena v situacijo severnojadranskega in vzhodnoalpskega prostora (Mikl Curk 1996a).

Nižinska območja so bila gosto poseljena v najbolj cvetočih fazah rimskega obdobja (Labud 1995). V vili rustiki v Grubelcah pri Dragonji je bila raziskana kopalnica iz 2. st. (Boltin-Tome 1968). V Predloki so bili ugotovljeni začetki vile v 1. in 2. st. močna pa je poznorimska faza do 5. st. (kratka poročila: Boltin-Tome 1977; 1986). Sondirana je bila vila v Kolombanu pri Hrvatinih (M. Župančič, *Var. spom.* 24, 1982, 170).

V Čenturju so bili najdeni štirje veliki novčni zakladi iz časa vladavine Maksencija, ki so pripadali najbrž vojaški blagajni. Eden je bil zakopan leta 309, trije pa leta 310. Območje arheološko še ni bilo raziskano (Jeločnik 1973; Jeločnik, Kos 1983).

Višinska naselja v obalnem zaledju so zelo slabo znana. Najdbe na gradiščih, kot so Kaštelir pri Dvorih nad Izolo (Boltin-Tome 1967), Tinjan, Socerb (Župančič, Petru 1986; Župančič 1990, 23) in Kaštelir nad Jelarji (npr. Maselli Scotti 1986), segajo vsaj še v 1. st. po Kr. Pozna antika je verjetno močna na višinskih točkah, vendar ni raziskana (Župančič 1990, 24).

Kras in Notranjska

Povzetek arheoloških dognanj na najdiščih v porečju Reke in na Divaškem pragu je pripravil France Leben (1989). Kras je bil področje posebne topografije, na podlagi katere je Slapšak prikazal teoretične modele poselitve in gospodarske izrabe prostora (Slapšak 1983b; 1988; 1995). Teoretični zaključki so bili deloma preverjeni z izkopavanji na Rodiku, enem pomembnejših višinskih utrjenih naselij, ki je nastalo že v pra-zgodovinskem obdobju. Sondiranja so pokazala dve antični gradbeni fazi z različno orientacijo. Starejšo iz 1. in 2. st. ter mlajšo iz 4. st. (kratka poročila: Slapšak 1978; 1983a; 1986; 1997; razstavni katalog: Slapšak 1985). Površinske najdbe kažejo na kontinuirano poselitev skozi celo rimsko obdobje in prekinitev življenja sredi 5. st. (Vidrih Perko 1997a; 1997c). V neposredni bližini rimske naselbine je bilo pri površinskem pregledu odkrito več območij obrtniških dejavnosti, povezanih z visokimi temperaturami (Mušič, Slapšak 1998). Objavljeno je grobišče iz 1. in 2. st. (Istenič 1987; 1988).

V Štanjelu je bil odkrit podoben spekter poselitve kot na Rodiku: 1. st. ter 4. do 5. st. (Vidrih Perko 1997c). Horizont druge polovice 4. st. je prisoten v Povirju (Osmuk 1976; Vidrih Perko 1997c). Tudi v kraških jamah so pogoste plasti s poznoantičnimi ostanki (npr. Podmol pri Kastelcu: Turk et al. 1993). V Žirju je bilo raziskano manjše grobišče iz 1. st. z zanimivim grobom z orodjem (Bavdek 1998).

Na Notranjskem se mnoga utrjena višinska naselja iz prazgodovine nadaljujejo v zgodnjo rimsko dobo (topografija:

Urleb 1975). Kontinuiteta je izpričana za Ambroževo gradišče pri Slavini, Gradišče na Čepni, verjetno tudi za Gradišče nad Gornjo Košano, Stari grad nad Uncem, Tržišče pri Cerknici in Žerovinšek (Guštin 1973; 1979; Urleb 1979; J. Horvat 1995b). Na prelazu Razdrto je od konca 2. st. pr. Kr. do sredine 1. st. po Kr. stala rimska obcestna postojanka (Bavdek 1996). V Loški dolini živita višinski naselji na Križni gori in Ulaki do poznorimskega obdobja (morda z občasnimi prekinitvami). Nižinsko naselje v Šmarati sodi v poznorimsko obdobje (Urleb 1968; 1974, t. 38-43; Vidrih Perko 1997c; Perko, Bavdek, Lazar 1998). V Cerknici je bilo raziskano grobišče z grobovi od druge polovice 1. do 3. st. (Urleb 1983), v Uncu pa grobišče od 1. do 4. st. (kratko poročilo: Vičič, Schein 1987).

Vipavska dolina

V Ajdovščini je ležala obcestna postaja *Fluvius Frigidus*, ki je bila v poznorimskem obdobju preimenovana v *Castra*. Ugotovljen je bil približen obseg zgodnjeantične naselbine in lega grobišč od 1. do 4. st. V sedemdesetih letih 3. st. je bila zgrajena utrdba, datirana po novcih Galijena v malti obzidja (Osmuk 1990; v konec 3. st. jo postavlja po arhitekturi Pröttel 1996, 138-140). Raziskan je bil potek obzidja s stolpi, v notranjosti so bili izkopani deli treh stavb in term. Stavbe so bile uničene konec 4. st., utrdba naj bi propadla najkasneje v začetku 5. st. (Pregledi: P. Petru 1969a; 1972; 1974a; Osmuk 1989; 1997b; Osmuk, Svoljšak, Žbona-Trkman 1994. Obzidje: P. Petru 1972; Osmuk 1990. Zgodnjeantična faza: N. Osmuk, *Var. spom.* 21, 1977, 198-202. Rekonstrukcija gradbene mreže: Fabčič 1997. Sredozemska fina keramika: Pröttel 1996, 138-140. Novci: Kos 1986, 196-198, 201-207).

Na območju Vipavske doline je bila nekajkrat sondirana rimska podeželska arhitektura (Pavlini v Lokah, 1. st. po Kr.: Žbona-Trkman 1984; 1986; Ledine v Novi Gorici, konec 3. in 4. st.: Osmuk 1985-1987). V Biljah so izkopali ostanke rimskega objekta z lončarskimi pečmi, ki sodi verjetno v 4. st. V bližini je bilo grobišče z žganimi grobovi (B. Žbona-Trkman, *Var. spom.* 25, 1983, 216-219).

Zbrane so bile opeke z žigi v Vipavski dolini, Posočju in Goriških brdih (Žbona-Trkman 1993).

Posočje

Idrijska skupina, ki je živela v zgornjem Posočju in v dolini Idrijce, se je od srednjelatenskega obdobja nadaljevala še v zgodnjorimski čas (Gabrovec 1966; Guštin 1991; Božič 1999). Na domorodnih grobiščih so pokopavali do začetka 1. st. po Kr. Bogatejši moški poznolatenški in avgustejsko-dobni grobovi vsebujejo orožje (najprej latensko, pozneje tudi rimsko), bronasto posodje in kolekcije kmečkega orodja. Grobne celote so zelo pomembne za razumevanje razvoja rala in črtala. Pojavljajo se tipi fibul, značilnih samo za idrijsko skupino, severnojadranski tipi ter nadregionalni italški tipi (Guštin 1991).

V hribovitem svetu porečja Idrijce ležijo naselja, s katerih so znane le površinske najdbe iz latenskega in zgodnjorimskega časa: Grad pri Reki, Vrh gradu pri Pečinah ter Gradišče pri Cerknem (*FMRSI* I 2/2, III 2 [Cerkno]; Guštin 1991; Svoljšak 1992; D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999; J. Horvat 1993). Na Gradu pri Reki (tudi Grad na Lipi), ki zapira sotesko Idrijce, je bilo poleg latenskih najdb najdeno tudi rimsko orožje: svinčeni izstrelki za pračo, konice katapultnih izstrelkov ter kratki pilumi z eno zalustjo in ploščatim nasadiščem. Orožje lahko datiramo najkasneje v zgodnjeavgustejsko obdobje ter je očitno sled rimskega obleganja domorodne utrdbe (*FMRSI* III 4; J. Horvat 1993; D. Svoljšak, *Var. spom.* 36, 1997, 252-253; Božič 1999).

Osrednje naselje je ležalo na Mostu na Soči, na sotočju Soče in Idrijce. Izkopane so bile latenskodobne in rimskodobne stavbe. Najmlajša faza stavb po novčnikih zakladih sodi na konec 4. st. (kratka poročila: Svoljšak 1974; 1980; Gabrovec, Svoljšak 1983; Žbona-Trkman, Svoljšak 1981; novci: Kos 1978; *FMRS/I* 9 in III 9/1; opeke: Žbona Trkman 1993; kovinske najdbe: Guštin 1991, t. 44-45). Na robu naselbine je bilo raziskano grobišče s 149 grobovi. Za razliko od grobišč idrijske skupine, ki prenehajo na začetku 1. st., naj bi se grobišče na Mostu na Soči začelo v 1. st. pr. Kr. in trajalo do 5. st. Na grobišču je bil odkrit nagrobnik vojaka 15. legije, datiran med 53 in 31 pr. Kr. Približno v isti čas sodi tudi nagrobnik italškega priseljence (Žbona-Trkman, Svoljšak 1981; Šašel 1985a; Svoljšak, Žbona-Trkman 1986; *FMRS/I* 9/2 in III 9/2; glej tudi Guštin 1991, 32). Med živalskimi kostmi iz rimskega naselja prevladuje govedo, sledi drobnica. Delež goveda je celo nekoliko večji kot v naselbini iz starejše železne dobe (Bartosiewicz 1986).

Posebno vlogo je imelo območje Kobarida, saj je dobro povezano s Furlansko nižino. Na Gradiču nad Kobaridom je stalo naselje že v starejši železni dobi. Izkopano je bilo drobno gradivo iz časa med 2. st. pr. Kr. in 1. st. po Kr., med drugim tudi bronasti kipci božanstev, ki očitno izvirajo iz svetišča. Gradivo se po eni strani veže na idrijsko skupino, po drugi strani pa se že od 2. st. pr. Kr. dalje čuti močen rimski vpliv (npr. v kipcih, fibulah in keramiki). Gradič je močnejše poseljen zopet v 3., 4. in še na začetku 5. st. (Osmuk 1986; 1987; 1997a; 1998a; 1998b; neobjavljeni podatki N. Osmuk).

Sistematična izkopavanja potekajo na Tonovcovem gradu, utrjeni postojanki nad Sočo v bližini Kobarida. Strateška točka je bila večkrat poseljena: arheološki sledovi so iz 1. st. pr. Kr., v drugi polovici 3. st. je bilo tu pribežališče. Močno utrjeno naselje z vojaško posadko pa je na Tonovcovem gradu stalo med koncem 4. in 6. st. (Ciglencečki 1994a; 1994b; 1997a; 1997b).

Mestno ozemlje Emone

V mestno ozemlje Emone sta sodili Gorenjska in kotlina Ljubljanskega barja. Na severovzhodu je bila meja na Trojanah, jugovzhodna meja pa je verjetno potekala po gričevju zahodno od Višnje Gore (Šašel Kos 1997a, 287-288; Lovenjak 1998, 16-17).

Promet po Ljubljani je v rimski dobi izpričan tako v zgodovinskih virih, z epigrafskimi spomeniki (posvetilo Neptunu iz Bistre) in drobnimi najdbami iz rečne struge (Šašel Kos 1990; J. Horvat 1990a; posamezne najdbe: Petru et al. 1982; Logar, Bitenc 1984; Mratschek 1987; Potočnik 1987; Bitenc, Knific 1997; P. Bitenc, T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 257-262; Kos 1983; Gaspari 1999). Vprašanje regulacije Ljubljane v rimskem času je še odprto (pregled mnenj Gaspari 1998b) in verjetno ga arheologija sama ne bo mogla rešiti. Ladja iz Lip na Barju, ki je bila izkopana že leta 1890, je bila radiokarbonsko datirana v 2. st. pr. Kr. Tehnika gradnje - šivanje - jo povezuje s severnojadranskimi ladjami, nekatere konstrukcijske značilnosti pa tudi z rimsko-keltskimi rečnimi ladjami iz Srednje in Zahodne Evrope. Gaspari domneva, da gre za rimsko ladjo (Gaspari 1998a).

Utrdba v Zalogu na sotočju Save in Ljubljane, ki je na podlagi manjših sondiranj datirana v 4. st., je verjetno nadzorovala rečni promet (Mikl Curk 1968f; 1986; Ciglencečki 1987, 92; o prometu po Savi tudi: Šašel Kos 1994a).

Vikus *Nauportus*, z velikim deležem italških priseljencev, je stal ob izvrih Ljubljane. Razcvet v avgustejskem obdobju je tesno povezan s trgovino preko kraških prehodov in po Ljubljani. Pomen Nauptora se je zmanjšal že sredi 1. st. V poznorimskem obdobju je bila na nizki vzpetini Gradišče zgrajena petkotna trdnjava in v bližini obrambni stolp, ki sta vključena v poznorimski obrambni pas Italije - alpske zapore. (J. Horvat 1990a; Bavec, Horvat 1996; Slabe 1979; Mikl Curk

1974b; lesena konstrukcija v Ljubljani: Logar 1986; poljudno: J. Horvat 1996).

Na območju Iga je ležal pomemben domorodni vikus. Odkritih je bilo več kot sto napisnih kamnov, ki kažejo na posebno skupino prebivalstva, povezano z venetskimi in keltskimi jezikovnim prostorom (Šašel Kos 1997a, 255-306, z jezikoslovno literaturo; topografski pregled: Pleterski, Vuga 1987; posamezno tudi v: *Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem barju v letu 1979 I*, Ljubljana 1980).

V Kranju je v avgustejskem obdobju stalo utrjeno naselje (M. Sagadin, *Var. spom.* 32, 1990, 179; J. Horvat 1995a), ki je verjetno imelo v obdobju vzpostavljanja rimske oblasti pomembnejšo vojaško-strateško vlogo. Najkasneje sredi 1. st. po Kr. zamre naselje v Kranju. Strateško pomembno prazgodovinsko naselje Gobavica nad Mengšem je bilo obljudeno še v avgustejskem obdobju (Železnikar 1999). V 1. st. po Kr. se naselbina premakne z Gobavice v nižino, v sam Mengeš, kjer je zrastle večje naselje, verjetno vikus. Odkriti so bili ostanki metalurške dejavnosti. Naselbina v nižini je živela še v pozni antiki, ko so tod stale lesene enoprostorne stavbe s poglobljenimi tlemi - polzemljanke (Sagadin 1995a; 1999).

Gorenjska ravnina je bila med 1. in 4. st. sorazmerno gosto poseljena s posameznimi vilami in zaselki (Sagadin 1995b; posamična najdišča: Valič, Petru 1964-1965; Šubic, Sagadin 1983; Sagadin 1984; 1990). Keltska imena in pomanjkanje napisnih kamnov kažejo na prevlado slabo romaniziranega domorodnega prebivalstva (Šašel Kos 1997a, 287-288). Pri Godiču je bilo v skalnatem spodmolu ob izviru potočka odkrito preprosto svetišče, ki sega od 1. do 4. st. V svetišču so našli ostanke daritev: novce, srebrne votivne ploščice, keramične čaše, oljenke in živalske kosti (T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 234-235). Podobno svetišče je bilo najdeno tudi v jami nad Mostami pri Žirovnici (T. Knific, *Var. spom.* 36, 1997, 236-238).

V visokogorju Kamniških Alp, tik nad Gorenjsko ravnino, je bil človek prisoten že v poznolatskem času, kot lahko sklepamo po fibuli z Velike planine. Iz rimskega obdobja pa je znano več majhnih selišč, katerih enakomerna razporeditev kaže na dobro poznavanje in izrabo prostora. Glede na naravne okoliščine bi jih najlaže razlagali kot pastirske postojanke. Poznoantično obdobje je na vseh točkah zelo močno zastopano. Na planini Dolga njiva so bili izkopani kamniti suhozidni temelji stavbe iz 4. ali 5. st. Verjetno so bile visokogorske postojanke povezane z poznoantičnimi utrjenimi višinskimi naselji na obrobju Karavank in Kamniških Alp (Cevc 1997; J. Horvat 1999a; 1999b; poznoantična poselitve Ciglencečki 1987).

Na emonskem ozemlju so bila podeželska grobišča raziskovana samo posamično. V Zalogu so bili odkriti grobovi iz prve polovice 1. st. (Mikl-Curk 1986), v Blagovici grobnice (M. Zupančič, *Var. spom.* 22, 1979, 278-281).

Mestno ozemlje Nevioduna in Bela krajina

Meje mestnega ozemlja Nevioduna so približno določene proti Emoni (zahodno od Višnje Gore) in Celeji (do doline Save), vzhodna in južna meja pa nista znani. Tako ni jasna pripadnost Bele krajine, čeprav jo popolnoma arheološki elementi, kot je na primer razširjenost hišastih žar, povezujejo z Dolenjsko. Verjetno se ozemlje Nevioduna pokriva s poselitvenim območjem keltskega plemena Latobikov (Lovenjak 1998, 13-17; P. Petru 1971; S. Petru, P. Petru 1978, 32-33; J. Dular 1974; Knez 1987a, 107).

Peter Petru je pripisal Latobikom hišaste žare, ki so bile v velikem številu odkrite na Dolenjskem, največ pa jih je bilo v Nevioduni. Latobike je identificiral s plemenom, omenjenem pri Cezarju, in domneval njihovo migracijo na Dolenjsko okoli leta 60 pr. Kr. (P. Petru 1971; recenzija J. Šašel, *Arh. vest.* 21-22, 1970-1971, 310-314; tudi: P. Petru 1966; 1977a; 1978). Verjetneje Latobiki predstavljajo eno od plemen, ki so bila v predrimskem

času vključena v tavrskijsko zvezo (Božič 1987, 857). Hišaste žare pa so proizvod rimskodobnih delavnic, saj najstarejši primerki izvirajo s konca 1. st. po Kr. in nimajo povezave s poznolatskim obdobjem (A. Dular 1976; tudi: Guštin 1985; zadnja karta razširjenosti: Knez 1987a, 107).

Kaže, da so bile takoj po rimski osvojitvi opuščene utrjene prazgodovinske točke tako na Dolenjskem kot tudi v Beli Krajini (Frey, Gabrovec 1969; Gabrovec 1994; J. Dular 1985; J. Dular et al. 1991). Gosto poseljenost Dolenjske odraža že zemljevid najdišč rimskih grobov (Breščak 1985, 58). Večja središča so bila v Pretoriju Latobikov (Breščak 1990a; Breščak, Waters 1990; Slabe 1993; Šašel 1983a; Šašel Kos 1995b; Lovenjak 1998, 223-279), v okolici Ivančne Gorice, kamor je locirana cestna postaja Acervo (Frey, Gabrovec 1969), v Novem mestu (Mikl Curk 1973b; Knez 1974; 1980; 1987a; 1987b; 1992; T. Knez, *Var. spom.* 23, 1981, 244-245) in okoli Grobelj (Pirkovič 1968). Nekaj naselbin je bilo odkrito okoli Nevioduna in na območju Brežiških vrat (S. Petru, P. Petru 1978; Guštin 1985; Guštin et al. 1996).

Večjih naselbinskih izkopavanj na Dolenjskem ni bilo. Raziskovali so na območjih posameznih vil: Zloganje, zgrajena sredi 4. st. (kratka poročila: Breščak 1989b; 1990d), Sv. Martin v Velikih Malencah (kratko poročilo: B. Mušič v: Guštin et al. 1996, 105-120).

V Beli krajini je bilo verjetno naseljeno pleme Kolapijani (Šašel 1985b). Poselitveno sliko Bele krajine predstavlja Janez Dular (J. Dular 1985), objavljena so grobišča (J. Dular 1974; A. Dular 1976) in rimski napisi (Lovenjak 1998, 281-329).

Sondirali so pred reliefom mitreja v Rožancu in odkrili sledove kurjenja, odlomke keramike in novce od Marka Avrelija do Konstantina I. (D. Breščak, *Var. spom.* 26, 1984, 251-253). Po zadnjih ugotovitvah je bil mitrej postavljen v starem kamnolomu in ne v naravni podrti jami (Lovenjak 1998, 285-287).

Na Okljuku v Loki pri Črnomlju je bil verjetno rimski vikus, v samem Črnomlju pa je nastalo v poznem 4. ali na začetku 5. st. utrjeno naselje s cerkvijo (J. Dular 1985, 60-61; Šašel 1985b; Mason 1998). Od konca 4. st. in v 5. st. je stalo na Kučarju zgodnjekrščansko središče (Dular, Ciglencečki, Dular 1995). V poznoantičnem obdobju je tako na Dolenjskem kot tudi v Beli krajini prišlo do premikov naselbin na bolj zaščitene točke (Dular, Ciglencečki, Dular 1995, 155-165; Mason 1998). Glede na močno prisotnost fine sredozemske keramike domneva Phil Mason (1998) pripadnost Bele krajine Liburniji *Tarsaticensis* v poznoantičnem obdobju.

V nasprotju z naselbinami je na nekaterih dolenskih grobiščih izpričana kontinuiteta med latenskim in rimskim obdobjem. Na Beletovem vrtu v Novem mestu so pokopavali od poznolatskega obdobja do 2. st. (Knez 1992; najdbe s starejših izkopavanj z istega grobišča, t. j. Okrajno glavarstvo leta 1902, še niso objavljene v celoti: Knez 1974). Izjemno mesto pripada grobišču staroselskega prebivalstva iz Verduna pri Stopičah. Tu so začeli pokopavati v zgodnjavgustejskem obdobju; glavnina grobov sega do konca 2. st., le posamični grobovi so mlajši. V avgustejskem obdobju so nekatere umrle pokopali s popolno vojaško opremo, ki je zelo pomembna za razumevanje oborožitve rimskih pomožnih enot (kratka poročila: Breščak 1986; 1989a; 1990c; 1990e).

Na večini znanih grobišč so začeli pokopavati v 1. st. po Kr. Veliko zahodno grobišče Pretorija Latobikov na Pristavi pri Trebnjem je bilo v glavnem v rabi od srede 1. do konca 2. st. (Knez 1969; Slabe 1993). Objavljena so tudi številna manjša grobišča (Knez 1964-1965; 1969; P. Petru 1969c; S. Petru 1969a; Slabe 1975; Breščak 1980; 1990b).

V poznolatskem obdobju in še v prvi polovici 1. st. po Kr. so v glavnem pokopavali sežgane ostanke v preproste grobne jame, ki so lahko prekrile s kamnito ploščo ali kupom kamenja. Od srede 1. st. dalje pa se pojavljajo še druge oblike pokopov, ki naj bi bile tudi avtohtone: grobovi, obloženi s kamni, ter grobovi, obloženi s kamnitimi ploščami in včasih predeljeni.

Ta zadnja oblika je zelo značilna za dolenski prostor. Samo okoli Pretorija Latobikov se pojavlja pokop v žarah. Drugo, bistveno manj številno skupino predstavljajo pravokotni in ovalni zidani grobovi, pravokotne zidane grobnice in okrogle kupolaste grobnice s hodnikom. Kupolaste grobnice se pojavljajo na vzhodnem delu Dolenjske. V grobnicah so bile stene poslikane s freskami. Zidani grobovi so redkejši in kažejo na bogatejše družine. Izredno redek je bil pokop pod gomilo (Knez 1968; Breščak 1985).

Struktura pridatkov je tudi zelo značilna za dolenski prostor. Na Beletovem vrtu v Novem mestu so pogoste v grobovih živalske kosti, med katerimi prevladujejo okončine domače svinje (I. Turk v: Knez 1992, 103-105). Posebnost dolenskih grobov so tudi pivski servisi: večji lonec in čaša, pogosto je poleg tudi skleda (Knez 1987a, 106; 1992, 88-89; P. Petru 1969b, 207-209).

Mestno ozemlje Celeje

Meja celejskega ozemlja je potekala na zahodu na Atransu (Trojanah), na severu je verjetno vključevala Kolaciono (Stari trg pri Slovenj Gradcu), na vzhodu Ragando (verjetno Spodnje Grušovje), segala je verjetno do Sotle, na jugu pa je še zajemala dolino Save (Šašel 1970).

Atrans je bil carinska in beneficiarska postojanka na meji med Italijo in Norikom (pregledi: A. Bolta, J. Šašel v: *ANSI* 267-268; Pirkmajer 1985, 168-169; M. Zupančič 1977; napisi: Šašel Kos 1997a, 307-323). Topografska karta in izkopavanja niso objavljena.

Rimska naselbina v Šempeteru je ležala na območju današnjega kraja (Kolšek 1983b; 1986a). Z zahodnega grobišča je znano le nekaj grobov oziroma nagrobnikov iz 3. in 4. st. (Kolšek 1983b; 1986a; 1989-1990). Na vzhodnem grobišču so bili tik ob rimski cesti odkriti temelji grobnic ter grobne parcele z grobovi iz 1. in 2. st. (Kolšek 1976; 1989-1990; Mackensen 1978). Z vzhodnega grobišča so tudi ostanki razkošnih marmornih grobnic, ki jih je podrla Savinja v 3. st. in zasula z naplavinami. Štiri grobnice so uspeli rekonstruirati. (Objava: Klemenc, Kolšek, Petru 1972. Poljudno: Kolšek 1971; 1997b. Posamezni vidiki: Kurent 1970; Klemenc 1966; Diez 1974; Kolšek 1989-1990; 1991; 1997a; Kastelic 1997; 1998; Glaser 1997; Pochmarski - Nagele 1987; Pochmarski 1997a; 1997b.) Grobnice so predvsem po napisih datirane v drugo polovico 1. in v 2. st. (Šašel A. in J. 1963, 126-130; P. Petru 1982-1983; Verzár-Bass 1996; Kastelic 1998). Nasprotno pa po analizi posameznih motivov datirajo grobnice v pomarkomanski čas na konec 2. ali na začetek 3. st. (npr. Kranz 1986; 1997; Pochmarski - Nagele 1987; Pochmarski 1997b). Diskusija še ni zaključena.

V Ločici blizu Šempetra leži tabor 2. italke legije, ki je datiran v konec šestdesetih in na začetek sedemdesetih let 2. st. (Šašel 1974c; 1983b). Objava dokumentacije izkopavanj Frana Lorgerja iz let 1916-1918 dopolnjuje starejša poročila (Kandler 1979).

Na Vranskem je bil odkrit večji opekarski obrat. Prva delavnica je obstajala že konec 1. st. V drugi polovici 2. st. je bila na istem mestu postavljena opekarska delavnica 2. italke legije. Izkopani sta bili dve veliki peči, čez 30 m dolga stavba, ki je bila v rabi kot sušilnica in skladišče, ter naravni jarek, zapolnjen z odpadnim materialom. Večina opečnih žigov je enakih kot so tisti iz legijskega tabora v Ločici. Opekarna je bila opuščena konec 2. ali na začetku 3. st. (I. Lazar, *Var. spom.* 37, 1998, 143-145; Lazar 1997d; 1998; Vidrih Perko 1997b; N. Zupančič 1998).

V Podkrajju pri Hrastniku je bilo izkopano svetišče, posvečeno Adsaluti in rečnemu bogu Savusu. Imelo je obliko galorimskega obhodnega templja, v bližini pa so stale preproste pravokotne stavbe. Svetišče je po novčnih najdbah datirano od 1. do 4. st. (kratko poročilo: A. Jovanović, *Var. spom.* 37, 1998, 85-87; napisi: Šašel Kos 1994a; Lovenjak 1997a).

Ob rimski cesti po severnem bregu Save med Sevnico in Brestanico si v enakomernih razmakih sledijo vile rustike. Poselitev se je začela v 1. st. (P. Petru 1975a; Vičič 1983). V Sevnici je bila izkopana opekarska peč (Curk 1969b; I. Mikl-Curk, *Var. spom.* 13-14, 1968-1969, 166-167). Grobišče iz 1. st. je bilo odkrito v Breznem pri Laškem (Kolšek 1986b).

Odročno območje Kozjanskega je postalo zanimivejše v pozni antiki, čeprav je izpričana tudi starejša poselitev (poskus rekonstrukcije premikov: Šašel 1975b; Ciglencečki 1987; 1992). Verjetno neke ob vznožju Rifnika je v 2. st. stalo svetišče lokalnega vodnega boga Akvona (Bolta 1974; Šašel 1980; Pirkmajer 1994). Oltar iz Marofa pri Jurklostru, na katerem so upodobljeni motivi Kibelinega in Apolonovega kulta, je datiran približno na konec 2. ali na začetek 3. st. (Ciglencečki 1998). Kamniti spomeniki z Vranja pri Sevnici pričajo o bližnjem grobišču pretežno staroselskega noriškega prebivalstva iz 2. in pred-vsem iz 3. st., ki je segalo še v 4. st. (Šašel 1975b; P. Petru 1975b; 1980). V Velikem Kamnu so bili odkriti ostanki vsaj desetih stavb iz naselbine drugačnega tipa, kot je vila rustika (Ciglencečki 1974; 1985b). Na pripadajočem grobišču so našli zidane okrogle kupolaste grobnice s po več pokopi s konca 1. in iz 2. st. (Uršič 1985). Fragmenti kamnitih nagrobnikov so datirani v drugo polovico 2. in prvo polovico 3. st. (Šašel 1985c). Geofizikalni pregledi in sondiranja so potekala na rimski vili iz 2. in 3. st. v Grobljah pri Bučah (Mušič 1994; 1996; 1997).

V Starem trgu pri Slovenj Gradcu je ležala antična naselbina Kolaciona (karta odkritih delov naselbine in poljuden pregled: Djura Jelenko 1999). Na območju grobišča so odkrili zidane grobnice, pravokotnih, ovalnih in okroglih oblik, s kamenjem obložene grobove ter kamnit temelj za pravokotno grobno ograjo. Nekatere od grobnic je izkopal že Winkler v letih 1909-12. Večina grobov je iz 1. in 2. st., nad delom grobišča pa so odkrili naselbinsko plast, ki je datirana od 3. do zgodnjega 5. st. (Strmčnik-Gulič 1981; 1984).

V Zgornjih Dovžah so raziskovali prostore v osrednji stavbi vile iz 1. in 2. st. Na opekah se pojavljajo žigi REGANO in PARATI, najdeni tudi v opekarski delavnici na Vranskem (Djura-Jelenko 1995).

Topografski pregled vzhodnega obrobja mestnega teritorija Celeje, ob cesti proti Petovionu, je podal Pahič (1969b; 1978). V Slovenski Bistrici, kjer je stalo večje naselje, sta bili ob glavni cesti raziskani dve stavbi. Ena je bila pravokotna stanovanjska z osrednjim dvoriščem, datirana v 2. st. Za drugo stavbo iz 4. st., z dvoriščem v sredini in velikimi prostori ob vzdolžnih straneh, pa Stanko Pahič domneva, da je bila obcestna postaja s hlevi (Pahič 1976; 1978).

Ob vzhodnem vznožju Pohorja je verjetno potekala rimska cesta, ki je povezovala Celejo in Solvo (Pahič 1970; 1983b; Strmčnik Gulič 1990a; Strmčnik 1997). Upravna pripadnost tega območja ni popolnoma jasna (Hudeczek 1988, 22-24). Ob cesti so bile nanizane vile in še podrobneje neopredeljene rimske naselbine. Gre za območje Slovenije, kjer je antična poselitev najboljše raziskana.

V Hočah je bilo naseljitveno jedro že v prazgodovini, sledi mu naselbina od 1. do 4. st. (Strmčnik Gulič 1990a; 1991b).

V Bohovi je bila izkopana celotna površina vile rustike. Vilo je obdajal zid s približno pravokotnimi stranicami, dolžin med 88 in 98 m. Osrednje stanovanjsko poslopje je imelo dva vogalna stolpa in prostor, ogrevan s hipokavstom. Dvorišče je bilo razdeljeno na manjši in večji del, na katerem je stalo še sedem gospodarskih stavb ter v enem od vogalov delavnica z ognjišči. Vila sodi v predmarkomanski čas (Strmčnik Gulič 1989; 1990a; 1991b).

Podobna vila je bila odkrita v Spodnjem Radvanju: osrednji stanovanjski objekt in gospodarska poslopja, nanizana ob obodnem zidu (območje 98 x 90 m). V zid so bili vključeni trije stolpi. Ugotovili so tri gradbene faze in našli ostanke treh lesenih stavb. Vila je okvirno datirana v 3. in 4. st. (Strmčnik Gulič 1990a; 1990b; 1991a; 1991b).

Vila v Betnavi, datirana od srede 3. st. in v 4. st. obsega območje 100 x 80 m, izkopani pa so bili veliki prostori, ogrevani s hipokavstom (Strmčnik Gulič 1990a; 1991b; Strmčnik 1997).

Višinski točki na južnih obronkih Pohorja, Brinjeva gora in Ančnikovo gradišče, sta bili poseljeni od sredine ali druge polovice 3. do začetka 5. st. (Pahič 1980; 1981; Strmčnik 1997).

Mestno ozemlje Petovione in Prekmurje

Podeželje je bilo gosto poseljeno (Pahič 1964-1965; 1969a; 1970; 1978; 1983b; Koprivnik 1995). Izkopavali so v vili v Pavlovcih (Šubic 1973). V Forminu so bili najdeni ostanki arhitekture s konca 2. in začetka 3. st. (Mikl-Curk 1976b) ter grobišče, ki sodi v drugo polovico 1. in v 2. st. (Mikl Curk 1975a; 1976b).

Razširjenost rimskih gomilnih grobišč in tipologijo grobnic pod njimi je proučeval Stanko Pahič (1972). Gomilna grobišča se zgostijo na območju severno od Dravinje, južno od nje pa gre bolj za posamezne gomile. Tip pokopa se povezuje z domorodnim staroselskim prebivalstvom na mestnih ozemljih Petovione, Solve in Savarije. Gomile ležijo predvsem v gričevnatem svetu, odmaknjene od poti. Pokrivajo navadno en grob s preprosto ali zapleteno konstrukcijo grobne celice. Datirane so od druge polovice 1. do 3. st., posamič celo do 4. st. (Pahič 1972). Novejša raziskovanja posameznih gomil so potekala v Dogošah (Pahič 1968), Miklavžu (Pahič 1969a), Spodnji Novi Vasi in Veleniku (Pahič 1978). Razporeditev antičnih gomil po gričevnatem ozemlju, s katerega skoraj ne poznamo rimskih naselbin, priča o dokaj enakomerni poselitvi in intenzivni izrabi prostora (Pahič 1972).

Prekmurje je sodilo verjetno in upravno območje Savarije. Arheološka topografija je pokazala na zgoščenost poselitve v nižinskih predelih ob potoku Dobel in ob Ledavi ter na južnem obrobju Goričkega (Šavel 1991; Mikl Curk 1997a). Raziskovali so naselbino v Dolgi vasi, ki sodi predvsem v 1. in 2. st. (Mikl Curk 1970). V Ivancih so odkrili sledove lesenih stavb iz 2. in 3. st. (Horvat-Šavel 1978a). V Prekmurju so bila razširjena tako gomilna (Pahič 1972; Horvat-Šavel 1978b; 1987; Šavel 1990; 1991) kot tudi plana grobišča (npr. Horvat-Šavel 1985).

ALPSKE ZAPORE - *CLAUSTRA ALPIUM IULIARUM*

Markomanske vojne so na slovenskem ozemlju pustile arheološke sledove v taboru 2. italске legije v Ločici in v vojaški opekarski delavnici na Vranskem. Po upadu novčnega obtoka Kos domneva, da so markomanski vpadi prizadeli Celejo in deloma tudi Emono (Kos 1986, 83-91). Ruševinske plasti, ki bi jih lahko zanesljivo datirali v ta čas, niso objavljene (Mikl Curk 1987c; 1991b).

Prvi kratkotrajni premiki na višinske postojanke se pojavijo v drugi polovici 3. st. Prav tako sodijo v ta čas tudi najdbe iz nekaterih jam (Ciglencečki 1990).

V 3. in 4. st. je bil na območju jugovzhodnih Alp vzpostavljen obrambni sistem za zaščito Italije (*Claustra Alpium Iuliarum*), ki so ga tvorile večje in manjše trdnjave ter zaporno zidovje. Široko zastavljeno raziskovanje sistema je potekalo v šestdesetih in sedemdesetih letih. Zbrani so bili zgodovinski viri za alpske zapore in topografski pregledi po odsekih (*CAI*). Posamezni objekti in odseki zapornih zidov so bili izkopani oziroma sondirani (P. Petru 1967; 1969a; 1972; 1976a; Matejčić 1969; poljudno: Mikl Curk, Ciglencečki, Vuga 1993).

V osrednji trdnjavi na Hrušici (*Ad Pirum*) so potekala dolgotrajna raziskovanja. Objavljena so slovensko-nemška izkopavanja iz let 1971-1973 in izrednoteni starejši podatki (Ulbert 1981; tudi P. Petru 1980-1981; Šašel 1988). Afriško sigilato iz vseh izkopavanj je upošteval Philipp Pröttel (1996, 133-137), izbor keramike z novejših izkopavanj je predstavila Verena Vidrih-

Perko (1992b). Sondirali so del notranjosti in vzhodna vrata trdnjave na Hrušici ter raziskali utrjena vrata na zapornem zidu jugovzhodno od trdnjave. Najstarejše najdbe na območju trdnjave izpričujejo obstoj cestne postaje iz druge polovice 1. in iz 2. st. po Kr. Z gradnjo trdnjave in zapornih zidov sta povezana porast količine novcev in drobnega gradiva od sedemdesetih let 3. st. dalje. Najdbe, ki imajo vojaški značaj, sodijo predvsem v sredo in drugo polovico 4. st. (Pröttel 1996, 136). V bližini Hrušice je bil najden kos paradnega oklepa, ki je datiran v 3. st. (P. Petru 1974b). Po novcih sodeč je bila trdnjava uničena in opuščena v letu 401 (M. Mackensen v: Ulbert 1981, 131-152; Kos 1986, 198-207). Analiza drobnih najdb, predvsem pa fine sredozemske keramike se ujema z datacijami po novčnih najdbah (U. Giesler v: Ulbert 1981, 53-127; Pröttel 1996, 133-137).

Izkopani sta bili tudi trdnjavici Martinj Hrib in Lanišče, ki sta varovali dve različici poti čez kraške prehode proti Italiji. Večina drobnega gradiva iz Martinj Hriba sodi v drugo polovico in na konec 4. st. (do 388), ko je bil objekt opuščen (Kos 1986, 195-196, 203-204; Leben, Šubic 1990). Raziskovanja trdnjave na Lanišču še niso objavljena. Zadnji novci so iz leta 388 (P. Petru 1969a; 1972; Kos 1986, 195, 203-204).

Zelo verjetno celoten kompleks alpskih zapor ni nastal naenkrat. Trdnjavi na Hrušici in v Ajdovščini sta bili zgrajeni v sedemdesetih letih 3. st. (Ulbert 1981; Kos 1986, 196-207; Osmuk 1990; datacijo v konec 3. st. za Ajdovščino in Vrhniko predlaga Pröttel 1996, 138-140). Trdnjavici na Lanišču in Martinj Hribu sta mlajši, zgrajeni verjetno v Valentinijanovem času, uničeni pa prej kot trdnjava na Hrušici - leta 388 (Kos 1986, 195-196, 203-204).

DROBNA MATERIALNA KULTURA

Lončarstvo in opekarstvo

Lončarstvo in opekarstvo je bilo razvito v vseh mestih (Mikl Curk 1968b; Vikič Belančič 1970; P. Petru 1976b; *Rimska keramika v Sloveniji*, Ljubljana 1973). Peči so bile odkrite v Emoni (Plesničar-Gec 1985b; 1987b), Neviodunu (Petru, Knez, Uršič 1966) in v Petovionu, z obsežno lončarsko četrtjo (Jevremov 1985), najdene pa so bile tudi na podeželju (npr. Sevnica: Curk 1969b). Za vojsko je delal opekarski obrat na Vranskem (Lazar 1997d).

Žigi na opekah so bili raziskani na območju Istre in zahodni Sloveniji (Slapšak 1974; Zaccaria, Župančič 1993; Žbona-Trkman 1993), deloma pa tudi v Petovionu (Vičič 1980).

Proučevanje posodja je bilo po eni strani usmerjeno na študij nadregionalno razširjenih tipov, hkrati pa je potekalo razpoznavanje lokalne proizvodnje.

S keramiko celotnega slovenskega prostora se je ukvarjala predvsem Iva Mikl Curk, ter sklepala o poselitveni zgodovini, trgovini, gospodarskem razvoju, regionalnih razlikah, pri keramiki iz grobov pa tudi o kultu in načinu življenja (Curk 1971; Mikl Curk 1969d; 1975b; 1976c; 1978c; 1985a; 1987a; 1987b; 1990b; 1990d; 1991a; 1997d). Razvoj gospodarstva Petovione na podlagi keramike je raziskovala Janka Istenič (Istenič 1995a; 1999).

Študij fine nadregionalne keramike je dal pomembne rezultate o trgovskih tokovih. Jugovzhodnoalpski prostor je dosegla že severnoitalska keramika s črnim premazom ali črna sigilata, ki je bila predhodnica rdeče sigilate v poznorepublikanskem obdobju (J. Horvat 1990b; 1995a; 1997a; Stokin 1990b). Severnoitalska sigilata je obvladovala tržišče v avgustejskem obdobju in v 1. st. po Kr. Od druge polovice 1. st. po Kr. dalje prihaja galska sigilata po Donavi v vzhodno Slovenijo (Petoviona), medtem pa v zahodni Sloveniji kupujejo fino sredozemsko keramiko (Istenič 1988; Perko, Plesničar Gec 1991). Poleg študij sigilate iz Emone (Mikl Curk 1977; 1979a; Plesničar-Gec 1992), Petovione (Mikl Curk 1965; 1968c; Curk 1969a; 1969-1970; Gabler 1986), slo-

venskega primorja (Mikl Curk 1996a) in Dolenjske (Mikl-Curk 1969b; Zabehlicky-Scheffenecker 1992) je bilo opravljenih tudi več širših raziskav, ki zajemajo celo jugovzhodnoalpsko ozemlje (Vikič-Belančič 1968; Mikl Curk 1982; 1990b; 1991a; 1992; Zabehlicky-Scheffenecker 1988; standardiziranje mer italske sigilate: J. Horvat 1986).

Severnojadranski prostor in Slovenija sta bili vključeni v raziskavo uvoza fine sredozemske keramike od 2. do 7. st. (Pröttel 1996). Philipp Pröttel je tunizijsko keramiko razdelil v osem kronoloških skupin. Uvoz se je v zahodni Sloveniji okrepil v 3. st., v notranjosti pa se količina močno zmanjšuje z oddaljenostjo od Jadranske obale. S pomočjo keramike se kaže drastičen upad poselitve v mestih v drugi polovici 5. st. ter postopna izgradnja kastelov alpskih zapor in višinskih naselbin. (O fini sredozemski, predvsem afriški keramiki še: U. Giesler v: Ulbert 1981, 53-127; Perko, Plesničar Gec 1991; Vidrih Perko 1992a; 1992b; 1997a; Perko 1995; Cunja 1996; Mason 1998.)

Keramiko tankih sten so najprej uvažali iz Italije, pozneje pa se pojavijo tudi lokalne delavnice. (Republikanska in avgustejska keramika tankih sten: J. Horvat 1995a; 1997a. Emona: Plesničar 1971; Plesničar-Gec 1977a; 1987b. Petoviona: Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Istenič 1999.)

Nekaj člankov je posvečenih glazirani keramiki (Mikl-Curk 1969c; Istenič 1995b).

Študij amfor je poleg sigilate in fine sredozemske keramike eden najboljših pripomočkov za razumevanje gospodarske zgodovine. Pregledi zgodnjih amfor na prostoru Istre, Panonije in Norika temeljijo tudi na gradivu iz slovenskega prostora (Bezeczky 1987; 1994a). Analizirani so bili večji sklopi zgodnjeantičnih amfor iz Sermina, Fornac, Razdrtega in Emone (Šašel, Škaler 1972; J. Horvat 1997a; Labud 1990; 1996; Bav-dek 1996; Bezeczky 1994b). Sistematično potekajo obdelave poznoantičnih amfor (Perko, Bavdek, Lazar 1998; Vidrih-Perko 1992b; 1995; 1997a; 1997c; Cunja 1996; Mason 1998).

Lokalnega oziroma regionalnega izvora sta tako boljša namizna kot tudi groba kuhinjska keramika. V Petovionu so proizvajali boljso keramiko, med katero se poleg izvirnih oblik pojavljajo tudi posnetki sigilate, keramike tankih sten in oljenk (Curk, Gulič, Tušek 1984; Plesničar-Gec, Strmčnik-Gulič, Tušek 1990; Mikl-Curk 1997b; Istenič 1999). Domača proizvodnja fine keramike je v Petovionu obstajala že na začetku 1. st. po Kr. (Istenič 1995a). Osnovna tipologija oblik in kronologija je bila narejena na domači keramiki iz Emone (Plesničar-Gec 1977a; Plesničar Gec, Vidrih Perko 1993; tudi: J. Horvat 1986), Dolenjske (P. Petru 1969b) in Štajerske (Pahič 1978; 1980; Koprivnik 1995). Posamezne študije se ukvarjajo posebej z grobo kuhinjsko keramiko (Mikl Curk 1973a; Vikič-Belančič 1975) oziroma s poznorimsko grobo keramiko (Rodriguez 1992; 1997; Cunja 1996).

Tudi oljenke sledijo podobnemu ritmu kot ostala fina keramika: najprej uvoz iz velikih središč v severni Italiji, nato razvoj domačih delavnic (Šubic 1975; Istenič 1993; 1999).

Dobre rezultate je dal samo študij večjih količin uvožene keramike, ki temelji na jasno opredeljenih tehnoloških skupinah (npr.: Curk 1969a; Pröttel 1996; J. Horvat 1997a; Vidrih Perko 1992a; 1997a; Istenič 1993; 1999). Tudi v obdelavi lokalne in regionalne keramike pomeni določitev in interpretacija tehnoloških skupin bistveni napredek in hkrati največji problem. Na keramiki štajerskih podeželskih najdišč je poskušal oblikovati skupine Stanko Pahič (Pahič 1978; 1979; 1980; tudi Koprivnik 1995), šele delo Janke Istenič na keramiki iz Petovione, z jasno določitvijo skupin in interpretacijo, pa predstavlja pomemben preskok v kakovosti (Istenič 1993; 1999).

Kemične in mineraloške analize keramike imajo smisel le ob točno definiranih arheoloških problemih. Tako so s kemičnimi analizami dobro podprte skupine lokalne in uvožene keramike v Petovionu (Daszkiewicz, Schneider 1999) ter nadregionalni tipi amfor iz Sermina (N. Zupančič, M. Bole v: J. Horvat 1997a, 83-100; Zupančič, Horvat, Bole 1998).

Pokazala se je tudi potreba po prikazu številčnih oziroma procentualnih razmerij med posameznimi vrstami keramike (npr.: Pahič 1978; 1980; J. Horvat 1990a; 1995b; 1997a; Istenič 1993; 1999; Pröttel 1996; Vidrih Perko 1997a), žal kriteriji in metode ocenjevanja količine in razmerij niso bili vedno jasno definirani (npr.: Plesničar-Gec 1987b; Mikl Curk 1987b; 1990b).

Steklo

Steklarske delavnice so bile odkrite v Emoni (Plesničar-Gec 1980-1981), v Petovionih (Jevremov 1985) in sledovi v Celeji (Lazar 1993; 1997c). Poleg pregledov stekla v Sloveniji (S. Petru 1974a), na Dolenjskem (S. Petru 1969b) in v Petovionih (Šubic 1974), se nekaj študij posveča tudi posameznim oblikam (npr.: S. Petru 1974b; Lazar 1994; Istenič 1994; J. Horvat 1986).

Deli noše in nakit

Osnovni priročnik za fibule na jugovzhodnoalpskem prostoru predstavlja delo Jochena Garbscha o noriško-panonskem tipu (1965; 1985). Več razprav je posvečenih zgodnjorimskim fibulam (Guštin 1986a; 1986b; 1987; 1991; Božič 1993; Lazar 1996a; 1997c) ter oblikam iz 3. in 4. st. (Jevremov 1990; Ciglencečki 1990; Božič, Ciglencečki 1995; Lazar 1997a).

Zbirno so obdelani: pasne sponke in garniture (Garbsch 1965; 1985; Sagadin 1979), prstani in uhani (Mihovilič 1979; posamezni primerki npr. Kolšek 1974; Cviki-Zupančič 1968), zapestnice (Budja 1979), nakit iz stekla in jantarja (Bertoncelj-Kučar 1979; Vomer Gojkovič 1996a) ter koščene igle (A. Dular 1979).

Kovinsko posodje, orodje, oprema, orožje in plastika

Predelava železa in barvnih kovin je bila običajna v vseh mestih (npr. Celeja: Lazar 1997c; Petoviona: Jevremov 1981; 1985). Skromni metalurški sledovi so bili najdeni v Mengšu

(Sagadin 1995a); delavnica je bila tudi v gospodarskem poslopju vile v Bohovi (Strmčnik Gulič 1990a).

Kemično sestavo izbranih kosov nakita in posodja je analizirala in interpretirala Alessandra Giunlia-Mair (1996; 1998).

Kovinske posode so pregledno objavljene (Breščak 1982; 1995; Plesničar-Gec 1982; Guštin 1991), obdelani pa so tudi posamezni sklopi železnega orodja (Guštin 1991), orožja in vojaške opreme (npr. Noll 1968; P. Petru 1974b; Mikl-Curk 1980; U. Giesler v: Ulbert 1981, 73-76; Frelih 1990; Guštin 1991; J. Horvat 1993; 1997b; Sivec 1997), konjske opreme (Božič, Ciglencečki 1995) ter železni zvonci (Knific, Murgelj 1996).

Pomembnejšim najdbam bronaste plastike je posvečeno več študij (Cambi 1990; Osmuk 1987; posamezno npr.: Plesničar-Gec 1995; Župančič, Petru 1986; Kolšek 1993b).

Kamnoseštvo

Najzgodnejši kamniti spomeniki iz Emone in Nauporta (1. st. pr. Kr.) so bili izdelani iz apnenca iz Nabrežine blizu Tergesta. Emono so gradili iz kamna, ki so ga lomili na Grajskem hribu, v Podpeči in v bližini Podutika, t. i. gliničan. Gliničan in podpeški apnenec so uporabljali tudi za izdelavo nagrobnikov v Emoni in okolici (Ramovš 1990; A. Ramovš v: Šašel Kos 1997a).

V Petovionih in Celeji je bil najpomembnejši okrasni kamen pohorski marmor. Kamnolomi so bili verjetno v Šmartnem na Pohorju in v Hudinji nad Vitanjem, nista pa ti dve pomembni območji natančno topografsko raziskani (Pahič 1977). Klesarske delavnice so bile v Petovionih in Celeji (Jevremov 1985; Lazar 1997c). V Petovionih je bilo središče za trgovino z marmornimi izdelki v Panoniji (Djurič 1997). Veliko študij je bilo posvečenih noriško-panonskemu kiparstvu (npr. Gorenc 1971; Diez 1991; Kranz 1986; 1997; Pochmarski 1997a; 1997b; Pochmarski-Nagele 1987; Kenner 1988; Kastelic 1997; 1998; Veržar-Bass 1996).

Žrmlje so bile v notranjosti Slovenije narejene pretežno iz kamna, ki izvira iz okolice Ljubljane ter iz cerkljanskega in žirovsko-škofjeloškega območja, v primorju pa prevladujejo žrmlje iz italjskih magmatskih kamnin (Horvat, Župančič 1987).

Dr. Jana Horvat
Inštitut za arheologijo
Znanstvenoraziskovalnega centra SAZU
Gosposka 13
SI-1000 Ljubljana